

ΕΤΟΣ 40ο • ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 159 • ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2017 • ISSN 1106-2118

**ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ
ΤΑ ΔΟΥΤΡΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ «ΕΡΙΑ»**

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΛΑΧΟΥ

Η ΑΝΑΦΟΡΑ ΜΟΥ

Μια ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα αφήγηση του για πέντε τετραετίες Δημάρχου Νάουσας, που φωτίζει πολλές πτυχές της σύγχρονης ιστορίας της πόλης, αλλά και της Ελλάδας γενικότερα.

σελ.: 318, τιμή: 10€

ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΥ ΑΓΩΝΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΒΕΡΜΙΟΥ

Συλλογή χειρογράφων των πρωταγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή του Βερμίου και ειδικότερα στη Νάουσα κατά την περίοδο 1904-1908. Τα έγγραφα αφορούν γεγονότα και πρόσωπα που εμπλέκονται στη διεξαγωγή του αγώνα.

σελ.: 512, τιμή: 20€

ΕΠΙΜ. ΚΩΣΤΑ ΛΑΠΑΒΙΤΣΑ

ΙΣΧΝΟΣ ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟΣ

Συλλογή επιστημονικών μελετών που αφορούν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Επίκεντρο του ενδιαφέροντος η πόλη της Νάουσας που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην καπιταλιστική ανάπτυξη.

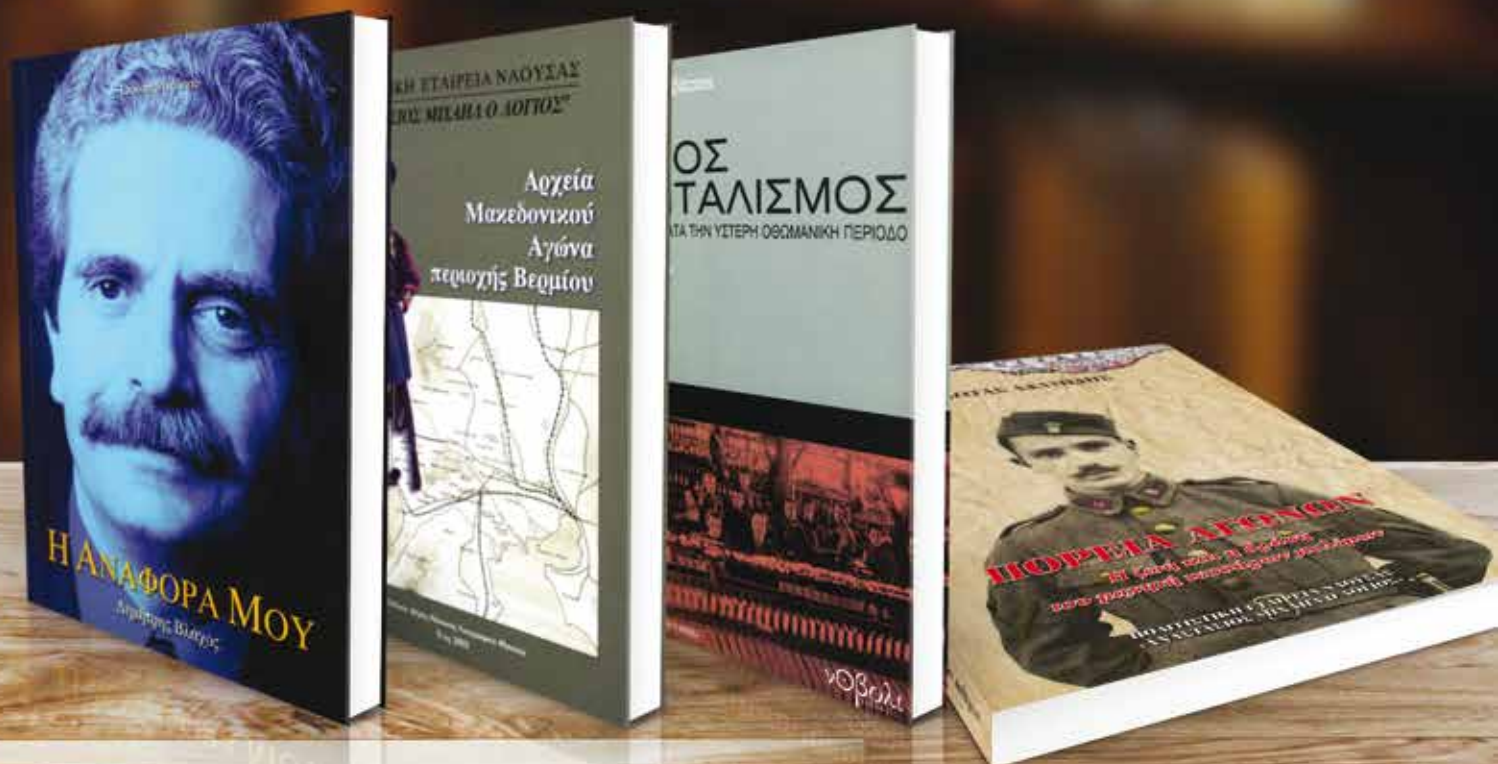
σελ.: 260, τιμή: 15€

ΦΙΛΩΤΑ ΑΔΑΜΙΔΗ

ΠΟΡΕΙΑ ΑΓΩΝΩΝ

Η ζωή και η δράση του μαχητή τεσσάρων πολέμων Φιλώτα Αδαμίδη (Καπετάν Κατσώνη). Στο ερώτημα: «υπήρχε άλλη διέξοδος;», ύστερα από προσωπικές εμπειρίες και ιστορικά γεγονότα, ναι υπήρχε: ειρηνική, πολιτική, δημοκρατική, κοινοβουλευτική.

σελ.: 328, τιμή: 10€

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
«ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ»

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ 2017
Ετος 40ο - Τεύχος 159

ΙΔΡΥΤΕΣ

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας
(†) Οδυσσεύς Ντινόπουλος

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ

Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας
«Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος»

ΕΚΔΟΤΗΣ

Αλέξανδρος Οικονόμου, Πρόεδρος Δ.Σ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αλέξανδρος Οικονόμου

Ευγενία Ζάλιου

Πέτρος Στοϊδης

Δημήτρης Πάζος

Γιώργος Μάλλιος

Δήμητρα Τζάκη-Μπεσλίκια

Θεόδωρος Ζιώτας

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ - ART DIRECTOR

Δημήτρης Πάζος

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Καρανάτσιου 2, 59200 Νάουσα,
τηλ. 2332 400074, 6974 099140

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Πάννης Καρατσιώλης (τηλ.: 23310 60331)

ΕΚΤΥΠΩΣΗ

ΗΛΚΟΣ Φ. - ΡΑΛΛΗΣ Κ. & ΣΙΑ Ο.Ε.
3ο χλμ. Νάουσας - Σ.Σ. Νάουσας
Τηλ. & Fax: 23320 41319

*Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού δεν φέρει
καμία ευθύνη για τα ενυπόγραφα κείμενα που
δημοσιεύονται. Την ευθύνη φέρει ο υπογράφων
το κείμενο.*

ΔΙΑΚΙΝΗΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΩΝ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ (& ΜΕΣΩ E-BANKING)

Αλέξανδρος Οικονόμου
Καρανάτσιου 2, Νάουσα, ΤΚ 592 00
τηλ.: 2332 400074, 6974 099140
e-mail: alexecon52@gmail.com

ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡ. ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ (IBAN):

GR38 0140 5160 5160 0200 2004 248

ALPHA BANK

Τιμή τεύχους: €5,00

Συνδρομή εσωτερικού: €20,00

Συνδρομή εξωτερικού €40,00-\$50,00 ΗΠΑ

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ

104360 - ISSN 1106-2118

Περιοδικά και βιβλία αποστέλλονται ταχυδρομικά
με αντικαταβολή. Είναι διαθέσιμα όλα τα παλιά
τεύχη του περιοδικού για να συμπληρώσετε εν-
δεχομένως τις ελλείψεις σας.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

Η Αράπιτσα. Φωτό: Νικολέτα Παπαδοπού-
λου. Επεξεργασία-εικονογράφιση: Δημή-
τρης Πάζος

Τεύχος Νο 159 Περιεχόμενα

ΑΠΡΙΛΙΟΣ-ΙΟΥΝΙΟΣ 2017

04 Editorial

05 Εν συντομία - Πολιτιστικά και άλλα...

12 Μανόλη Βαλσαμίδη, Αλέξανδρου Οικονόμου
Γρηγόριος και Ίων Περδικάρης

20 Ελένης Μήτσιαλα-Ζεγκίνη
Ποιος ήταν ο ιεροδιάκονος Πολύκαρπος

26 Της Σύνταξης
Τέλλος Άγρας: 110 χρόνια από τον μαρτυρικό του θάνατο

30 Ευάγγελου Χεκίμογλου, Ευφροσύνης Ρούπα, Μανόλη Βαλσαμίδη
Επιχειρηματικές οικογένειες Ναουσαίων στη Θεσσαλονίκη: Εταιρεία ΕΡΙΑ

36* Λευκής Σαμαρά
Τα λουτρά του Απόστολου Παπαδόπουλου το 1931

41 Θεόδωρου Ζιώτα
Ιστορίες από το παρελθόν

42 Νίκου Κιάου
«Αγαπητή Ευθυμία... σε χαιρετώ Έλλη»

46 Στάθη Ταξίδη
Το Ολοκαύτωμα των Πύργων 73 χρόνια μετά

29 Ιουνίου αργά το απόγευμα. Κατηφορίζουμε τη μεγάλη βόλτα που δεν είναι η Βόλτα πια. Αφήνουμε στα δεξιά μας το βραδινό άραγμα με τα τραπεζάκια έξω και μπαίνουμε στο Πάρκο. Από την κεντρική πύλη μέχρι την είσοδο του ανοιχτού μας Θεάτρου γιαγιάδες, γονείς, μικρά και μεγάλα παιδιά, κορίτσια και αγόρια. Κορίτσια προπαντός με στρας, τούλια, σατέν, τιάρες και φτερά σε μια πυκνή και πολύχρωμη ανυπομονησία. Σε λίγο η νύχτα θα απλώσει το δίκτυ της για να αναδυθεί η σελήνη μέσα από την οργιώδη βλάστηση του κάμπου.

Σε λίγο θα χαμηλώσουν τα φώτα της πλατείας για να ανάψουν εκείνα της σκηνής κάτω από το βαθυσκότεινο και μυστηριώδες μπλε της αμφιλύκης. Καλή ώρα για να μετρήσει κανείς «σαν τον φυλάργυρο τους θησαυρούς του», το βιός του. Καλή εποχή να τελειώνεις κάτι. Καλή εποχή για το ανοιχτό Θέατρο της πόλης που ανοίγει όταν κλείνουν τα σχολεία, οι σχολές χορού και μουσικής, όταν κλείνει με την καθιερωμένη του παράσταση ο ετήσιος κύκλος κάθε οργανωμένης πολιτιστικής δράσης.

Καλή εποχή για να γεμίσει ο τόπος μουσική, θέατρο χορό. Και είναι ένας

τόπος μαγικός αυτός. Το κρυμμένο διαμαντάκι στο πρανές της πόλης. Ένα διαμαντάκι αρχιτεκτονικής έμπνευσης του δικού μας Αλέξανδρου που παρά την κρίση και την παρακμή τόσων και τόσων πραγμάτων, αυτό συνεχίζει και λάμπει προσφέροντάς μας αξέχαστες καλοκαιρινές βραδιές, όπως έχετε την ευκαιρία να δείτε στις πρώτες πρώτες σελίδες του παρόντος τεύχους.

Και μιας και λέγαμε για το βιός μας και τα αποθησαυρίσματα του τόπου μας, είναι αλήθεια πως στις σελίδες του περιοδικού μας ξετυλίγονται συχνά και με τέτοιο τρόπο μάλιστα γραφής που δεν υπολείπεται ενός λογοτεχνικού κειμένου, μυθιστορηματικές ζωές με έναν ελλειπτικό τρόπο - γιατί περιοδικό είμαστε -, ζωές που μοιάζουν ως να είναι η περίληψη κάθε φορά ενός μεγάλου μυθιστορήματος στα σκαριά.

Μια τέτοια κοσμοπολίτικη ιστορία, βασισμένη σε πλούσιο υλικό, είναι των Εμμ. Βαλσαμίδα και Αλέξανδρου Οικονόμου για τον Γρηγόριο και Ίωνα Περδικάρη, που θα χρειαζόταν έναν νέο Καραγάτση ίσως ή και Καχτίτση για να αποδώσουν το πνεύμα του και-

ρού τους και η ουσία της ζωής τους.

Η άλλη ιστορία είναι αυτή της Λευκής Σαμαρά «Τα λουτρά του Απόστολου Παπαδόπουλου» που πίσω της κρύβει το έπος της προσφυγιάς και της επιβίωσης μιας απλής οικογένειας από το Βατούμ της Γεωργίας, που μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή κατορθώνει να διασωθεί και να επιλέξει, εντέλει, να ζήσει και να δημιουργήσει στην Νάουσα. Μια αναδρομή στην αιματοβαμμένη ιστορία του Πόντου και ιδιαιτέρως στην ιστορία των ελλήνων του Βατούμ είναι αναγκαία για να καταλάβουμε το σθένος και την παρακαταθήκη αυτής της οικογένειας. Τα λουτρά του Απόστολου Παπαδόπουλου στη Νάουσα με τον κήπο τους, που τόσο εξαιρετικά ωραία περιγράφει η Λευκή Σαμαρά, δεν είναι μια απλή επιχείρηση, είναι το κομμάτι της καρδιάς τους, η ανάμνηση της πατρίδας της παιδικής τους ηλικίας, έτσι όπως την κουβάλησαν μέσα στην ψυχή τους και την μοιράστηκαν με τους ανθρώπους του τόπου που τους φιλοξένησε και έγινε η δεύτερη πατρίδα τους.

Καλή ανάγνωση και καλό καλοκαίρι

Κατά κύριο λόγο «εκ των ενόντων» ήταν η πολιτιστική δραστηριότητα στην πόλη μας το δεύτερο τρίμηνο του έτους. Με εξαίρεση ελάχιστες εισαγόμενες μεγάλες πολιτιστικές διοργανώσεις, το μεγαλύτερο μέρος τους αποτέλεσε «εσωτερική παραγωγή» των πολιτιστικών συλλόγων, που σε πείσμα των καιρών και με πολύ κόπο και μεράκι, εξακολουθούν να δραστηριοποιούνται, ο καθένας στον τομέα του, προσφέροντας ποιοτικές και κάποτε πρωτότυπες παραγωγές στο κοινό που δείχνει ότι διψάει. Καλά πάντως που υπάρχει και η γειτονική Βέροια και οι μεγάλες της πολιτιστικές διοργανώσεις, που οι φιλότεχνοι Ναουσαίοι τις τιμούν δεόντως!

.....

Συγκινητικές εντυπώσεις άφησε για μια ακόμη φορά το ορατόριο του Νίκου Ταούλα «Νιάουστα», στο πλαίσιο των εκδηλώσεων της επετείου του Ολοκαυτώματος. Το ερμήνευσαν εξαιρετικά η Νέα Συμφωνική Ορχήστρα Θεσ/νίκης, η Μικτή Χορωδία «Νίκος Ασρινίδης» και ο Καλλιτ.

.....

ΝΙΑΟΥΣΤΑ | 5

που πρόσφεραν με τις ωραίες φωνές τους, τη χαριτωμένη παρουσία τους, το κέφι, την κίνηση και την ζωντάνια τους, χαμόγελα και χαρά στο κοινό, που γέμισε το δημοτικό μας θέατρο και τους επιβράβευσε με θερμό χειροκρότημα. Συμμετείχαν η Φιλαρμονική Εταιρία Νάουσας, η Παιδική Χορωδία CANTO A TEMPO, η Χορωδία Δημοτικού Σχολείου Νίκαιας Λάρισας, η Παιδική - Νεανική Χορωδία Ωδείου Ι.Μ. Βεροίας-Ναούσης, η Χορωδία 3ου-7ου Δημ. Σχολείου Γιαννιτσών, η Παιδική Χορωδία Ωδείου Σύγχρ. Μουσικής Εκπαίδευσης Κατερίνης, η Χορωδία 1ου Δημ. Σχολείου Ν. Μηχανιώνας, η Χορωδία 5ου και 11ου Δημ. Σχολείων Γιαννιτσών, η Χορωδία Ωδείου Δημ. Δημόπουλου Κοζάνης, και η Χορωδία DIAPASON του Ωδείου Αριστοτέλης.

.....

«Ελληνες συνθέτες με διάθεση ...κλασική»

Με τίτλο «Ελληνες συνθέτες με διάθεση ...κλασική», οι καθηγητές του Δημοτικού μας Ωδείου μας σύστησαν σπουδαίους συνθέτες σχεδόν άγνωστους στο ευρύ κοινό, ενώ ερμήνευσαν και έργα άλλων αγαπημένων συνθετών που ζουν και δημιουργούν σήμερα, αλλά και του πρόσφατου παρελθόντος. Το πρόγραμμα της καθιερωμένης πια εαρινής συναυλίας περιελάμβανε γνωστά, πολυαγαπημένα τραγούδια και μουσικά κομμάτια παλιών και νεότερων ελλήνων συνθετών. Πιάνο έπαιξαν οι: Μαίρ. Σωτηροπούλου, Παν. Βογιατζής, Μαρ. Πέτκου, Ελ. Κολιάδη, Ρίτα Μισοκεφάλου, Ορέστ. Τάνης και Δημ. Παρόλας. Κιθάρα έπαιξαν ο Κων/νος Μητσιγκόλας και ο Νίκος Κυριακίδης, βιολί ο Γιάν. Κετάνης και η Μαρ. Γκοργκάτζε, φλάουτο ο Βέσελιν Μπελομάζοφ, τσέλο η Κατερ. Μάιου. Ερμήνευσε, ακόμη, η Ορχήστρα Εγχόρδων (Πασχ. Γιάννη, Γιάννης Κετάνης, Βασ. Κτώνας, Στυλ. Μάνου, Κατ. Παπαπέσιου). Τραγούδησαν η Αλίκη Κελεμουρίδου, η Ανδρον. Κολτσάκη, η Αλεξ. Μήτρου, η Δάφνη Σταματοπούλου και η Μαρ. Πέτκου.

.....

«Αντιστίξεις»

Ένα νοητό ταξίδι σε διάφορες γωνιές του κόσμου μας πρόσφερε το μουσικό σχήμα «ΑΝΤΙΣΤΙΞΕΙΣ». Με ένα πλούσιο πρόγραμμα, άρτια εκτελεσμένο, ερμηνεύτηκαν, με ιδιαίτερο επαγγελματισμό, γνωστά και άγνωστα τραγούδια από τις Άνδεις και την Αργεντινή έως τα Βαλκάνια και την

Ευρώπη, ενώ παράλληλα η σχολή χορού BODY CONTROL της Κατερίνας Νίκου έδωσε τη δική της χορευτική πινελιά, με βαλς και τάνγκο, ταραντέλα, συρτάκι και οριεντάλ. Έπαιξαν: πιάνο η Σοφία Στάμκου, κλαρινέτο ο Παντελ. Βογιατζής, βιολί η Μαρ. Γκοργκάτζε, κρουστά ο Προκ. Καρκάτας, κόντρα μπάσο ο Λάκης Τζίκας, μπουζούκι ο Αλέξ. Φειδάντσης, μπουζούκι και μαντολίνο ο Δημ. Μπιλιούρης, μαντολίνο ο Θεοδ. Λιλιάντης, φλάουτο ο Παν. Κελέκης, τσέλο η Ντίνα Σαρατζή, ακορντεόν ο Παν. Παπαδόπουλος, κιθάρα κλασική ο Χρ. Σαρκατζής, κιθάρα ακουστική ο Πέτρ. Στοΐδης και τρομπέτα ο Πασχ. Καρβουνάρης. Τραγούδησαν η Μαρία Πέτκου και ο Δημ. Ερατεινός. Την επιλογή και την ενορχήστρωση των τραγουδιών έκανε ο Παν. Παπαδόπουλος. Συμμετείχε επίσης η παιδική χορωδία «Diapason» του συλλόγου Φίλων του ωδείου «Αριστοτέλης» υπό τη διεύθυνση του Στ. Θεοχαρόπουλου.

.....

Canto A Tempo

Η γνωστή Παιδική Χορωδία Canto A Tempo που για πρώτη φορά φέτος την συνόδεψε η mamma Canto, το δεύτερο χορωδιακό σχήμα που έχει βγει από τους κόλπους της και αποτελείται κατά κύριο λόγο-αλλά όχι αποκλειστικά- από μητέρες των νεαρών χορωδών, παρουσίασε ένα πλούσιο και καινούργιο ρεπερτόριο, με μουσικές και σκηνικές εκπλήξεις.

Συνδυάζοντας την κίνηση με το τραγούδι και τολμώντας το διαφορετικό, ένα ευάριθμο σύνολο θαυμαστών της μουσικής έδωσε τον καλύτερό του εαυτό στη σκηνή του θερινού Δημοτικού Θεάτρου, τραγουδώντας έργα Ελλήνων και ξένων δημιουργών. Εμπνεύστριες της συναυλίας είναι οι υπεύθυνες των ομάδων, Δήμητρα Μητρέντση και Μαρία Πέτκου.

«Τα θέλω όλα» (8 παιδικές ζωγραφιές)

Σε μια όμορφη συναυλία, έγινε η παρουσίαση των καινούργιων παιδικών τραγουδιών του Κώστα Καлдάρα, που κυκλοφορούν σε CD με τίτλο «Τα θέλω όλα» (8 παιδικές ζωγραφιές), ενώ περιελάμβανε και άλλα τραγούδια από τη δισκογραφία του συνθέτη. Τη συναυλία, που δόθηκε στο θερινό θέατρο, διοργάνωσε ο Σύλλογος Τέχνης και Πολιτισμού «Απόστολος Καλδάρης», σε συνεργασία με τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων και τους εκπαιδευτικούς του 8ου Νηπιαγωγείου, του 8ου Δημοτικού και του 3ου Γυμνασίου Νάουσας. Τα τραγούδια απέδωσαν εξαιρετικά η Ελένη Τσαλιγοπούλου και η Μαίρη Δούτση, μαζί με πάνω από 40 μαθητές και μαθήτριες των σχολείων που έλαβαν μέρος. Στο δεύτερο μέρος οι δύο Ναουσαίες τραγουδίστριες, μαζί με τους Δημήτρη Ερατεινό και Πάνο Κουτσουπιά, ερμήνευσαν τραγούδια των Κ. και Απ. Καλδάρα. Έπαιξαν οι μουσικοί: Απόστολος Ζαφειρίου, Σταύρος Παζαρέντης, Βιργινία Καραφούσια, Κώστας Διαμαντής, Σάκης Βαρβέρης, Μαρίνα Γκοργκάτζε, Βαγγέλης Δερβόκης, Νίκος Ράλλης.

Παραμυθένιο ταξίδι στο όνειρο

Ήταν τα χαριτωμένα παιδιά της παιδικής χορωδίας που τραγούδησαν με κέφι και ζωντάνια, ήταν τα υπέροχα τραγούδια - τραγούδια της φαντασίας και του ονείρου - που επιλέχθηκαν και παρουσιάστηκαν, ήταν και η ωραία παρουσίαση σε στυλ παραμυθιού, που συνέθεσαν μια πολύ ευχάριστη μουσική βραδιά. Η συναυλία της Παιδικής Χορωδίας του «Ωδείου Ναούσης με τίτλο «Μια φορά και έναν καιρό με караβάκι το όνειρο», με την οποία το μουσικό σωματείο έκλεισε τις φετινές δραστηριότητες της χορωδιακής χρονιάς, πρόσφερε στο κοινό ένα υπέροχο μουσικό

ταξίδι στο όνειρο. Πενήντα παιδιά, μικρά και μεγαλύτερα, επί σκηνής τραγούδησαν πειθαρχημένα στις οδηγίες του μαέστρου Δημήτρη Παρόλα, αποδίδοντας πολύ καλά τα τραγούδια και αποδεικνύοντας ότι αποτελούν ένα πολύ καλό χορωδιακό σύνολο. Έπαιξαν οι μουσικοί Ζαφείρης Μπέρσος και Μάκης Σιταρίδης.

Οι αδελφοί Τσαχουρίδη στο θερινό θέατρο

Η Εύξεινος Λέσχη Χαρίεσσας στα πλαίσια των πολιτιστικών δράσεων της «Καλοκαίρι 2017» παρουσίασε τους Κωνσταντίνο και Ματθαίο Τσαχουρίδη σε μια ανεπανάληπτη μουσική γιορτή στη Νάουσα. Οι δυο ταλαντούχοι μουσικοί μαζί με τους εξαιρετικούς μουσικούς της ορχήστρας τους έπαιξαν και τραγούδησαν με δοξάρι και φωνή μια αγκαλιά τραγούδια από το νέο CD του Κωνσταντίνου «Τσικάρι μ'» και έργα σπουδαίων συνθετών από τη Δύση έως την Ανατολή, με κυρίαρχη φυσικά την ποντιακή μουσική παράδοση.

ΘΕΑΤΡΟ

«Περασμένα ψεκασμένα» από τους Επί Σκηνής

Τη μουσικοχορευτική επιθεώρηση «Περασμένα ψεκασμένα» του Γιώργου Γαλίτη, σε σκηνοθεσία του Αλέξ. Οικονόμου, παρουσίασε στο κοινό ο Σύλλογος Θεάτρου και Πολιτισμού «Επί Σκηνής». Ήταν η πρώτη φορά που η θεατρική ομάδα ανέβασε επιθεώρηση. Το κοινό διασκέδασε και γέλασε με τη σάτιρα των κακώς κειμένων της ελληνικής πραγματικότητας, της πολιτικής μας σκηνής και του τηλεοπτικού τοπίου στη χώρα μας. Έπαιξαν οι: Παύλος Ιωσηφίδης, Ζωή Δασκαλάκη, Δημήτρης Πάζος, Ελένη Ζαφείρκου, Χάρης Αδαμίδης, Κώστας Γιάντσης, Ελένη Χατζηκώστα,

Ελευθερία Τριανταφυλλίδου, Μαρία Παπαθωμίδου. Μουσική έπαιξαν ζωντανά επί σκηνής ο Πέτρος Στοϊδης και ο Στράτος Ρακιτζής. Συμμετείχε το τμήμα σύγχρονου χορού της Σχολής BODY CONTROL της Κατερίνας Νίκου.

.....

«SURVIVOR αλλιώς... MADE IN GREECE»

Την δεύτερή της παράσταση μέσα στην ίδια χρονιά παρουσίασε η θεατρική ομάδα «ΤΟ ΚΑΡΠΟΥΖΙ», στο δημοτικό μας θέατρο. Αυτή τη φορά ήταν μια επιθεώρηση που καυτηρίαζε την σημερινή ελληνική πραγματικότητα στα χρόνια των μνημονίων, με τίτλο «SURVIVOR ΑΛΛΙΩΣ... MADE IN GREECE». Τα κείμενα και η σκηνοθεσία ήταν του Γιάννη Καραμπέλλου, το μοντάζ ηχητικών του Γρηγόρη Γκιούρου, ο χειρισμός ήχου-φωτισμού του Φίλιππα Πηδάση, τα σκηνικά της Ελισάβετ Παπακωνσταντίνου. Έπαιξαν οι: Ελισάβετ Παπακωνσταντίνου, Άσπα Πιτάκη, Φένια Στοϊδου, Κορίνα Τσιγαρίδα, Τρύφων Παβάλας, Δημήτρης Δούτσος, Νίκος Θεοδωρίδης, Γρηγόρης Καμτσικάς, Γιάννης Καραμπέλλος, Κωνσταντίνος Μαλιάσας.

.....

“Μια συνάντηση με τον Αριστοτέλη”

Ο Αριστοτέλης στο δημοτικό σχολείο; Κι όμως στο 10ο δημοτικό σχολείο το τόλμησαν και παρουσίασαν μια πολύ όμορφη και ενδιαφέρουσα παράσταση με τίτλο “Μια συνάντηση με τον Αριστοτέλη”, μια προσπάθεια των οργανωτών να ακολουθήσουν οι μικροί μαθητές τα βήματα του μεγάλου αυτού φιλοσόφου από τα Στάγειρα στην Αθήνα, στη Μίεζα και πάλι στην Αθήνα. Εμπνευστής της εκδήλωσης η Μαρία Σγουρίδου, που σκηνοθέτησε και έγραψε τα κείμενα της παράστασης. Συμμετείχαν οι μαθητές της Δ', Ε' και Στ' τάξης, που μέσα από κείμενα ποιητικά παρου-

σίασαν τη σκέψη και τη σοφία του μεγάλου φιλοσόφου, αλλά και τη σχέση του με τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα και τον Αλέξανδρο. Στη μουσική συνόδευαν οι Στράτος Ρακιτζής (πιάνο) και Γιάννης Γαλίτης (νταούλι). Τη διδασκαλία των χορών και τις χορογραφίες έκανε η Θεοφάνια Τσίτση.

.....

“Οι Ηλίθιοι” από το 3ο Γυμνάσιο

Την κωμωδία του Νηλ Σάιμον «Οι ηλίθιοι» παρουσίασε στο κοινό η θεατρική ομάδα του 3ου Γυμνασίου Νάουσας, στο δημοτικό μας θέατρο. Πρόκειται για το 15ο κατά σειράν θεατρικό έργο που ανεβάξει η δραστήρια και πολυβραβευμένη ομάδα, στα 27 χρόνια από τη δημιουργία της. Την ευθύνη για την σκηνοθεσία και τις χορογραφίες είχαν η Ολυμπία Τσίτση και η Σαλώμη Μπουνόβα, την σκηνογραφία και την κατασκευή των σκηνικών ο Νίκος Κύρου, την μουσική επιμέλεια ο Γιάννης Κετάνης. Έπαιξαν οι μαθητές: Σταύρος Νάτσιος, Βασίλης Ντουράκου, Νίκος Νικολαΐδης, Νίκος Μπαλτατζίδης, Αφροδίτη Λαφάρα, Ελένη Πελτέκη, Παναγιώτης Θεοδωρόπουλος, Φανή Κοτζιάμπαση, Ραφαηλία Παπαθεοδώρου, Πηνελόπη Μπρούβαλη, Θεοδώρα Εξηγτάρα και Κων/νος Βασιλειάδης.

.....

«Ηλέκτρα» του Σοφοκλή από το 2ο Λύκειο

Με μια κλασική αρχαία τραγωδία τόλμησε να αναμετρηθεί φέτος η Θεατρική Ομάδα του 2ου Γενικού Λυκείου, την τραγωδία του Σοφοκλή «Ηλέκτρα». Η παράσταση, που δόθηκε στο δημοτικό θέατρο, ήταν αφιερωμένη στον καθηγητή Νικόλαο Πουλτίδη που πρόσφατα έφυγε ξαφνικά από τη ζωή. Τη γενική επιμέλεια και σκηνοθεσία της παράστασης είχε αναλάβει η κ. Αθηνά Παπαθανασίου. Έπαιξαν οι μαθητές-τριες: Ευδοξία Πουτακίδου, Γιώργος Βάγκας,

Γιώργος Πελέκης, Ελπίδα Λίγγου, Άγγελος Μπουτκάρης, Χρήστος Φειδάντσης, Ελισάβετ Πανταζή, Αναστάσιος Νίκου, Αλεξάνδρα Μήτρου, Δέσποινα Μυλωνά, Αικατερίνη Παπαπέσιου, Μαρία Σαρμπίνου, Δήμητρα Σαρμπίνου, Δέσποινα Μηλιώνη, Ευδοξία Λίγγου, Μαρία Φουρκιώτη, Στυλιανή Καραγκούνη, Ευαγγελία Κουκουμάφτη, Ειρήνη Μάκη, Θεοφανή Μπιλιούρη, Ελένη Σίνου. Τα σκηνικά επιμελήθηκαν οι Νίκη Χρυσ αφίδου και Νίκη Κεραμίδου.

ΧΟΡΟΣ

«BODY & SOUL» από το BODY CONTROL

Μια ακόμη εντυπωσιακή παράσταση παρουσίασε στο θερινό θέατρο η Σχολή Χορού BODY CONTROL της Κατερίνας Νίκου με τίτλο τη φορά αυτή BODY & SOUL. Με ένα πλούσιο πρόγραμμα που περιλάμβανε κάθε είδους χορού, οι μαθητές και μαθήτριες της σχολής ταξίδεψαν το κοινό σε γωνιά του κόσμου, παρουσιάζοντας κλασικούς χορούς - σήμα κατατεθέν κάθε χώρας. Τις εντυπωσιακές χορογραφίες με συνοδεία επιλεγμένων μελωδιών ετοίμασαν οι Κατερίνα Νίκου, και οι Έλενα και Φένια Τσιικιτικού.

Βραδιά χορού της Ευξείνου Λέσχης Νάουσας

Πάνω από 120 μαθήτριες, μικρές και μεγαλύτερες, όλων των τμημάτων χορού της Ευξείνου Λέσχης Νάουσας παρουσίασαν ένα πολύ εντυπωσιακό θέαμα, στο θερινό δημοτικό μας θέατρο. Πολύ ωραίες χορογραφίες, κλασικού και σύγχρονου-μοντέρνου χορού, που αποδόθηκαν εξαιρετικά από τις μαθήτριες, ωραία κοστούμια υπέροχοι φωτισμοί με οθόνες που άλλαζαν και «έδεναν» με κάθε κομμάτι, δημιούργησαν μια ονειρική ατμόσφαιρα και

το κοινό απόλαυσε χορό και θέαμα. Εκπληκτικό και το ηλεκτρικό κουαρτέτο εγχόρδων των Fortissimo Electric String Quartet, που ενθουσίασε το κοινό. Το αποτελούν οι Εκλεκτού Μαρία, Μητριζάκη Μαρία, Σουπίλα Σύλβια και Βασιλειάδου Κέλυ. Την επιμέλεια της παράστασης, την διδασκαλία και τις χορογραφίες έκανε η Χριστίνα Μπράτση, την διδασκαλία χιπ-χοπ η Γαλήνη Αναστασιάδου, τα κοστούμια η Ιντζίδου Βάλλια.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

ΝΤΕΚΟΥΠΙΑΖ από τα Εικαστικά Εργαστήρια

Ο Σύλλογος για τη Διάδοση των Εικαστικών Τεχνών Νάουσας και τα Εικαστικά Εργαστήρια του Δήμου Νάουσας εγκαίνιασαν την Έκθεση Ντεκουπάζ στην αίθουσα “Ναΐας”. Το Ντεκουπάζ είναι μια τέχνη γνωστή από το 18ο αιώνα που συνδυάζει ζωγραφική και κολάζ και έχει εφαρμογή σε πολλά υλικά. Συμμετέχουν με έργα τους 60 ενήλικοι σπουδαστές.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

«Ένα χορό χορεύουμε, ένα τραγούδι λέμε»

Την ετήσια παράστασή του, με τίτλο «Ένα χορό χορεύουμε, ένα τραγούδι λέμε», παρουσίασε ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Πυρός». Το κοινό παρακολούθησε ένα εντυπωσιακό πρόγραμμα με παραδοσιακά τραγούδια και χορούς από όλη την Ελλάδα με τη συμμετοχή όλων των χορευτικών τμημάτων του συλλόγου, πάνω από 150 χορευτές), τους οποίους καταχειροκρότησε με θερμή στο τέλος της παράστασης. Τη σκηνοθεσία και την γενική επιμέλεια της πα-

ράστασης είχε η Λένα Γιαννούλη, ενώ για την διδασκαλία των χορών δούλεψαν οι Γιάν. Τσιρογιάννης, Νίκ. Τόσιος και Κατερ. Αντιφάκου- Ντίντου. Τραγούδησαν η Δέσπ. Κοσμίδου - Μητσιάνη, η Χριστ. Κωνσταντινίδου καθώς και η Χορωδία του Ωδείου Ναούσης.

Έπαιξαν οι μουσικοί: Βαγγ. Τσαγανός (κρουστά), Αργύρ. Κόκορης (λαούτο, τραγούδι), Ανδρ. Χατζηανδρέας (κλαρίνο, γκάιντα, καβάλι), Σάκης Χατζηανδρέας (βιολί, τρομπέτα), Δημ. Δίγκας (κλαρίνο), Νικ. Δίγκας (σοπράνο), Γιώρ. Δίγκας (κορνέτα), Αλέξ. Δίγκας (σοπράνο), Γρηγ. Δίγκας (κορνέτα), Δημ. Ασαρτζής (κρουστά) και Στ. Σιδηρόπουλος (ποντιακή λύρα).

.....

Το χρυσό μετάλλιο Α' τάξης του Αποστόλου Παύλου στο ΛΕΝ

Το ΛΕΝ τιμήθηκε από την Ιερά Μητρόπολη, στο πλαίσιο των φετινών Παυλείων για την πολυετή προσφορά του στον πολιτισμό της Νάουσας και στην προβολή της ιστορίας της. Το χρυσό μετάλλιο Α' τάξης του Αποστόλου Παύλου απένειμε στην πρόεδρο κ. Βάσω Μπάιτση ο μητροπολίτης, εξάροντας τη δράση του συλλόγου τονίζοντας ότι αποτελεί σημείο αναφοράς για τη Νάουσα. «Η προσφορά του ΛΕΝ έχει μια ιδιαίτερη βαρύτητα διότι, με τις δραστηριότητές του δεν διατηρεί και δεν μεταλαμπαδεύει απλώς παραδοσιακούς χορούς της πατρίδος μας ή της Μακεδονίας... Αποτυπώνει και διδάσκει συγχρόνως την ίδια την ιστορία αυτής της ηρωικής πόλεως... και αξίζει γι αυτό τον θαυμασμό μας», τόνισε. Ευχαριστώντας για την τιμή, η κ. Μπάιτση εξέφρασε την συγκίνηση όλων των μελών του συλλόγου. «Θεωρούμε την τιμή αυτή ως την ύψιστη διάκριση μεταξύ των πολλών διακρίσεων», είπε και διαβεβαίωσε ότι το ΛΕΝ θα συνεχίσει να κρατά ψηλά τον πήχυ στη δράση για τις αξίες της πατρίδας μας.

.....

“Σεργιάνι στην παράδοση”

Ένα “Σεργιάνι στην παράδοση” πρόσφερε ο όμιλος Περιβάλλοντος και Πολιτισμού “Αράπιτσα”, στην ετήσια παράστασή των τμημάτων του. Ένα “σεργιάνι” με τραγούδια και χορούς από την περιοχή Καρς του Πόντου, την Ήπειρο, τις Κυκλάδες (Νάξος), τον Έβρο και τον Κάμπο της

Νάουσας. Συμμετείχαν όλα τα τμήματα του συλλόγου, ενθουσιάζοντας το κοινό με την άψογη εμφάνισή τους. Τη διδασκαλία των χορών είχε ο χοροδιδάσκαλος Γιώργος Πίπιλας, ενώ την παρουσίαση του προγράμματος με χρησίμα στοιχεία για κάθε χορό και τόπο έκανε η Μαρία Λαδά. Μουσική έπαιξαν οι: Βαγγ. Δημούδης (ούτι - τραγούδι), Νίκος Μούτσελος (γκάιντα, τσαμπούνα), Νεκτάρ. Κοσμίδης (βιολί- τραγούδι), Βαγγ. Ψαθάς (κλαρίνο, καβάλι), Στ. Παζαρέντσης (νταούλι), Βαγγ. Ψαθάς (ακορντεόν), Αποστ. Ζαφειρίου (λαούτο), Χαράλ. Λαζαρίδης (ποντιακή λύρα), Στέφ. Ζαχαριάδης (νταούλι), Αντ. Καραφούσιας (τραγούδι).

.....

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

.....

Αλέκου Χατζηκώστα, «Το παρελθόν κρατά πολύ»

Το νέο πόνημα, το 6ο κατά σειρά, του συγγραφέα - δημοσιογράφου Αλέκου Χατζηκώστα. με τίτλο «Το παρελθόν κρατά πολύ», παρουσιάστηκε στη Νάουσα. Είναι μια νουβέλα με αστυνομική πλοκή και ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό υπόβαθρο και με πρωταγωνιστή ένα συμβιβασμένο δημοσιογράφο. Για το βιβλίο μίλησαν ο συγγραφέας Γιώργος Δάμτσιος, ο εκπαιδευτικός Διονύσης Κουρούκλης και ο ίδιος ο συγγραφέας του, ενώ αποσπάσματα διάβασε η Εύη Δημητρίου-Χριστίδη, σύμβουλος σταδιοδρομίας. Προλόγισε ο δημοσιογράφος Βαλάντης Λιόλιος από την ηλεκτρονική εφημερίδα Naousanews, που διοργάνωσε την εκδήλωση.

.....

Αντωνία Χαρίση για την Παιδόπολη «Καλή Παναγία»

Η παρουσίαση του βιβλίου της Αντωνίας Χαρίση με τίτλο: “Παιδόπολη «Καλή Παναγία» - Εκεί που η ιστορία συ-

νάντησε τα παιδιά”, πραγματοποιήθηκε στην Ιερά Μονή Παναγίας Δοβρά, στο χώρο όπου συναθροίζονται εδώ και χρόνια οι Παιδοπολίτες κάθε Κυριακή των Μυροφόρων. Στο βιβλίο (έκδοση της Εταιρείας Μελετών Ιστορίας και Πολιτισμού Ημαθίας), η συγγραφέας αφηγείται το ιστορικό της ίδρυσης και λειτουργίας της Παιδόπολης Μονής Παναγίας Δοβρά, όπου από το Δεκέμβριο του 1950 λειτούργησε μια από τις Παιδοπόλεις της βασιλίσσας Φρειδερίκης στην οποία μεταφέρθηκαν 480 παιδιά ηλικίας 1,5 έως 14 ετών, θύματα της Κατοχής και του Εμφυλίου πολέμου, άπορα ορφανά και παιδιά ανταρτών ή εξόριστων. Η οργάνωση και λειτουργία του ιδρύματος ήταν ημιστρατιωτικού χαρακτήρα τόσο για τους μικρούς “τρόφιμους” όσο και για το προσωπικό, το οποίο ήταν το ίδιο “έγκλειστο” με τα παιδιά.

.....

Νέο βιβλίο του Γιώργου Δάμτσιου

Το νέο βιβλίο του Γιώργου Δάμτσιου “Το Τρίπτυχο των Ευχών” παρουσίασαν οι Ευαγγελία Παπανίκου, συγγραφέας, και Μαρία Σγουρίδου, εκπαιδευτικός. Αποσπάσματα από το βιβλίο διάβασε η ερασιτέχνης ηθοποιός Ελένη Ζαφείρκου, ενώ ο Roger Rovento ανέλαβε τη μουσική υπόκρουση. Την παρουσίαση συντόνισε ο δημοσιογράφος Βαλάντης Λιόλιος.

.....

«Γράμματα, σπουδάγματα στην πέτρα και στο φως»

Το εξαιρετικό βιβλίο «Γράμματα, σπουδάγματα στην πέτρα και στο φως, 1ο & 2ο Δημοτικά Σχολεία Νάουσας γερά θεμελιωμένα», του διευθυντή του σχολείου Αθανάσιου Δόδη και του υποδιευθυντή Ιωσήφ Χατζηγιάννου παρουσιάστηκε στο δημοτικό θέατρο, από τους Κώστα Μπλιάτκα

(συγγραφέα και δημοσιογράφο), Διονύση Διαμαντόπουλο (προϊστάμενος Π.Ε Ημαθίας) και ο Γεώργιο Μάλλιο (καθηγητής του Λαππείου Γυμνασίου). Το βιβλίο αφορά στη διερεύνηση της ιστορίας των 1ου και 2ου δημοτικών σχολείων από τη θεμελίωση του κτιρίου το 1911, την ίδρυσή τους αλλά και την αυτόνομη πορεία τους στο διάβα του χρόνου. Την παρουσίαση παρακολούθησε πλήθος κόσμου, παλαιοί και νέοι μαθητές του σχολείου, που μέσα από τις διηγήσεις και το φωτογραφικό υλικό αναπόλησαν στιγμές από τα μαθητικά τους χρόνια.

.....

Χριστίνας Ρούσσου, «Στα πέρατα της αντοχής»

Μετά τη «Ντουλμπέρα» που διαβάστηκε και αγαπήθηκε πολύ, η Χριστίνα Ρούσσου επιστρέφει με νέο, συναρπαστικό μυθιστόρημα: «Στα πέρατα της αντοχής», πάλι από τις εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ. Λίγο πριν το ξεκίνημα του 20ού αιώνα δυο αδέρφια από τη Νάουσα της τουρκοκρατούμενης ακόμα Μακεδονίας, φτάνουν στα πέρατα του κόσμου, στην Αμερική, κυνηγώντας μια καλύτερη ζωή. Στο ταξίδι τους θα συναντήσουν τον Αντώνη - εκείνος κατάγεται από την Έδεσσα, και θέλει να συνεχίσει τις σπουδές του στην Αμερική. Τα χρόνια θα περάσουν, οι πορείες τους θα συγκλίνουν συχνά και η φιλία τους θα είναι η μόνη σταθερά στο περιπετειώδες διάβα τους.

Όταν πια η τρικυμία του Δευτέρου Παγκόσμιου Πολέμου θα κοπάσει, ένα μυστικό θα τους φέρει αντιμέτωπους με το παρελθόν ξανά. Και τότε οι αντοχές τους θα φτάσουν στα όρια. Η πρώτη παρουσίαση του βιβλίου έγινε στην αίθουσα ΕΡΙΑ από τους Τάκη Μπαίτση, λαογράφο, Αλέξανδρο Οικονόμου, αρχιτέκτονα, Δημήτρη Μουρατίδη, υπεύθυνος ιστολογίου «Σελιδοδείκτης» και Δημήτρη Ευαγγελίδη, εθνολόγο-ιστορικό. **N**

Η βίλα «Αηδόνια» του Ίωνα Περδικάρη
στην Ταγγέρη, απ' όπου τον απήγαγαν

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ & ΙΩΝ ΠΕΡΔΙΚΑΡΗΣ

Με τον Γρηγόριο Περδικάρη, τον πρώτο Πρόξενο της Αμερικής στην Ελλάδα ασχοληθήκαμε και άλλη φορά, και όχι μόνο εμείς. Η πρώτη αναφορά στον Γρηγόρη Περδικάρη γίνεται από τον Στουγιαννάκη - Πλαταρίδη: «Εκτός δε των ανωτέρω (λογίων) βλαστούς της Ναούσης και τροφίμους των σχολείων της έχομεν και τους εξής δασκάλους και λογίους: ...δύο υιούς του Αντωνίου Περδικάρη Γρηγόριον και Αναστάσιον...

Γράφουν οι
Μανόλης Βαλαμίδης
& Αλέξανδρος Οικονόμου

Γρηγόριος Περδικάρης
(Πρώτος Γενικός Πρόξενος
των ΗΠΑ στην Αθήνα)

Η εκ νέου ενασχόληση με το θέμα οφείλεται στα νέα στοιχεία που φέρουν σε φως δύο εργασίες. της Ε. Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη «Οι οι-

κογένειες Λικινίου και Περδικάρη. Μελέτη βιογραφική και γενεαλογική» (Μεσαιωνικά και Ν. Ελληνικά, τ.5/1996, σελ. 357-379), όπου και σχηματική προβολή του γενεαλογικού δένδρου των Περδικάρηδων και του Αντωνίου Γ. Περδικάρη «Περδικά-

ρης». Η πορεία μιας κοσμοπολίτικης οικογένειας που ξεκίνησε στην Κέρκυρα τον 18ον αιώνα». Παράλληλα διάχυτες πληροφορίες από πολλές πηγές περνούν στο διαδίκτυο, προσφέρουν νέο υλικό, η χρήση του οποίου χρειάζεται προσοχή.

Στην εργασία μας, ερευνούμε, φιλτράρουμε τα πάντα, συνθέτουμε, σε μια προσπάθεια να αποδώσουμε τα γεγονότα με όση περισσή ακρίβεια μπορούμε, ώστε να αναδειχθεί η αλήθεια περί την ιστορία της μυθιστορηματικής αυτής οικογένειας και των επιφανών ιατρών - λογίων (ιατροφιλοσόφων) γόνων της.

Ο Γρηγόριος Περδικάρης του Αντωνίου, ιατρού, μετά το χαλασμό της Νάουσας γνωρίζεται με Αμερικανούς ιεραποστόλους, που εκείνη την εποχή δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα και παίρνει την απόφαση να μεταναστεύσει στην Αμερική με τη βοήθειά τους, ανάμεσα σε ορφανά και εγκαταλειμμένα παιδιά του πολέμου και άλλους φερέλπιδες νέους.

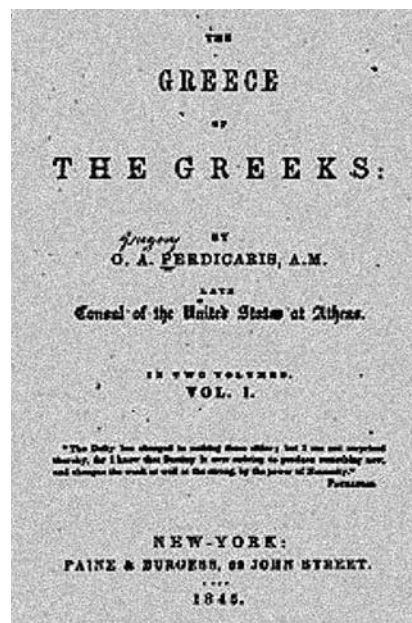
Στην Ιστορία Πλαταρίδη - Στουγιαννάκη υπάρχει αναφορά σε δράση Ιεραποστόλων στη μετεπαναστατική Νάουσα, με αφορμή την τύχη των βιβλίων της Βιβλιοθήκης της Σχολής. Είναι Ευαγγελικοί ιεραπόστολοι και μάλιστα αναφέρεται ότι «λάθρα υπεξήρεσαν» μέρος των χειρογράφων της βιβλιοθήκης της Σχολής της Νάουσας (Στουγ. 58/1).

Ο Γρηγόριος Περδικάρης μπαρκάρει με το πλοίο «Ρωμύλος» από τη Σμύρνη στις 7 Απριλίου 1828. Στην Αμερική φτάνει τον Ιούνιο. Στον Αμερικανικό τύπο αναφέρονται πολλά για τους ιδιότυπους αυτούς μετανάστες. Εμείς εστιάζουμε την προσοχή μας στην περίπτωση Περδικάρη. Ο Γρηγόριος Περδικάρης, σημειώνεται, είναι 22 ετών[;] και στέλνεται από Αμερικανούς

Ιεραποστόλους στην Αμερική να σπουδάσει μαζί με άλλους δύο νέους, τους Νικόλαο Βλασσόπουλο 21 έτους, από την Ιθάκη και Νικόλαο Πρασά 16 ετών, από τον Όλυμπο.

Για τον Περδικάρη στον τύπο αναφέρεται επίσης ότι «ανήκε σε εύπορη οικογένεια της Βέροιας*, η οποία συμμετείχε στην άμυνα της εξεγερμένης Νάουσας* και η οποία κατά την κατάληψή της από τους Τούρκους (1821)* διαλύθηκε, καθώς οι δύο γαμπροί του δολοφονήθηκαν μαζί με την μητέρα* του και οι δύο αδελφοί του μαζί με τις τέσσερις αδελφές του πιάστηκαν αιχμάλωτοι για να απελευθερωθούν αρκετά αργότερα. Μόνο ο ίδιος μαζί με το πατέρα του κατάφεραν να διαφύγουν, καταφεύγοντας στους γειτονικούς ορεινούς όγκους*» (Βλ. Αντωνίου Γ. Περδικάρη: ««Περδικάρης» - Η πορεία μιας κοσμοπολίτικης οικογένειας»), αναρτημένο στο διαδίκτυο.

Πριν διορθώσουμε και συμπληρώσουμε τις πληροφορίες του Αμερικανικού τύπου, παραθέτουμε το παρακάτω πλούσιο σε πληροφορίες απόσπασμα του παραπάνω βιβλίου (ό.π.).

Το εξώφυλλο του βιβλίου (Α έκδοση) του Γρηγορίου Περδικάρη «Greece and the Greeks»

Ο G.A. Perdicaris (Γρηγόριος Περδικάρης του Αντωνίου) γεννήθηκε το 1804[;] στην Τουρκοκρατούμενη τότε Ελλάδα (Βέροια)*, έμεινε σε μικρή ηλικία ορφανός*, (πιθανότατα λόγω συμμετοχής των γονιών του στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα)* και ήταν ένα από τα παιδιά που συγκέντρωσαν Αμερικανοί ιεραπόστολοι και τα έστειλαν στις ΗΠΑ για να διασωθούν από τα δεινά του πολέμου*.

Τα παραπάνω δεν είναι όλα ακριβή. Σε όσα βάλαμε αστερίσκο είναι λάθος. Είναι προϊόν ρεπορτάζ με στοιχεία άγνοιας ή σκοπιμότητας. Παρά ταύτα, οι επί πλέον πληροφορίες μας επιτρέπουν να συμπληρώσουμε τα ιστορικά δεδομένα και να αποκαταστήσουμε την αλήθεια. Η αλήθεια είναι ότι:

1. Η κατάληψη της Νάουσας από τους Τούρκους έγινε τον Απρίλιο του 1822, στα μέσα της διακαινησίμου εβδομάδας.

2. Η Οικογένεια Αντωνίου Περδικάρη είναι εγκατεστημένη στη Νάουσα πριν από το 1800. Τόπος γέννησής του Γρηγόρη είναι η Νάουσα: (Gregory A. Perdicaris, 1808-1872) γεννήθηκε στη Νάουσα (καταγραφή Αλέξη Παράσχου). Έχει όμως σχέση με τη Βέροια. Είναι παρακλάδι των Περδικάρηδων της Βέροιας, που είναι κλάδος της μεγάλης οικογένειας των Λικίνων-Περδικάρηδων, από αδελφή, του εγκατεστημένου στη Θεσσαλονίκη Μιχαήλ Περδικάρη. Η εγκατάσταση στη Νάουσα οφείλεται σε επαγγελματικούς λόγους. Δεν αποκλείεται η σύζυγος να ήταν Ναουσαία. Παράλληλη εγκατάσταση Περδικάρη έχουμε και στην Κοζάνη.

3. Ο Αντώνιος Περδικάρης, ο γιατρός, πατέρας του Γρηγορίου Περδικάρη, ήταν προσωπικός γιατρός του Αχμέτ Μπέη Γκαζή-Σαδέ των Γιαννιτών και την τελευταία περίοδο, την πριν από την Επανάσταση της Νάουσας, βρι-

σκεται στα Γιαννιτσά. Προς αυτόν κατέφυγε ο γιος του Αναστάσιος μετά τη δραπέτευσή του από τις φυλακές της Νάουσας. Πρέπει να θεωρήσουμε βέβαιο ότι πήρε μαζί του και τον 16χρονο τότε Γρηγόριο από το σπίτι τους, αφού δεν μπόρεσε να ελευθερώσει τον Γεώργιο, τον οποίο ο Ζαφειράκης είχε φυλακίσει σε άλλο χώρο.

4. Η μαρτυρία, ότι διαλύθηκε η οικογένεια στον χαλασμό είναι αληθινή. Και ήταν μεγάλη οικογένεια. Συνήθως οι οικογένειες των Περδικάρηδων είναι μεγάλες. Στο χαλασμό, εξαγεται από το κείμενο, σκοτώθηκαν οι δύο γαμπροί του Αντώνη Περδικάρη. Υπάρχει καταγεγραμμένος στον κατάλογο των φονευθέντων ένας Περδικάρης χωρίς όνομα. Είναι της οικογένειας; Είναι σωμαμβρος Περδικάρη; Οι δυο γιοι του, ο Γεώργιος και ο Κώστας, αιχμαλωτίστηκαν, όπως και οι τέσσερις θυγατέρες του και απελευθερώθηκαν αργότερα. Πρόσθετη μαρτυρία για την απελευθέρωση της οικογένειας του Αντώνη Περδικάρη έχουμε και από την Ιστορία της Ναούσης των Στουγιαννάκη - Πλαταρίδη. «Εις μόνας τας οικογενείας του Μάμαντη και Περδικάρη παρέσχε χάριν [ο Αμπουλουμπούτ]. διότι όχι μόνον δεν επέτρεψε διαρπαγήν της περιουσίας των και απαγωγήν αυτών, αλλά και όσους εκ των οικογενειών των είχαν απαγάγει οι Τούρκοι εν αγνοία των έσωσεν. Απέστειλε δε τας οικογενείας συνοδευόμενας υπό φρουρών του μεν πρώτου εις Βέροιαν, του δε δευτέρου εις Γενιτσά (σελ. 220).

5. Στο παραπάνω κείμενο αναφέρεται ότι μαζί με τους γαμπρούς θανατώθηκε και η μητέρα του Γρηγορίου. Είναι λάθος. Πιθανόν ο συντάκτης του βιογραφικού του Γρηγορίου Περδικάρη να ήθελε να παρουσιάσει τον Γρηγόρη ως ορφανό, πράγμα που γράφτηκε στον Αμερικανικό τύπο. Δεν είναι αλήθεια. Όπως ήδη λέχθη-

κε, ο Περδικάρης ο γιατρός με τον γιό του Αναστάσιο και πιστεύω και τον Γρηγόρη σώθηκαν στα Γιαννιτσά. Η γυναίκα του αιχμαλωτίστηκε και απελευθερώθηκε. Επέζησε της καταστροφής, όπως μαρτυρείται σε ιδιόχειρη επιστολή του Γρηγόρη από την Αθήνα της 10/22 Ιανουαρίου 1838 προς τους γονείς του στη Νάουσα (βλ. Αχιλλέα Γκούτα «Η Νάουσα στον 19ο αιώνα» σελ.96).

6. Ως προς την ηλικία έχουμε έτος γέννησης το 1804, αν όμως θεωρή-

αναφέρεται ως χρονολογία γέννησής του το 1808 και τόπος γέννησής του η Νάουσα. Στο ερώτημα ποιος από τους τρεις χρόνους είναι ο σωστός, δεν είναι εύκολη η απάντηση. Πρέπει να αποκλείσουμε το 1804. Δεκαοκτώ ετών ο Γρηγόρης έπρεπε να πολεμάει στο τείχος ή να είναι φυλακή με τα άλλα δύο αδέρφια του. Να τον είχε μαζί του ο γιατρός πατέρας του στα Γιαννιτσά, δύσκολο. Βέβαιο είναι ότι ο Γρηγόρης στην επανάσταση του 1822 είναι μικρός, 14 ετών ή το πολύ 16.

Η είσοδος της βίλα; «Αηδόνια» του Ι. Περδικάρη στην Ταγγέρη του Μαρόκου

σουμε ως ακριβές ότι το 1838 είναι 22 ετών, τότε το έτος γεννήσεώς του είναι το 1806 και όχι το 1804. Έχουμε όμως και τρίτη μαρτυρία. Σε έρευνα του καθηγητή Εμμανουήλ Παράσχου, την οποία παρουσίασε ο γιος του Αλέξης Παράσχος, συγγραφέας σε ειδική εκδήλωση στο Πανεπιστήμιο του Cambridge το 2010 (12 Απριλίου) και στο (Greek Institute) το 2011 (4 Απριλίου) με θέμα: «Οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες στη Βοστώνη»

Στην Αμερική ο Γρηγόριος Περδικάρης «σπούδασε στο Ινστιτούτο Mt. Pleasant Classical Institute του Κολεγίου Amherst [και] δίδαξε αρχαία Ελληνικά στο Harvard».

Το 1837 παντρεύεται την ευκατάστατη Αμερικανίδα Μ. Ε. Hanford, μία απόγονο πλούσιας οικογένειας της Νότιας Καρολίνας, και παίρνει την αμερικάνικη υπηκοότητα. Λίγο αργότερα (1838) διορίζεται από την Κυβέρνηση των 17 Ηνωμένων Πολιτειών της Αρκτώας

[Βόρειας] Αμερικής Γενικός Πρόξενος στην Αθήνα. Βρίσκεται σε επικοινωνία με τους δικούς του στη Νάουσα από τις πρώτες μέρες της άφιξής του στην Ελληνική πρωτεύουσα.

Σε επιστολή του με ημερομηνία 10/12 Ιανουαρίου 1838 γράφει: «Σεβαστέ μοι πάτερ, Λαμβάνω την πρώτητην ευκαιρίαν να ειδοποιήσω την ευγένειάν σου και την αγαπημένην μητέρα μου ότι προ ολίγων ημερών έφτασα εις τα εδώ και μετά τον ερχομόν μου επαρουσιάστην εις την ΑΑΜΜ τον Βασιλέα και την Βασίλισσα της αγαπημέ-

ουσα Ιστορικού Αρχείου. Ελπίζω να φυλάσσονται αυτές οι επιστολές και να βρουν ασφαλή τοποθέτηση. Περισσότερα στο Περιοδικό «Νιάουστα» τ.42 (1988) και στο βιβλίο του Αχ. Γκούτα «Η Νάουσα στον 19ο αιώνα».

Από τη συγκεκριμένη παραπάνω επιστολή θα ήθελα να ξεχωρίσουμε και δύο άλλα σημεία. Το πρώτο, τον χαρακτηρισμό της Ελλάδας ως αγαπημένης και τον δεύτερο, την αναφορά στην ύπαρξη τίτλου ευγενείας στην οικογένεια με τη φράση «να ειδοποιήσω

σιος γάμος του με την Μ. Ε. Hanford, η πολιτογράφησή του στην Αμερική ως Αμερικανού Πολίτη και η τιμητική ανάδειξή του στη θέση του Προξένου της Αμερικής στην Ελλάδα. Οι πληροφορίες ότι είναι ορφανό παιδί και το ότι η οικογένειά του συμμετείχε ενεργά στην επανάσταση του 1822 δεν ξέρουμε αν βρίσκονται στο επίσημα κατατεθειμένο βιογραφικό του. Και δεν γνωρίζουμε αν παίζουν κάποιο ανασταλτικό ρόλο στο να δει τους γονείς του.

Ότι είναι υποχρεωμένος να ζει ως εκφραστής του Αμερικάνικου τρόπου ζωής δεν υπάρχει αμφιβολία. Η ονομασία όμως του γιου του, που γεννήθηκε το 1840, με το όνομα Ίων, δεν κολλάει με την Ελληνική Παράδοση. Είναι το αρχαίο Ελληνικό όνομα ή το πρώτο μέρος του ονόματος του ονομαστού ιεραποστόλου Ιωνάθαν, που δρα στην Ελλάδα την περίοδο αυτή; Και, αλήθεια τι απέγινε η πίστη του στο Ορθόδοξο δόγμα; Αργότερα έχουμε επανατοποθετήσεις. Εγκαθίσταται στην Ελλάδα και πολιτογραφείται Έλλην υπήκοος.

Βέβαιο είναι ότι, ενώ περιηγήθηκε πολλά μέρη της χερσαίας και νησιωτικής Ελλάδας, δεν ήρθε στη Νάουσα. Γεγονός, ότι, ενώ έχει διακαή πόθο να δει τους δικούς του, δεν τους επιτρέπει να κατέβουν, αυτοί είναι έτοιμοι, στην Αθήνα. Είναι περίεργο ότι, ενώ προσφωνεί τον πατέρα του «Σεβαστέ μοι πάτερ» ή «φίλτατέ μοι πάτερ», τον αδελφό του Κώστα «περιπόθητέ μοι Κώστα», ενώ γράφει ότι η σύζυγός του «έχει μεγάλην επιθυμίαν» να γνωρίσει τους δικούς του, ενώ δυο γράμματά του με ημερομηνίες 25 Νοεμβρίου 1838 και 16 Μαρτίου 1839 έχουν τόπο αποστολής τη Θεσσαλονίκη, δεν έρχεται στη Νάουσα.

Ίσως τον κρατάει μακριά ο φόβος να

Ο δρόμος «Perdicaris Place» στο Τρέντον του Νιού Τζέρσεϊ προς τιμήν των Γρ. & Ίωνα Περδικάρη

νης Ελλάδος. Λαμβάνω μεγάλην ευχαρίστησιν να σας ειδοποιήσω ότι εστάλην από την Διοίκησιν των Ομοσπόνδων Πολιτειών της Αμερικής ως Πρόξενος εις την Πρωτεύουσαν της Ελλάδος...».

Την παραπάνω επιστολή και άλλες τέσσερις, που σώθηκαν και περιήλθαν στα χέρια του Αχιλλέα Φ. Γκούτα, εναγωνίως ο κάτοχός των ήθελε κάπου με ασφάλεια να παραδώσει. Γι' αυτό και ομιλεί, ίσως πρώτος, περί της ανάγκης ίδρυσης στη Νά-

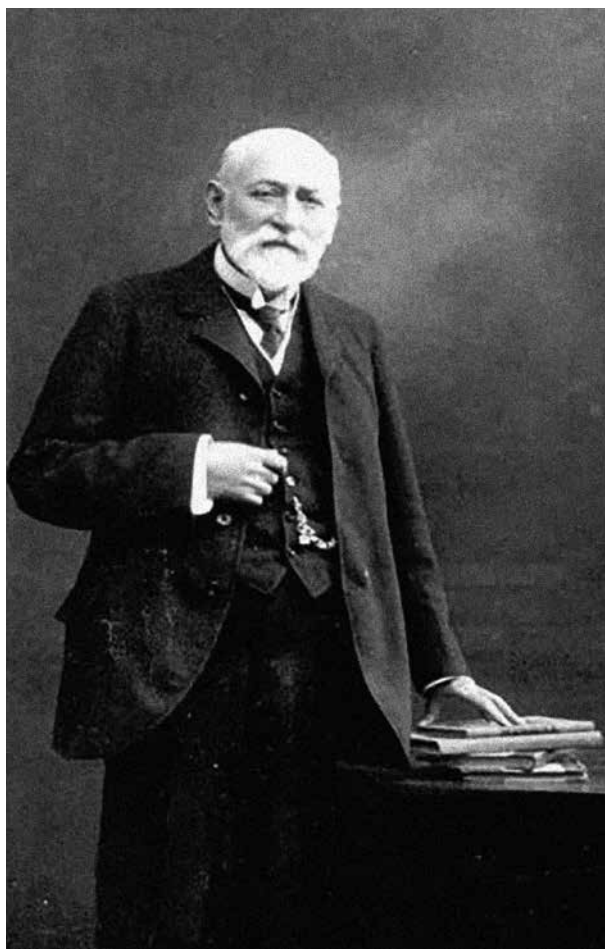
την ευγένειάν σου». Ο τίτλος ευγενείας υπάρχει στην οικογένεια και μάλιστα περνάει και στους γαμβρούς της οικογένειας, που παίρνουν το επίθετο Περδικάρης για να έχουν το δικαίωμα της διατήρησης του. Ο τίτλος ευγενείας διατηρείται στην οικογένεια Περδικάρη από τον Κόμη Λικίνιο.

Οι αλλαγές στη ζωή του Γρ. Περδικάρη ήταν πολλές. Δεν ήταν μόνο οι καινούριες σπουδές του στην Αμερική, η θέση του στο Harvard, ο πλού-

δει το αποτροπιαστικό πρόσωπο της κατεστραμμένης Νάουσας. Θέλει να μείνει με την εικόνα της ακμάζουσας πόλης, της Μητρόπολης της εντεύθεν του Αξιού Μακεδονίας. Το ίδιο συνέβη και πολύ αργότερα με τη Θάλεια Σαμαρά, τη βραβευμένη Ναουσαία λογοτέχνιδα, την κόρη του γιατρού Χριστόδουλου Περδικάρη, του προέδρου στη Νάουσα της Επιτροπής του Μακεδονικού Αγώνα. Δεν ήθελε η Θάλεια να ανεβεί στη Νάουσα μετά την καταστροφή της στον εμφύλιο και την εισβολή του τσιμέντου στην πόλη. (Βλέπε περισσότερα στο περιοδικό Νιάουστα, σε άρθρο του Πέτρου Δεινόπουλου «ΘΑΛΕΙΑ ΣΑΜΑΡΑ: Πήγε να βρει τους ήρωές της» τευχ. 68/1994.

Πιθανό, όλα αυτά να συντρέχουν στην πρώτιστη ανάγκη να προστατευθεί το αξίωμα του Προξένου από τυχόν αναπάντεχα.

«Φύγαμε, γράφει, από τη Βοστώνη την πρώτη Νοεμβρίου του 1837. Μετά από περισσότερες από 60 μέρες ταξίδι, που διακόπηκε από μια σύντομη και ευχάριστη παραμονή δύο εβδομάδων στο όμορφο νησί της Μάλτας, ήρθε η ώρα να γευτούμε την ευχάριστη αίσθηση του τερματισμού της μακροχρόνιας πορείας μας. Ταξιδεύαμε πλέον ανάμεσα στα Ελληνικά νησιά». «Το απόγευμα της έκτης Ιανουαρίου, του 1838, είχαμε μπροστά μας το νησί της Σαλαμίνας». Στην Ελλάδα έμεινε μέχρι το 1847. Στο αναρτημένο στο διαδίκτυο κείμενο διαβάζουμε ότι ο Γρηγόριος Περδικάρης «όταν επέστρεψε στις ΗΠΑ έδωσε μια σειρά διαλέξεων για την Ελλάδα (κυρίως στη Βοστώνη και στη Φιλαδέλφεια), τις οποίες παρακολούθησε μεγάλος αριθμός προσωπικοτήτων, ενώ το 1846 κατέγραψε τις εντυπώσεις και τις προτάσεις του για την Ελλάδα στο δίτομο σύγγραμμά του «The Greece of the Greeks». Το βιβλίο αυτό,

Ο Γων Χάνφορντ Περδικάρης (1840-1925)

που είναι δίτομο, θα πρότεινα να μεταφραστεί στα Ελληνικά από τον Δήμο της πόλης μας. Οι κρίκοι της ιστορίας της πόλης, ένας - ένας, πρέπει να αποκατασταθούν. Χρειάζονται για την επιβίωση αυτού του τόπου.

«The Greece and the Greeks»

Το βιβλίο εκδόθηκε στη Ν. Υόρκη το 1845-46 από τους Paine & Burgess. Ο Α' τόμος αποτελείται από τον πρόλογο, την εισαγωγή και 27 κεφάλαια, όπου ο συγγραφέας αφηγείται την άφιξή του στην Αθήνα, περιγράφει την πολιτική κατάσταση και καταγράφει τις εντυπώσεις του από τα ταξίδια του στη Στερεά Ελλάδα και σε ορισμένα νησιά. Ο Β' τόμος αποτελείται από την εισαγωγή και 28 κεφάλαια, και σ' αυτόν ο συγγραφέας περιγράφει κυρίως τις εντυπώσεις του από την περιήγηση της Πελοποννήσου. Το βι-

βλίο υπάρχει δεμένο στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Α.Π.Θ.

Ο Γρ. Περδικάρης αναδεικνύει στο έργο του το πρακτικό Αμερικανικό πνεύμα. Ουσιαστικά σνομπάρει την ενασχόληση των Ευρωπαίων περιηγητών με τα αρχαία ελληνικά μνημεία και την ιστορία της περιοχής, αισθανόμενος ωστόσο, κατά τις επισκέψεις του στα διάφορα μέρη, την ανάγκη να κάνει πάντοτε μια μικρή αναφορά, σαν ένα φόρο τιμής, στη θαυμαστή εκείνη εποχή. Οι σύγχρονοι Έλληνες είναι όμως γι' αυτόν κάτι τελείως διαφορετικό από τους αρχαίους και αισθάνεται ότι οφείλει να συγγράψει ένα κείμενο όπου θα περιγράφει τη σύγχρονη πραγματικότητα, δηλαδή να κάνει μια περιγραφή εκείνων των ιδρυμάτων και εκείνων των εσωτερικών χώρων με τη βοήθεια των οποίων η Χώρα ή θα επιζήσει ή θα χαθεί.¹

Ο Μουλάι Αχμέτ ερ
Ραϊσούλι που απήγαγε τον
Περδικάρη

Παράλληλα διαπιστώνει την υποτέλεια στην εξωτερική πολιτική και το έλλειμμα δημοκρατίας στο εσωτερικό του νεοσύστατου Ελληνικού κράτους, καθώς ο ελληνικός λαός, εν αγνοία του και με ευθύνη των «αντιπροσώπων» του, οδηγείται από τις Προστατιδες Δυνάμεις από την κυριαρχία του Σουλτάνου Μαχμούτ, στην κυριαρχία του Βασιλιά Όθωνα².

Το 1866 επέστρεψε στη Βοστώνη με σκοπό να συγκεντρώσει χρήματα μαζί με τον S.G. Howe για την επανάσταση της Κρήτης (καταγραφή Παράσχου). Όπως μας ενημερώνει ο φίλος Ηλίας Τσέχος, ο εν Βεροία, δικηγόρος Πυθαγόρας Ιερόπουλος, καταγράφει στο εβδομαδιαίο φύλλο της Βέ-

ροιας “Η άλλη άποψη” (τεύχος 440, 19/12/2016), έστω επιγραμματικά, την ενδιαφέρουσα σχέση του Αμερικανού ποιητή Έντγκαρ Άλαν Πόε και του Γρηγόρη Α. Περδικάρη:

“Όταν ο κορυφαίος αμερικανός ποιητής Έντγκαρ Άλαν Πόε διευθύνει το περιοδικό «Σάουθερν Λιτερέρεν Μέσεντζερ», δημοσιεύει σε ένα τεύχος του άρθρο, γραμμένο από τον Στέφεν Μπίλφορντ, αφιερωμένο στον Γ. Α. Περδικάρη, και ο Έντγκαρ Άλαν Πόε θα γράψει στον Μπίλφορντ: “Ένα δημοτικό τραγούδι γραμμένο από τον Περδικάρη και μεταφρασμένο από σένα, τι διαμάντι ανεκτίμητο και πώς θα γινόταν να έρθει στα χέρια μας το βιβλίο του - Η Ελλάδα στους Έλληνες...” Σε ένα άλλο

άρθρο του στο περιοδικό, ο Έντγκαρ Άλαν Πόε αναφέρει: “Είμαι βέβαιος για τις ικανότητες του Περδικάρη και ιδιαίτερα για το κριτικό του πνεύμα στα Αρχαία Ελληνικά κείμενα, Είμαστε ευτυχείς που δημοσιεύουμε γραφτά του Περδικάρη από τη Βέροια της Μακεδονίας”.

Το 1867 εγκαθίσταται στο Trenton (New Jersey), όπως πληροφορούμαστε από διαφορετικές πηγές. Εκεί «ο Γρηγόρης Περδικάρης δημιούργησε μία σημαντική περιουσία, ως ένας από τους ιδιοκτήτες του Trenton Gas Company (βλ. «Οι Ελληνοαμερικανοί - Ιστορία του Απόδημου Ελληνισμού των Η.Π.Α. <http://panhellenicpost.com/archives/16863>). Κατά την διάρκεια του Αμερικανικού εμφυλίου αποφασίζει να εγκαταλείψει τις ΗΠΑ και να εγκατασταθεί μόνιμα στην Ελλάδα, περιοριζόμενος σε οποραδικές επισκέψεις στη χώρα αυτή. Πέθανε στο σπίτι του γιου του Ίωνα, στην Ταγγέρη του Μαρόκου το 1882 ή 1883».

Ίων Χάνφορντ Περδικάρης

Ο Ίων Χάνφορντ Περδικάρης (1840-1925), γιος του Γρηγόρη Περδικάρη και της αμερικανίδας M.E. Hanford, γεννήθηκε στην Αθήνα.

Σε ηλικία 2-3 ετών ταξίδεψε με τους γονείς του στις ΗΠΑ και έζησε εκεί μέχρι το 1862, όπου τελείωσε τη βασική εκπαίδευση και σπούδασε φιλολογία και καλές τέχνες. Ενδιαμέσως είχε ταξιδέψει και στην Ευρώπη για σπουδές. Το 1862, μεσούντος του Αμερικανικού Εμφυλίου, εγκατέλειψε τις ΗΠΑ, αποποιήθηκε την αμερικανική υπηκοότητα και εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα, όπου πολιτογραφήθηκε Έλληνας υπήκοος. Η ενέργεια αυτή έγινε ώστε να αποφύγει τη δήμευση

1. G.A. Perdicaris “The Greece and the Greeks” vol.1, Preface

2. Στο ίδιο σελ. 9

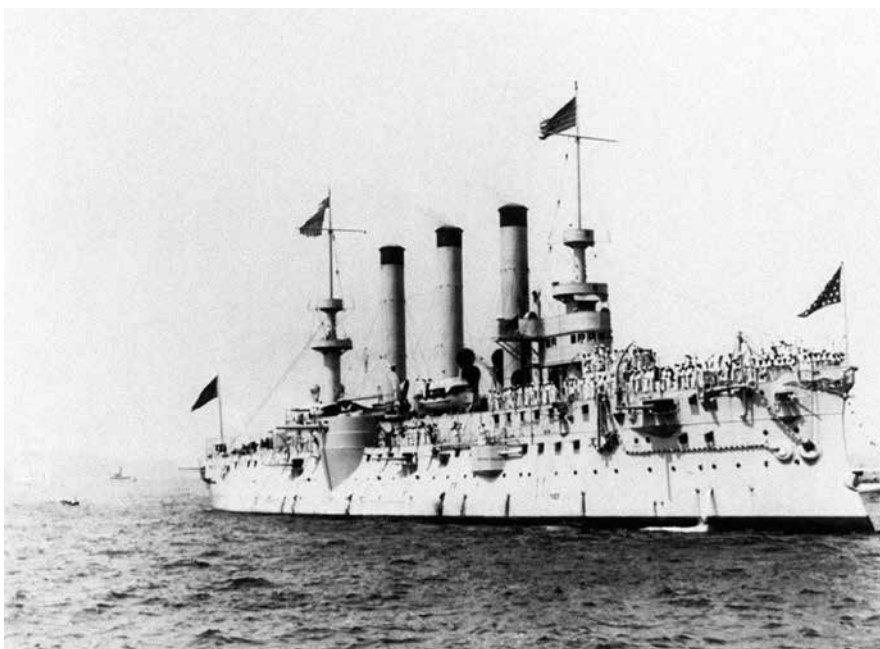
της οικογενειακής περιουσίας στη Νότια Καρολίνα από τις Συνομόσπονδες Πολιτείες της Αμερικής.

Ο Ίων Περδικάρης, κατά τη διάρκεια κάποιου ταξιδιού του, αργότερα, στο Μαρόκο, το μόνο ανεξάρτητο κράτος της Βόρειας Αφρικής, ενθουσιάστηκε από το κλίμα και τις συνθήκες ζωής στη χώρα αυτή, και αποφάσισε να μετακομίσει εκεί. Έτσι, εγκαταστάθηκε στην Ταγγέρη, όπου έχτισε ένα σπίτι γνωστό ως η «Βίλα των αηδονιών», την οποία γέμισε με εξωτικά ζώα. Γοητευμένος από τον πολιτισμό του Μαρόκου, ο Περδικάρης έγραψε αρκετά βιβλία για το Μαρόκο και έγινε ο ανεπίσημος αρχηγός της κοινότητας των αλλοδαπών της Ταγγέρης. Διατήρησε εμπορικές επαφές με την Αγγλία και τις Ηνωμένες Πολιτείες και επισκεπτόταν συχνά τη Νέα Υόρκη.

Το 1871 γνώρισε στο Μάλβερν της Αγγλίας την Έλεν Βάρλεϊ, ηθοποιό, σύζυγο του σπουδαίου μηχανικού τηλεγράφων Κ.Φ. Βάρλεϊ. Η Έλεν εγκατέλειψε το σύζυγό της για χάρη του Περδικάρη και πήρε διαζύγιο το 1873. Εγκαταστάθηκε στην Ταγγέρη με τον Περδικάρη, τους δυο γιους της και τις δυο της κόρες από τον πρώτο της γάμο.

Το «Ζήτημα Περδικάρη» (Perdicaris Incident)

Στις 18 Μαΐου 1904 ο Περδικάρης και ο γιος της Έλεν, ο Κρόμβελ, απήχθησαν από το σπίτι τους από τους άνδρες του Μουλάι Αχμέτ ερ Ραϊσούλι. Αρκετοί από τους υπηρέτες του Περδικάρη τραυματίστηκαν. Λίγο μετά την απομάκρυνσή τους από την Ταγγέρη, ο Περδικάρης έσπασε το πόδι του πέφτοντας από άλογο. Ο Ραϊσούλι, για την απελευθέρωση των δυο ομήρων, απαιτούσε από τον Αβδούλ Αζίζ, σουλτάνο του Μαρό-

Το USS Brooklyn που έστειλε ο πρόεδρος Ρούσβελτ στο Μαρόκο για το «ζήτημα Περδικάρη»

κου, 70 χιλιάδες δολάρια, αμνηστία και έλεγχο των δυο πλουσιότερων επαρχιών του Μαρόκου.

Παρά τις αντίξοες συνθήκες, ο Περδικάρης άρχισε να αισθάνεται θαυμασμό και φιλία για τον Ραϊσούλι, ο οποίος φρόντιζε να μην πάθει κανένα κακό ο όμηρός του. Ο Περδικάρης αργότερα δήλωσε: «*Θα μπορούσα και να πω ότι δεν λυπάμαι που διετέλεσα όμηρος του για κάποιο διάστημα. Δεν είναι ληστής, δεν είναι δολοφόνος, είναι ένας πατριώτης που αναγκάστηκε να βγει στα βουνά για να σώσει την πατρίδα γη και τον λαό του από τα δεσμά της τυραννίας*».

Ο πρόεδρος των ΗΠΑ Θεόδωρος Ρούσβελτ εξοργίστηκε με την απαγωγή και ένοιωσε υποχρεωμένος να αντιδράσει. Ο υπουργός εξωτερικών John Hay χαρακτήρισε τα αιτήματα «παράλογα». Υπό την πίεση του Hay και του γενικού πρόξενου στην Ταγγέρη, του Samuel R. Gummere, ο Ρούσβελτ έστειλε επτά πολεμικά πλοία υπό τις διαταγές του ναύαρχου French Ensor Chadwick και αρκετές μοίρες πεζοναυτών, υπό τις διαταγές του ταγματάρχη John Twigg

Myers, μη έχοντας ωστόσο την παραμικρή ιδέα για το τι θα μπορούσαν να πετύχουν οι αμερικανικές δυνάμεις σε ένα τόσο εχθρικό ξένο έδαφος. Δεν έπρεπε να επιτεθούν χωρίς τη ρητή διαταγή της Ουάσιγκτον.

Το μόνο σχέδιο ήταν να καταλάβουν τα τελωνεία του Μαρόκου αν η κυβέρνηση δεν ικανοποιούσε τις απαιτήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών, οι οποίες ήταν να γίνουν οι απαραίτητες παραχωρήσεις, ώστε να πειστεί ο Ραϊσούλι να απελευθερώσει τον Περδικάρη, ή να επιτεθούν στον Ραϊσούλι αν προχωρούσε στην εκτέλεση του Περδικάρη. Οι μόνοι πεζοναύτες πάντως που αποβιβάστηκαν ήταν ένα μικρό απόσπασμα από μια ντουζίνα άντρες, οι οποίοι βάλθηκαν να φρουρούν το Αμερικανικό Προξενείο και την κα Έλεν Περδικάρη.

Η αποφασιστικότητα του Ρούσβελτ μειώθηκε ακόμη περισσότερο όταν ενημερώθηκε την 1η Ιουνίου ότι ο Περδικάρης δεν ήταν Αμερικανός πολίτης και ότι, 40 χρόνια πριν την απαγωγή, είχε ανταλλάξει το αμερικάνικο διαβατήριό του με ελληνικό.

Στιγμιότυπο από την ταινία «Ο άνεμος και το λιοντάρι» (1975) με πρωταγωνιστή τον Σον Κόνερι

Αλλά ο Ρούσβελτ θεώρησε ότι το σημαντικό δεδομένο ήταν ότι ο Ραϊσούλι πίστευε ότι ο Περδικάρης ήταν Αμερικανός πολίτης.

Ο Ρούσβελτ προσπάθησε να πείσει τη Βρετανία και τη Γαλλία να ενωθούν με την Αμερική σε μια στρατιωτική επέμβαση για τη διάσωση του Περδικάρη, αλλά οι δυο χώρες αρνήθηκαν, μάλιστα η Γαλλία ενίσχυσε τη φρουρά της σε περίπτωση αμερικανικής επίθεσης. Ο Χαγ μιλώντας στο Συνέδριο των Ρεπουμπλικανών: «Αυτή η κυβέρνηση θέλει τον Περδικάρη ζωντανό ή τον Ραϊσούλι νεκρό». Σύμφωνα με όλες τις μαρτυρίες, το Συνέδριο, το οποίο δεν έκλεινε ιδιαίτερα προς τη

μεριά του Ρούσβελτ μέχρι εκείνη τη στιγμή, ενθουσιάστηκε με το τηλεσίγραφο του Χαγ. Ένας εκπρόσωπος του Κάνσας αναφώνησε: «Ο Ρούσβελτ και ο Χαγ ξέρουν τι κάνουν. Στο λαό μας αρέσει το θάρρος. Θα σταθούμε δίπλα σε ό,τι και να κάνουν αυτοί οι δυο». Αυτό το διάσημο σλόγκαν είχε μεγάλη πέ-ραση και βοήθησε τον Ρούσβελτ να εξασφαλίσει την επανεκλογή του.

Τελικά οι δυο χώρες, Βρετανία και Γαλλία, άσκησαν πίεση κρυφά στον σουλτάνο για να δεχτεί τις απαιτήσεις του Ραϊσούλι κι έτσι επιτεύχθηκε η συμφωνία στις 21 Ιουνίου.

Ο Περδικάρης και ο Κρόμβελ Βάρλεϊ

συναντήθηκαν με τους Gummere και Chadwick, οι οποίοι είχαν περάσει όλο αυτό το διάστημα της ομηρίας με τη σύζυγο του Περδικάρη. Όταν η Έλεν ζήτησε από το ναύαρχο έναν γιατρό για το σύζυγό της, κάθε γιατρός του αμερικανικού στόλου θέλησε να προσφέρει τις υπηρεσίες του εθελοντικά. Τα λεπτομερή γεγονότα του περιστατικού (ειδικά το γεγονός ότι ο Περδικάρης δεν ήταν Αμερικανός) έμειναν μυστικά μέχρι το 1933, όταν ο ιστορικός Tyler Dennett τα ανέφερε στη βιογραφία του John Hay.

Ο Ίων Περδικάρης και η οικογένειά του μετακόμισαν στην Αγγλία λίγο μετά το περιστατικό. Κατά καιρούς επισκεπτόταν το Τρέντον, όπου είχε διατηρήσει οικονομικά συμφέροντα. Στο Τρέντον έχουν μάλιστα δώσει το όνομα Περδικάρης (Perdicaris place) σε έναν δρόμο, αφιερωμένο σ' αυτόν και τον πατέρα του, ως εξέχοντα μέλη της κοινότητας. Ο Ίων Περδικάρης πέθανε στο Λονδίνο το 1925, σε ηλικία 85 ετών.

Η ιστορία της απαγωγής του Περδικάρη αποτέλεσε τη βάση της ταινίας «Ο άνεμος και το λιοντάρι». Στην ταινία πρωταγωνίστησε ο Σον Κόνερι, στον ρόλο του Ραϊσούλι, αλλά για να γίνει πιο ελκυστική η ιστορία, θύμα της απαγωγής δεν ήταν πλέον ο εξηντατετράχρονος Ελληνοαμερικανός, αλλά η νέα και γοητευτική «Έλεν Περδικάρη». ■

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Στουγιαννάκη Ευστ. - Πλαταρίδη Δημ.: Ιστορία της πόλεως Ναούσης
2. Γκούτας Αχιλλέας: «Η Νάουσα στον 19ο αιώνα». Επίσης του ίδιου: «Ναουσαίος ο πρώτος Αμερικανός πρόξενος στην Αθήνα το 1838», περιοδ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ, τεύχος 42, Ιαν.-Μάρτ.1988, σελ.4-5
3. Αποστόλου Στέργιος: Νεώτερα περί του Ναουσαίου Γρηγορίου Α. Περδικάρη, πρώτου Αμερικανού Γενικού Προξένου στην Ελλάδα το 1838, περιοδ. ΝΙΑΟΥΣΤΑ, τεύχος 44, Ιουλ.-Σεπτ.1988, σελ.92-93
4. Ε. Αγγελομάτη-Τσουγκάρη: «Οι οικογένειες Λικινίου και Περδικάρη. Μελέτη βιογραφική και γενεαλογική» (Μεσαιωνικά και Ν. Ελληνικά, τ.5/1996,

σελ. 357-379)

5. Αντωνίου Γ. Περδικάρη: «Περδικάρης». Η πορεία μιας κοσμοπολίτικης οικογένειας που ξεκίνησε στην Κέρκυρα τον 18ο αιώνα. αναρτημένο στο διαδίκτυο
6. «Οι Ελληνοαμερικανοί - Ιστορία του Απόδημου Ελληνισμού των Η.Π.Α. <http://panhellenicpost.com/archives/16863>
7. https://el.wikipedia.org/wiki/Ίων_Περδικάρης
8. <http://www.lifo.gr/team/sansimera/38384>
9. Stephen A. Larrabee «ΕΛΛΑΣ 1775-1865. ΠΩΣ ΤΗΝ ΕΙΔΑΝ ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ», εκδόσεις New York University Press, 1957

ΠΟΙΟΣ ΗΤΑΝ Ο ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ ΠΟΛΥΚΑΡΠΟΣ

Αφορμή για την παρούσα εργασία μου έδωσε το αρχείο ενός πολύτιμου τέκνου της Ίμβρου και φλογερού πατριώτη, του Παναγιώτη Δημητριάδη (το αρχείο, του οποίου τώρα γίνεται η ταξινόμηση και αρχειοθέτηση, ανήκει στην «Εταιρεία Μελέτης Ίμβρου και Τενέδου»). Διατρέχοντας τις δεκάδες σελίδες εγγράφων του αρχείου το μάτι μου έπεσε και σε κάποιες αναφορές για τη Νάουσα. Ποια άραγε ήταν η σχέση του Π. Δημητριάδη με την πόλη μας; Η έρευνα αποκάλυψε ότι δεν είναι άλλος από τον ιεροδιάκονο Πολύκαρπο.

γράφει η
Ελένη Μήτσιαλα-Ζεγκίνη

Πολλά και δυσάρεστα διαβάζουμε γι' αυτόν στα δημοσιεύματα που έχουν κυρίως σχέση με το «Πούπουλο» και τη λυσσαλέα διαμάχη μεταξύ των δύο αντιπάλων μερίδων, του «Λαϊ-

κού Συνδέσμου»-«Πούπουλο» και των «τζορμπατζήδων». Χωρίς να θέλω να αμφισβητήσω τα γεγονότα που κατεγράφησαν την εποχή εκείνη, ο βίος και τα έργα του ανδρός δεν αξίζουν την αλ-

γεινή εντύπωση που άφησε, σύμφωνα με τα γραφόμενα, το πέρασμά του από τη Νάουσα.

Ο Π. Δημητριάδης, παιδί πολύτεκνης οικογένειας, γεννήθηκε το 1880 στην Παναγία της Ίμβρου. Μετά τη βασική του εκπαίδευση στο νησί συνέχισε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, όπου είχε σχολάρχη το συμπατριώτη του Απόστολο Χριστοδούλου μέχρι το 1906, οπότε ο τελευταίος εκλέγεται μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης. Στη Χάλκη γνώρισε τον Αριστοτέλη Σπύρου, μετέπειτα Οικουμενικό Πατριάρχη Αθηναγόρα, με τον οποίο συνδέθηκε με θερμή φιλία που κράτησε μέχρι το θάνατό τους. Σημαντική υπήρξε η συμβολή του Δημητριάδη στην εκλογή του Αθηναγόρα στον Οικουμενικό θρόνο, όπως αποδεικνύεται από έγγραφα του προαναφερομένου αρχείου.

Ο Δημητριάδης απεφοίτησε από τη Σχολή το 1907 οπότε και τον καλεί στη Βέροια ο Μητροπολίτης Απόστολος. Συγχρόνως η αγάπη του προς την πατρίδα τον ωθεί να οργανωθεί στο Μακεδονικό Αγώνα.

Το Δεκέμβριο του 1907 διορίζεται στη Νάουσα ως ιεροκήρυκας και δάσκαλος των θρησκευτικών, ενώ τον Ιούλιο του 1908 ο μητροπολίτης Απόστολος τον χειροτονεί διάκονο και παίρνει το όνομα Πολύκαρπος. Μετά τη χειροτονία του εκτός από ιεροκήρυκας και διδάσκαλος στις σχολές της Νάουσας αναλαμβάνει και διευθυντής του γραφείου της Μητροπόλεως. Τα σχολικά έτη 1908-1909 και 1909-1910 τον συναντούμε στο προσωπικό του αρρεναγωγείου Ναούσης. Παράλληλα όμως με τις ενασχολήσεις του αυτές δρα και ως μέλος του Μακεδονικού Κομιτάτου. Ενδεχομένως και η πρώτη του ιδιότητα να είναι και το προκάλυμμα για τη δεύτερη.

Ένα χρόνο αργότερα, στις 16 Αυγούστου του 1909, λίγο πριν αποχωρήσει από τη Βέροια για να αναλάβει τη μητρόπολη Σερρών, ο Απόστολος προάγει τον Πολύκαρπο σε Αρχιδιάκονο και τον διορίζει Αρχιερατικό Επίτροπο Ναούσης. Μεγάλη είναι η εκτίμηση του ιεράρχη προς το νεαρό διάκονο, η οποία φαίνεται και στα κατοπινά χρόνια από τη σωζόμενη μεταξύ τους αλληλογραφία. Τον τοποθετεί στη θέση αυτή γιατί τον εμπιστεύεται αλλά και για εθνικούς ίσως λόγους. Ο Πολύκαρπος είναι ήδη αρχηγός του Κέντρου Ναούσης, παρ' ότι η ένοπλη φάση του Μακεδονικού Αγώνα έχει περατωθεί.

Μετά την εύκολη επικράτηση των Νεότουρκων τον Ιούλιο του 1908 η ελληνική κυβέρνηση επιδεικνύει φιλική στάση απέναντί τους, αφού η παγίωση του νέου καθεστώτος θα εξασφάλιζε την επισφαλή ισορροπία των εθνότητων και απομάκρυνε προς το παρόν την απειλή των βουλγαρικών επεμβάσεων. Όπως ήταν επόμενο η

Ο ιεροδιάκονος Πολύκαρπος (Παναγιώτης Δημητριάδης)

διακοπή των εχθροπραξιών έφερε την ελληνική κυβέρνηση σε μια στάση αναμονής, αλλά και την οδήγησε σε μια σειρά ενεργειών που έπρεπε να γίνουν ώστε να αποφευχθούν μελλοντικοί αιφνιδιασμοί είτε από τουρκικής είτε από βουλγαρικής πλευράς.

Η κυβέρνηση γνώριζε καλά ότι η μείωση της εγρήγορσης των Ελλήνων εγκυμονούσε κινδύνους. Έτσι ξεκίνησε η προκαταρτική εργασία για την ίδρυση μιας νέας εθνικής οργάνωσης «Πανελλήνια Οργάνωση» σκοπός της οποίας ήταν η προπαρασκευή των υπόδουλων Ελλήνων για άμυνα προς κάθε κατεύθυνση. Ως όργανα που θα εφάρμοζαν το εθνικό αυτό πρόγραμμα ορίζονταν ειδικά γραφεία επανδρωμένα με αξιωματικούς και προσκολλημένα στις προξενικές αρχές. Η περίοδος αυτή της αναδιοργάνωσης της εθνικής δράσης, όπου ξεχωρίζει το όνομα του Δαγκλή, μπορούμε να πούμε ότι έπαιξε το ρόλο του επιλόγου του 4ετή Μακεδονικού Αγώνα. Σ' αυτήν τη φάση ο Πολύκαρπος αφηγείται ένα γεγονός που συνέβη στη Νάουσα (η απόδοση του κειμένου γίνεται περιληπτικά και σε απλή γλώσσα).

«Τον Απρίλιο του 1909 συλλαμβάνεται στη Θεσσαλονίκη από τις Τουρκικές αρχές ο αξιωματικός του Ελληνικού στρατού Αλέξανδρος Μερεντίτης, ο οποίος υπηρετούσε με ειδική εμπιστευτική αποστολή στο προξενείο Μοναστηρίου (Ο Μερεντίτης έφτασε στον ανώτατο βαθμό της στρατιωτικής ιεραρχίας και διετέλεσε και υπουργός). Επ' αυτού κατασχέθηκαν όλα τα έγγραφα τα οποία μετέφερε από τη Μοναστήρι και τα ενδιάμεσα Κέντρα στη Θεσσαλονίκη. Μεταξύ αυτών κατεσχέθη και μακρά επιμελημένη έκθεση του Κέντρου Ναούσης, που αφορούσε ενδεχόμενη επανάληψη του Μακεδονικού Αγώνα.

Το Κέντρο Θεσσαλονίκης απέστειλε επει-

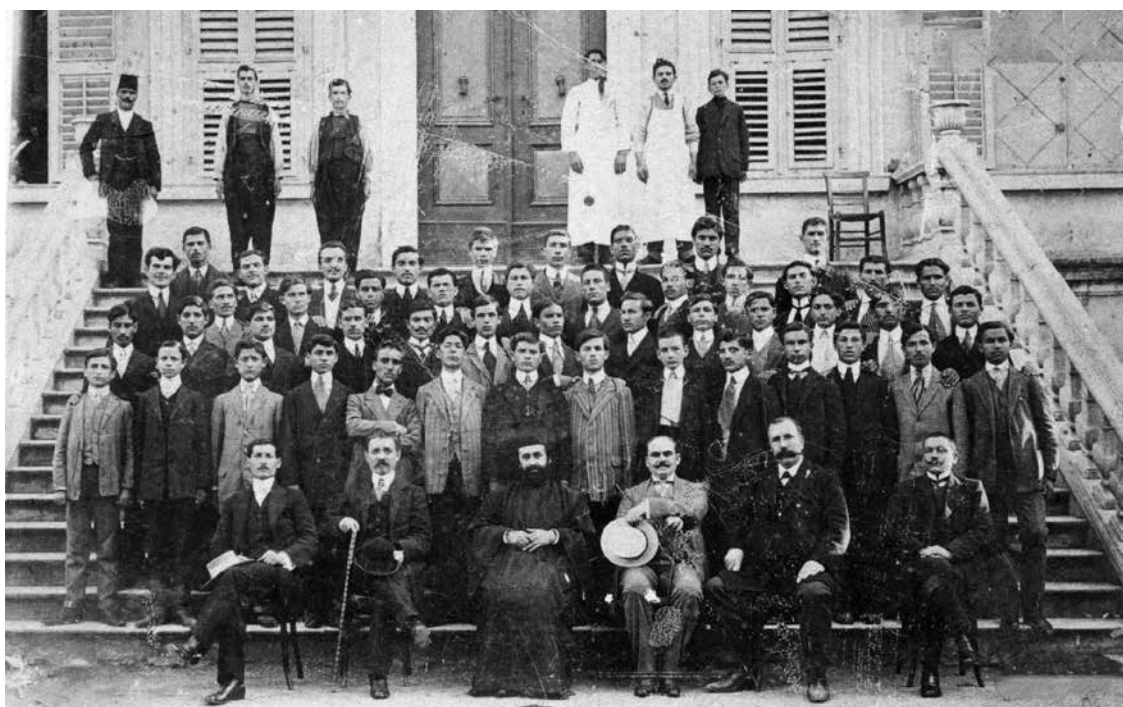
γόντως έκτακτον εκπρόσωπο προς τη Νάουσα να ειδοποιήσει τον αρχηγό του Κέντρου για τη σύλληψη του Μερεντίτη, την κατάσχεση εμπιστευτικής έκθεσώς του και να του συστήσει την άμεση ανχώρησή του από τη Νάουσα.

Ο απεσταλμένος συνάντησε τον Πολύκαρπο, του απεκάλυψε τη σύλληψη του Μερεντίτη και του συνέστησε να εγκαταλείψει τη Νάουσα, για να αποφύγει τη σύλληψή του. Ο Πολύκαρπος έτρεξε εσπευσμένα στη Μητρόπολη, πήρε κάθε τι που μπορούσε να τον ενοχοποιήσει (σφραγίδα, κρυπτο-

Υστερα από λίγες μέρες δεύτερος απεσταλμένος του Κέντρου Θεσσαλονίκης έφθασε στη Νάουσα για να του ανακοινώσει ότι κατόπιν διαβήματος του Ελληνικού Διπλωματικού Σώματος προς τις Τουρκικές Αρχές ο φάκελος Μερεντίτη παρεδόθη προς το Γενικό Προξενείο της Θεσσαλονίκης σώος, ακέραιος και επομένως και η έκθεσή του, έτσι αποσοβήθηκαν οι τραγικές συνέπειές της.»

Η ατυχία του Πολύκαρπου ήταν ότι βρέθηκε στη Νάουσα όταν αυτή ταλανίζονταν από τη λυσσαλέα διαμά-

ρισσότερες λεπτομέρειες, είναι όμως βέβαιο ότι ενόχλησε τους Τούρκους. Την περίοδο αυτή έχει ήδη εγκαταλειφθεί η αρχική ιδέα των Νεοτούρκων περί ελευθερίας, ισονομίας και ισότητας πολιτών όλων των εθνοτήτων και υιοθετήθηκε η πολιτική του εκτουρκισμού της αυτοκρατορίας. Το 1909-1910 το καθεστώς των Νεότουρκων έγινε τυραννικότερο από το καθεστώς του Σουλτάνου. Αναλήφθηκε δραστήρια καταδίωξη των Ελλήνων ανταρ-

Ο Πολύκαρπος διευθυντής του Διδασκαλείου Θεσσαλονίκης με τους εκπαιδευτικούς και μαθητές (1911)

γραφικό λεξικό, αλληλογραφία κ.λπ.) και τα πέταξε σε ένα γκρεμό στην Αράπιτσα. Βρέθηκε τότε σε δίλλημα, να ανακοινώσει την αποστολή του Κέντρου Θεσσαλονίκης στους συνεργάτες του, των οποίων τα ονόματα αναφέρονταν στην εμπιστευτική έκθεσή ή να περιμένει νεότερες πληροφορίες και αναλόγως να κανονίσει την περαιτέρω στάση του. Προέκρινε να περιμένει χωρίς να αποκαλύψει τίποτα. Αν η έκθεσή του απεκρυπτογραφείτο θα ανελάμβανε μόνος το περιεχόμενό της και θα αρνούνταν πραγματική συνεργασία και ευθύνη των αναφερομένων στην έκθεση προσώπων.

χη μεταξύ του «Λαϊκού Συνδέσμου» - «Πούπουλο» και των «Τζορμπατζήδων», δύο αντίπαλων πολιτικών μερίδων, που εξαπέλυαν βέλη η μία εναντίον της άλλης. Τα γεγονότα καταγράφονται στα πρακτικά της Διαρκούς Αντιπροσωπείας και σε δημοσιεύσεις στον τύπο της εποχής με επικριτικά σχόλια και βαριές κατηγορίες εναντίον του Πολύκαρπου ο οποίος συνετάχθη με το κόμμα των «τζορμπατζήδων».

Για τη δράση του ως μέλος του Μακεδονικού Κομιτάτου δε γνωρίζουμε πε-

τών και των μελών των Εσωτερικών Οργανώσεων. Οι ποικίλες πιέσεις που δέχονταν οι χριστιανοί αυξήθηκαν και ένας απ' αυτούς που δέχτηκε πιέσεις ήταν και ο Πολύκαρπος.

Την άνοιξη του 1910 επισκέφθηκε τη Νάουσα ο Βαλής της Θεσσαλονίκης και μετέπειτα Υπουργός Δικαιοσύνης Ιμπραχίμ Πασά και διέταξε την απέλασή του από την πόλη, σε περίπτωση μάλιστα άρνησής του, η εντολή του ήταν να οδηγηθεί δεμένος στη Θεσσαλονίκη.

Μετά την απέλασή του από τη Νάου-

σα συνεχίζει το εθνικό του έργο ως αρχηγός Κέντρου, με το προκάλυμμα πάλι του γραμματέως μητροπόλεως ή καθηγητού στη Γουμένισσα και στη Γευγελή. Από την τελευταία μάλιστα απομακρύνεται κατόπιν ρητής και κατηγορηματικής εντολής του ιδίου Βαλή της Θεσσαλονίκης προς τον διοικητή της πόλεως αυτής.

Σχετικά με τη δράση του στη Γουμένισσα διαβάζουμε σε μια επιστολή που του έστειλαν στις 5 Οκτωβρίου του 1929 από το παράρτημα Γουμέ-

να παρέχεται εις αυτήν, εκφράζει υμίν την άπειρον ευγνωμοσύνην αυτού, ανακηρύσσον δε υμάς επίτιμον μέλος και Πρόεδρον αυτού, παρακαλεί άμα υμάς θερμώς όπως θελήσετε να αναλάβητε την υπεράσπισιν των δικαιωμάτων αυτού παρά τη επιτροπή, ήτις πρόκειται να συσταθεί δυνάμει του Νόμου 4313 προς καταρτισμόν πινάκων Μακεδονομάχων...». Παρόμοιες επιστολές υπάρχουν από την Έδεσσα και την Κάρπη Γουμένισσας.

Ο τελευταίος σταθμός του Πολύκαρπου είναι η Θεσσαλονίκη, όπου υπη-

τάτου. Υπέστη κατ' οίκον έρευνες από την Τουρκική αστυνομία και μάλιστα μέσα στη νύχτα, πολλάκις κρύφτηκε για να αποφύγει τη σύλληψή του, αλλά κινδύνευσε και η ζωή του από το Βουλγαρικό και Νεοτουρκικό Κομιτάτο. Κατηγορηθείς τέλος για συνωμοσία κατά του καθεστώτος αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Θεσσαλονίκη και τη Μακεδονία στις αρχές το 1912 για να αποφύγει την αναπόφευκτη άλλωστε σύλληψη και καταδίκη του. Για την προσφορά του στο Μακεδο-

«Αναμνηστικόν Μετάλλιον Μακεδονικού Αγώνος» του Παναγιώτη Δημητριάδη

νισσας του Συλλόγου Μακεδονομάχων «ο Παύλος Μελάς» (ο Σύλλογος Μακεδονομάχων «ο Παύλος Μελάς» είχε κέντρο τη Θεσσαλονίκη και παραρτήματα σε 25 πόλεις της Μακεδονίας μεταξύ των οποίων και στη Νάουσα) «Το εν Γουμένισση τμήμα του «Παύλου Μελά» λαβόν υπ' όψιν τας μεγάλας και εξόχους υπηρεσίας, τας οποίας επί μακράν σειράν ετών και εν μέσω μεγίστων κινδύνων και υπό το Κράτος διωγμών αμειλίκτων παρέσχετε εις την Μακεδονίαν κατά τε τον Μακεδονικόν Αγώνα και μετ' αυτού και τας οποίας ουδέποτε επαύσατε

ρετεί ως Διευθυντής του Διδασκαλείου και Γενικός Επιθεωρητής των Ελληνικών Σχολείων της Μακεδονίας. Η ιδιότητα του Επιθεωρητή τον διευκολύνει στις κινήσεις του ως Σύνδεσμος του Γενικού Προξενείου της Ελλάδος με τα Κέντρα και Οργανώσεις του εσωτερικού της Μακεδονίας.

Κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του πολλές φορές προσήχθη ενώπιον της Τουρκικής δικαιοσύνης συνεπεία καταγγελιών είτε του Βουλγαρικού Κομιτάτου είτε των Ρουμανιζόντων, είτε οργάνων του Νεοτουρκικού Κομι-

νικό Αγώνα του απενεμήθη «Αναμνηστικό Μετάλλιο Μακεδονικού Αγώνα. Δια τας εξαιρετικές υπηρεσίας του ενεγράφη στην Επετηρίδα των Μακεδονομάχων 1903-1909 εις την κατηγορίαν των Οργάνων Πρακτόρων Α' τάξεως υπ' αυξ. Αριθ. Πίνακος 27» 24-12-1936. (Η επετηρίδα των Παλαιών Αγωνιστών, που υπάρχει στα Αρχεία της Διεύθυνσης Εφέδρων Πολεμιστών, Αγωνιστών θυμάτων και Αναπήρων (ΔΗΠΑΘΑ) Αρχείο Μακεδονικού Αγώνα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, αναγνωρίζει τους

αγωνιστές ως Πράκτορες Α', Β' και Γ' ανάλογα με τις αρμοδιότητές τους). Για να μην προκύψουν αμφιβολίες ως προς τη συμμετοχή του Πολύκαρπου Δημητριάδη στο Μακεδονικό Αγώνα θα απαριθμήσω συγκεντρωτικά τις πηγές από όπου αυτό συνάγεται.

1. Σύντομη βιογραφία του που υπάρχει στο προσωπικό του αρχείο.
2. Ιδιόχειρο σημείωμα όπου αναφέρει τη σύλληψη του Μερεντίτη και τον κατασχεθέντα φάκελο.
3. Ένα δισέλιδο κείμενο όπου περιγράφεται η δράση του Πολύκαρπου στη Μακεδονία και υπογράφεται από τους Νάκο Πανουργιά και Ι. Κοτσαλέξη, οι οποίοι υπηρετούσαν στο Γενικό Προξενείο της Ελλάδος στη Θεσσαλονίκη την εποχή του Μακεδονικού Αγώνα και μετέπειτα διετέλεσαν πρεσβευτές σε ξένες πρωτεύουσες.
4. Επιστολή με υπογραφές 20 βουλευτών της Μακεδονίας όπου αναγνωρίζεται η δράση του στο Μακεδονικό Αγώνα.
5. Πέντε επιστολές από τα παραρτήματα του Συλλόγου Μακεδονομάχων «ο Παύλος Μελάς» της Γουμένισσας, Κάρπης Γουμένισσας και Έδεσσας
6. Το τιμητικό δίπλωμα που βρίσκεται σε πλαίσιο, όπως φαίνεται και στη φωτογραφία.

Κλείνοντας τον κύκλο αυτό της ζωής του Πολύκαρπου στη Μακεδονία μού δημιουργήθηκαν κάποιες σκέψεις, τις οποίες θα ήθελα να καταγράψω. Ο Δημητριάδης σύμφωνα με τα άτομα που τον γνώρισαν ήταν άνθρωπος ήπιος, μελίχιος, τίμιος, ειλικρινής, φιλόπατρις και καθόλου φιλοχρήματος, ενώ δεν ήταν του χαρακτήρα του να εμπλέκεται σε έριδες. Βρισκόμενος όμως στο εκρηκτικό περιβάλλον της Νάουσας, όπως προαναφέραμε, αναγκάστηκε να πάρει κάποια θέση για την οποία κατηγορήθηκε.

Οι περισσότερες πληροφορίες όμως για τις αιτιάσεις εναντίον του προέρχονται από την αντίπαλη μερίδα και είναι φυσικό να μεγαλοποιούνται και να διανθίζονται ποικιλοτρόπως. Αντλούνται από τις δημοσιεύσεις του Στ. Χωνού, που ήταν ο θεωρητικός του κόμματος του «Πούπουλο», σε εφημερίδα της Θεσσαλονίκης και από τα πρακτικά της Διαρκούς Αντιπροσωπίας όπου πλειοψηφούν τα μέλη του Λαϊκού Συνδέσμου, τα οποία από την αρχή δυσανασχετούν με την πα-

Ο Παναγιώτης Δημητριάδης)

ρουσία του, ενώ δεν υπάρχει καμιά αναφορά για την εθνική του δράση. Στο σημείο αυτό θα ανατρέξω σε σχετικό άρθρο του ιστορικού Γ. Τουσίμη σε παλαιότερο τεύχος της «Νιάουσας». Ο ερευνητής ερμηνεύει την υποστήριξη του Έλληνα Προξένου της Θεσσαλονίκης Παπαδιαμαντόπουλου προς το πρόσωπο του Πολύκαρπου ως αποτέλεσμα της επιρροής του ισχυρού λόμπυ των Ναουσαίων «τζορμπατζήδων» της Θεσσαλονίκης,

χωρίς να λαμβάνει καθόλου υπόψη την εθνική αποστολή του ιεροδικόνου, γεγονός που υποχρέωνε τον πρόξενο να τον προστατεύσει. (Πιθανόν οι πηγές του ερευνητή να μην εμπεριέχουν αυτή την πληροφορία, αλλά και κάποια άλλα στοιχεία που παραθέτει δεν είναι ακριβή).

Από τη νέα αυτή θεώρηση των πραγμάτων μου γεννήθηκαν και ορισμένα ερωτηματικά, τα οποία ίσως να μην απαντηθούν ποτέ. 1) Μήπως ο Πολύκαρπος συνετάχθη με το κόμμα των πλουσίων γιατί πίστευε ότι σε ενδεχόμενη επανάληψη του Μακεδονικού Αγώνα αυτοί θα μπορούσαν να βοηθήσουν περισσότερο; 2) Μήπως η επιμονή του να παραμείνει στη Νάουσα είχε σχέση με την Οργάνωση του Κέντρου Ναούσης; 3) Η αποπομπή του από τη Νάουσα από το Βαλή της Θεσσαλονίκης μήπως ήταν δάκτυλος της αντίπαλης μερίδας;

Αναχωρώντας από τη Θεσσαλονίκη μεταβαίνει στη Γενεύη και εγγράφεται στη Νομική Σχολή. Ευρισκόμενος στο εξωτερικό για προσωπικούς του λόγους αποσχηματίζεται και τον συναντούμε πλέον ως Παναγιώτη Δημητριάδη.

Όταν επιστρέφει στην Ελλάδα από το Νοέμβριο του 1920 μέχρι το 1927 υπηρέτησε στην Ελληνική Πρεσβεία της Σόφιας ως βοηθός και αναπληρωτής του έλληνα αντιπροσώπου στη μικτή επιτροπή της Ελληνο-βουλγαρικής μεταναστεύσεως. Αγωνίστηκε σαν παλιός μακεδονομάχος και γνώστης των Μακεδονικών πραγμάτων να αποτρέψει στη Γενεύη την υπογραφή του περίφημου πρωτοκόλλου των μειονοτήτων διαφωτίζοντας με κατάλληλες ενέργειες τα αρμόδια πολιτικά πρόσωπα όπως το Βενιζέλο, Κακλαμάνο, Ρέντη και Παπαναστασίου.

Εάν πράγματι εφαρμόζονταν το Πρω-

τόκολλο εκείνο η Ελλάδα θα αναγκάζονταν να επιτρέψει την παλιννόστηση των Βουλγαρομακεδόνων, οι οποίοι από το 1900 είχαν καταφύγει στη Βουλγαρία, να αποδώσει τις περιουσίες τους, να επιτρέψει τη λειτουργία βουλγαρικών σχολείων και εκκλησιών με Βουλγάρους Μητροπολίτες, την ίδρυση Σλαβικού Πανεπιστημίου στη Θεσσαλονίκη κ.ά.

Παράλληλα διηύθυνε Γραφείο Πληροφοριών δια του οποίου κατάφερνε να συλλέγει και διαβιβάζει στο ΥΠΕΕ ακριβείς πληροφορίες περί της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής της Βουλγαρικής Κυβερνήσεως που είχε σχέση με την Ελλάδα.

Τον Απρίλιο του 1927 είκοσι Μακεδόνες και Θράκες βουλευτές αναγνωρίζοντας τις εξαιρετικές υπηρεσίες που προσέφερε ο Π. Δημητριάδης στην πατρίδα και έχοντας τη βεβαιότητα της μεγάλης του πείρας, της μόρφωσής του και του αψόγου παρελθόντος του τον προτείνουν για θέση Προξένου στη Βέρνη ή τη Σόφια. Αντί γι' αυτό όμως τοποθετείται ως γραμματέας στο «Σύλλογο προς διάδοση των Ελληνικών Γραμμάτων», με αποστολή τη Β. Ήπειρο και τη Μα-

κεδονία, θέση που κράτησε μέχρι τη συνταξιοδότησή του.

Τι ήταν όμως ο «Σύλλογος προς διάδοση των Ελληνικών Γραμμάτων»; Ιδρύθηκε το 1869 και σκοπός του ήταν η ενίσχυση της Ελληνικής Παιδείας και η διάδοση της ελληνικής γλώσσας, κυρίως σε περιοχές του αλύτρωτου Ελληνισμού. Ο Σύλλογος χρησιμοποιείτο από το Κράτος, ιδίως από το Υπουργείο των Εξωτερικών από το οποίο και χρηματοδοτείτο, για εξυπηρέτηση διαφόρων εθνικών σκοπών εντός και προ παντός εκτός της Ελλάδος, εκεί που αυτό δεν μπορούσε ή δεν ήθελε να εμφανίζεται δρών.

Όταν το 1927 εγκαθίσταται πλέον στην Αθήνα, όπου παραμένει μέχρι το τέλος της ζωής του, παντρεύεται την Μαριάνθη Ματσούκα-Δημητριάδη από την Κεφαλονιά, διευθύντρια στη Χαροκόπειο Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας.

Κάναμε μια σύντομη αναδρομή στην ζωή του Π. Δημητριάδη ξεκινώντας από την Ίμβρο μέχρι την Αθήνα. Όλα αυτά τα χρόνια παράλληλα με κάθε του ενασχόληση βασική του προτεραιότητα υπήρξε η ιδιαίτερη πατρίδα του η Ίμβρος. Δεν έπαψε ποτέ να πονά, να

νοιάζεται και να αγωνίζεται γι' αυτήν. Ως εκπρόσωπος των Ιμβρίων παίρνει μέρος στη Διάσκεψη της Λωζάννης, ήδη όμως η τύχη των νήσων είχε καθοριστεί πολύ πριν την υπογραφή της Συνθήκης. Εκεί ο ίδιος ο Βενιζέλος με τη συνήθη ειλικρίνειά του λέει ότι δεν μπορεί να κάνει τίποτα και ότι τα νησιά Ίμβρος και Τένεδος θα περάσουν στα χέρια των Τούρκων.

Στις 4 Οκτωβρίου του 1923 γίνεται η παράδοση της Ίμβρου στους Τούρκους, οι οποίοι από την επόμενη κιόλας μέρα αρχίζουν την παραβίαση της Συνθήκης. Από τώρα και πέρα μέχρι το τέλος της ζωής του ο αγώνας του Δημητριάδη εστιάζεται στην εφαρμογή του άρθρου 14 της Συνθήκης περί αυτοδιοίκησης των νήσων και προστασίας ανθρώπων και περιουσιών.

Με υπομνήματα προς κάθε κατεύθυνση, σε συνεργασία με τους Συλλόγους των Ιμβρίων και με τις γνωριμίες που έχει προσπαθεί να αποτρέψει τις βλαπτικές ενέργειες των Τούρκων στο νησί. Παράλληλα σ' αυτόν καταφεύγουν και όλοι οι κατατρεγμένοι, πρόσφυγες Ίμβριοι για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όταν έρχονται στην Ελλάδα. ■

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ανέκδοτο Αρχείο Παναγιώτη Δημητριάδη (Εταιρία Μελέτης Ίμβρου και Τενέδου)
- Αποστόλου Στέργιος. Πτυχές από την Ιστορία των παραταξιακών αντιπαράθεσεων στη Νάουσα (1671 – 1918), Νάουσα 1994
- Αποστόλου Στέργιος. Σύμμεκτα, Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας «Αναστάσιος Μιχαήλ ο λόγιος» Νάουσα 2016
- Βαλσαμίδης Εμμανουήλ. Νάουσα 1906-1922, Α' μέρος, Νάουσα 2015
- Βαλσαμίδης Εμμανουήλ - Ιντζεσίλογλου Νικόλαος. Των Ελλήνων οι Κοινότητες, Νάουσα η Δημογεροντία, Νάουσα 2016
- Γεωργιάδης Νικόλαος. Όσα έγραψα στο Μοναστήρι 1903-1912, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1984
- Γούναρης Βασίλης. «Ο Μακεδονικός Αγώνας στο τέλος του. Προσπάθειες

αναδιοργάνωσης και καινούργιες κατευθύνσεις» Ο Μακεδονικός Αγώνας. Συμπόσιο, Ι.Μ.Χ.Α., Θεσσαλονίκη 1984

- Καλλιανιώτης Αθανάσιος - Παπανικολάου Κωνσταντίνος - Σπυριδόπουλος Αριστοτέλης. Το Μεγάλο Συναξάρι. Αφανείς γηγενείς Μακεδονομάχοι (1903-1913), Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2011
- Μπιλιούρης Λάζαρος. 3ο Δημοτικό Σχολείο Νάουσας «ΓΑΛΑΚΕΙΑ», Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων, Νάουσα 2014
- Τουσίμης Γεώργιος. «Εκκλησία και Πούπουλο». Ο ρόλος του ιεροδιακόνου Πολυκάρπου στη διαμάχη «Λαϊκού Συνδέσμου» (Πούπουλο) «Τζορμπατζήδων», «Νιάουστα», τομ. Θ' τ.69, Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1994
- Χαμουδόπουλος Α. Ελληνισμός και Νεότουρκοι, Θεσσαλονίκη 1926

Οι σοροί του Τέλλου Άγρα και του Αντώνη Μίγγα

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

110 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΑΡΤΥΡΙΚΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟ

Κατά καιρούς έχουν δημοσιευτεί σε παλιότερα τεύχη του περιοδικού μας πάρα πολλά στοιχεία για τον μακεδονομάχο Τέλλο Άγρα, που έδρασε στην περιοχή του Βάλτου κατά τον Μακεδονικό αγώνα. Με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 110 ετών από τον μαρτυρικό του θάνατο, θεωρήσαμε χρέος να υπενθυμίσουμε, ως μνημόσυνο, λίγα πράγματα για τη ζωή του και τη δράση του στα μέρη μας.

της Σύνταξης

Ο Σαράντος Αγαπηνός, όπως είναι το πραγματικό όνομα του Τέλλου Άγρα, γεννήθηκε το 1880 στο Ναύπλιο, όπου υπηρετούσε ως εφέτης ο πατέρας του, με καταγωγή από τους

Γαργαλιάνους της Μεσσηνίας. Ο Σαράντος έζησε τα παιδικά του χρόνια στο Ναύπλιο. Όμως, όταν ήταν 10 ετών, ο πατέρας του πέθανε και η οικογένειά του μετακόμισε σε συγ-

γενείς στην Αθήνα. Σε ηλικία 15 ετών τελείωσε το Γυμνάσιο και μπήκε στη Σχολή Ευελπίδων και έξι χρόνια αργότερα, το 1901, μετά την αποφοίτησή του, τοποθετήθηκε στη φρουρά Αθηνών. Όμως, ο νεαρός πνιγόταν στην Αθήνα και ζήτησε τη μετάθεσή του στο μέτωπο του Μακεδονικού Αγώνα. Εξαιτίας της απειρίας του, το αίτημα απορρίφθηκε. Ο Αγαπηνός παράκουσε τις εντολές και ενώ το 1902 είχε μετατεθεί στον Τύρναβο, πήγε εθελοντικά στη Μακεδονία, με έδρα και ορμητήριο την Λίμνη των Γιαννιτσών.

Η στρατηγική σημασία του Βάλτου ή Λίμνης των Γιαννιτσών

Η λίμνη αυτή, τα νερά της οποίας αναπληρώνονταν κάθε χρόνο από τους ποταμούς Μογλενίτσα, Πάικο και Λουδία, αποτελούνταν κυρίως από έναν εκτεταμένο Βάλτο που κάλυπτε έκταση εκατόν εξήντα με εκατόν ογδόντα τετραγωνικών χιλιομέτρων. Είχε ακανόνιστο τριγωνικό σχήμα και η νότια όχθη της, με μήκος τριάντα περίπου χιλιόμετρα, εκτεινόταν προς τα βορειοδυτικά του δρόμου Θεσσαλονίκης-Βέροιας. Η κορυφή του τριγώνου, δώδεκα με δεκατρία περίπου χιλιόμετρα από τη βάση, έφτανε σε απόσταση οκτώ μιλίων από την πόλη των Γιαννιτσών, στα νότια ακριβώς του δρόμου προς την Έδεσσα.

Γύρω από τη λίμνη, και ειδικά στη νοτιοδυτική της πλευρά, υπήρχαν πολυάριθμες κοινότητες, οι οποίες, κάτω από την πίεση των κομιτατζήδων, είχαν προσχωρήσει στην Εξαρχία. Ο ίδιος ο Βάλτος, με τα μικρά «νησιά» του και τις ψηλές καλαμιές που απλώνονταν σχεδόν αδιάκοπα σε όλη του την έκταση, είχε μετατραπεί σε άντρο κομιτατζήδων, απ' όπου τα σώματά τους όχι μόνο τυραννούσαν τα γύρω χωριά αλλά μπορούσαν

να ελέγχουν και τους δύο οδικούς άξονες που κατευθύνονταν προς τα δυτικά, προς την Έδεσσα και τη Βέροια. Όσο οι κομιτατζήδες κυριαρχούσαν στη λίμνη και τα γύρω χωριά, κανένα ελληνικό σώμα δε θα μπορούσε να δράσει αποτελεσματικά στην περιοχή του τριγώνου Βέροιας-Έδεσσας-Νάουσας.

Εκείνη την εποχή οι κομιτατζήδες ήταν αριθμητικά ισχυροί στη δυτική πλευρά της λίμνης, που την περιέβαλλαν πυκνές δασικές εκτάσεις. Στη λίμνη εγκαταστάθηκαν στα καλύβια που είχαν φτιάξει από τη βλάστηση του Βάλτου οι ψαράδες για να περνούν εκεί δύο ή τρεις μέρες κάθε φορά που έβγαιναν για ψάρεμα. Τα καλύβια αυτά κατασκευάζονταν στα ρηχά και η βάση, ή το πάτωμά τους, σχηματιζόταν με καλάμια.

Καθώς ήταν καλά κρυμμένα, μπορούσε κανείς αρκετά εύκολα να τα υπερασπίσει περιβάλλοντάς τα με αναχώματα από λάσπη. Μπορούσε κανείς να τα προσεγγίσει μόνο με πλάβες με επίπεδο πυθμένα, από στενές και ελικοειδείς υδάτινες διόδους μέσα από τις πυκνές καλαμιές και τα βούρλα.

Ο Τέλλος Άγρας τραυματίας κατά τον Αγώνα

Από το 1905 κιόλας οι Έλληνες είχαν συνειδητοποιήσει τη σημασία του Βάλτου και είχαν κάνει κάποια προσπάθεια να αποκτήσουν πρόσβαση στην περιοχή. Τα ελληνικά ερείσματα στη λίμνη έγιναν πιο σταθερά, όταν άρχισε εκεί την ένοπλη δράση του ο Έλληνας αξιωματικός του ναυτικού Δεμέστιχας («καπετάν Νικηφόρος»). Ήδη, με την άφιξη σχετικά ισχυρών ελληνικών σωμάτων, οι χωρικοί άρχισαν επιτέλους να αναθαρρούν και να αποκηρύσσουν τους δεσμούς τους με την Εξαρχία, ενώ σχημάτισαν και μικρές ομάδες με σκοπό να συνεργαστούν με τα ελληνικά σώματα όποτε οι συνθήκες το απαιτούσαν.

Η δράση του Άγρα στον Μακεδονικό Αγώνα

Οι Μακεδονομάχοι έφθαναν μυστικά στην τουρκοκρατούμενη Μακεδονία και μάχονταν με ψευδώνυμα, αφού επισήμως η Ελλάδα δεν συμμετείχε σε πολεμικές αναμετρήσεις. Ο Τέλλος Άγρας, όπως ήταν πλέον το ψευδώνυμό του, ανέλαβε να διώξει τους Βούλγαρους Κομιτατζήδες από τη Λίμνη των Γιαννιτσών, ώστε να σταματήσουν να τρομοκρατούν τον ελληνικό πληθυσμό.

Οι τολμηρές του επιθέσεις εναντίον των περιπόλων, είχαν υποχρεώσει τους κομιτατζήδες να περάσουν στην άμυνα. Το όνομα του Άγρα είχε ήδη γίνει θρύλος ανάμεσά τους και είχαν αρχίσει να ενισχύουν τις δικές τους θέσεις, βελτιώνοντας τα «τείχη» τους και καλώντας περισσότερες ενισχύσεις από τη στεριά για την άμυνά τους. Ελπίζοντας να τους προκαλέσει, ο Άγρας επιτέθηκε σε ένα από τα εξαρχικά χωριά, το Ζερβοχώρι, όπου κατέλυε συνήθως το σώμα του Αποστόλ. Παίρνοντας μαζί του δεκαοκτώ άντρες, μεταξύ των οποίων και το μικρό σώμα του Γκόνου από τα Γιαννι-

Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας «ΕΜΠΡΟΣ» το 1907 με την είδηση του δολοφονίας του Τέλλου Αγρα από τους Βούλγαρους κομιτατζήδες

τσα, επιτέθηκε αιφνιδιαστικά στο χωριό, πυρπόλησε σπίτια και συνέλαβε αιχμαλώτους. Ο άθλος του αυτός ενίσχυσε τη φήμη του στην περιοχή και εγκαρδίωσε τις ελληνικές κοινότητες. Η επιτυχία του αυτή, ωστόσο, έκανε τους αντιπάλους ακόμη πιο διστακτικούς να του επιτεθούν, καθώς αρκούσαν πια σε περιπολίες μόνο από απόσταση ασφαλείας. Ο Άγρας άρχισε να χάνει την υπομονή του. Αντιμετώπιζε δυσκολίες με τον εφοδιασμό του σώματός του, ενώ ο ίδιος υπέφερε από πυρετό. Αποφάσισε, λοιπόν, να επιτεθεί. Νωρίς το πρωί στις 14/27 Νοεμβρίου ξεκίνησε με είκοσι ευζώνους και αρκετούς ντόπιους αντάρτες, αφήνοντας λίγους άντρες να φρουρούν

τη βάση του. Με τις επτά πλάβες τους γλίστρησαν αργά και αθόρυβα προς το Κεντρικό καλύβι του εχθρού, όπου έφτασαν ακριβώς την ώρα που ανέτειλε ο ήλιος. Άνοιξαν πυρ που οι σκοποί των κομιτατζήδων ανταπέδωσαν οχυρωμένοι πίσω από τα αναχώματά τους. Ο Άγρας και οι άντρες του πλησίασαν περισσότερο και έπειτα άφησαν τις πλάβες τους για να προχωρήσουν μέσα από το νερό με σκοπό να ρίξουν βόμβες μέσα στο καλύβι. Οι βόμβες αυτές, όμως, δεν εξερράγησαν. Τότε ο Άγρας και οι άντρες του βρέθηκαν ανάμεσα σε διασταυρούμενα πυρά που προέρχονταν από τις άλλες θέσεις των κομιτατζήδων. Στο κρισιμότερο σημείο της μάχης, τρεις από

τους άντρες του Αγρα σκοτώθηκαν και έξι τραυματίστηκαν, ανάμεσά τους και ο Άγρας (χτυπήθηκε στο χέρι και έχασε ένα δάχτυλο). Παρόλο τραυματίστηκε για δεύτερη φορά στον ώμο, συνέχισε να πολεμά για αρκετή ώρα, και με μεγάλη απροθυμία έδωσε τελικά διαταγή στους άντρες του να γυρίσουν πίσω στις βάρκες. Υποχρεωτικά μεταφέρθηκε στην Θεσσαλονίκη για να περιποιηθούν καλύτερα τις πληγές του και να αναρρώσει. Έκανε το ταξίδι μεταμφιεσμένος σε χωρικό με τη συνοδεία του φιλέλληνα Χαλίλ μπέη. Μέσα σε λιγότερο από μία εβδομάδα γύρισε με δική του πρωτοβουλία στον Βάλτο, παρά τις αντιρρήσεις των γιατρών.

Η υγεία του όμως χειροτέρευε Προσβλήθηκε κι από ελονοσία και τελικά τον Φεβρουάριο του 1907, μετά από πιέσεις του φίλου του Νικηφόρου, ο Άγρας άφησε τη λίμνη και πήγε να μείνει με φιλικούς πατριαρχικούς στην Νάουσα, για να βρίσκεται κάτω από την ιατρική παρακολούθηση και φροντίδα του ιατρού Περδικάρη.

Το σχέδιο του Άγρα

Από τη Νάουσα συνέχισε το έργο της οργάνωσης: δέχτηκε πολλούς επισκέπτες, ανάμεσά τους και τον Γκόνο, τον «πρύτανι» της λίμνης, ενώ ο Νικηφόρος τον κρατούσε πλήρως ενήμερο για τις δικές του επιχειρήσεις. Από τη Νάουσα ο Άγρας συνέχισε να οργανώνει τον αγώνα. Μετά τις αλληπάλληλες ήττες, οι Βούλγαροι Κομιτατζήδες είχαν αποκαρδιωθεί και κάποιοι σκέφτονταν να πάνε με το μέρος των Ελλήνων. Ένας από αυτούς ήταν κι ο Βοεβόδας του Βουλγαρικού Κομιτάτου, ο Βάννε Ζλατάν. Ο Ζλατάν ήταν ο κύριος αντίπαλος του Άγρα στη Λίμνη των Γιαννιτσών. Είχε πάει σε ελληνικό σχολείο και καταγόταν από ένα χωριό κοντά στη Νάουσα. Ο Καπετάν Άγρας θέλησε να συναντηθεί με τον Ζλατάν και να πάνε μαζί στην Αθήνα, έτσι ώστε ο Βοεβόδας να προσχωρήσει στην ελληνική πλευρά. Αυτό που προκαλεί μεγάλη εντύπωση είναι ότι ο Τέλλος Άγρας είχε ενημερώσει το προξενείο της Θεσσαλονίκης από τις 24 Μαΐου του 1907. Ωστόσο, το προξενείο μετά την αποτυχία του σχεδίου διέψευσε κάθε πληροφορία και ανέφερε ότι ο

Άγρας έδρασε μόνος του, χωρίς να ενημερώσει κανέναν.

Η προδοσία και το τραγικό τέλος

Στη Νάουσα τον επισκέφθηκαν πολλοί εξαρχηκοί, με τους οποίους ο Άγρας διατηρούσε φιλικές σχέσεις, και μέσω των οποίων προσπάθησε να πετύχει μια ελληνοσλαβική ένωση στη Μακεδονία. Δεν είναι γνωστό τι ακριβώς ειπώθηκε μεταξύ τους αλλά στο τέλος ο Άγρας συμφώνησε να συναντήσει τους κομιτατζήδες Βάνε Ζλάταν και Γκεόργκι Κασάπτσε στις 3/16 Ιουλίου στο Γκαμπράν Καμίν, δεκαέξι χιλιόμετρα βορειοδυτικά της Νάουσας. Έτσι, ο Τέλλος Άγρας με τον συναγωνιστή του Τώνη Μίγγα, συναντήθηκαν για τελευταία φορά με τον Ζλατάν και τον Κασάπτσε, επίσης Βοεβόδα.

Παρά τις συμφωνίες και τις προηγούμενες συναντήσεις τους, οι βοεβόδες συνέλαβαν τους δύο Έλληνες. Αντίθετα με όσα πίστευε ο Τέλλος Άγρας, δεν έδειξαν μπέσα και τους έστησαν παγίδα. Δεν έμειναν όμως εκεί. Για 4 μέρες τους διαπόμπευαν στις πλατείες των βουλγαρικών χωριών. Τους έσερναν δεμένους, ξυπόλητους και τους κακοποιούσαν.

Στις 7 Ιουνίου του 1907, αργά το βράδυ οι δύο αντάρτες βρέθηκαν κρεμασμένοι σε μια καρυδιά. Ο θάνατος των δύο αγωνιστών έγινε γνωστός, ύστερα από μία εβδομάδα και ξεσήκωσε τους Έλληνες. Η θυσία τους δημιούργησε μια δίψα για εκδίκηση και δυνάμωσε τον αγώνα για την απελευθέρωση

της Μακεδονίας. Οι δύο Βούλγαροι που πρόδωσαν την εμπιστοσύνη του μετά από λίγο καιρό σκοτώθηκαν από Έλληνες αντάρτες...

Τα χωριά Τέχοβο και Βλάβοδο, το μέρος δηλαδή που άφησαν την τελευταία τους πνοή ο Άγρας και ο Μίγγας, μετονομάστηκαν σε Καρυδιά και Άγρας αντίστοιχα. «Στα μυστικά του Βάλτου», το βιβλίο της Πηνελόπης Δέλτα βασίστηκε στη δράση του Σαράντου. Η δημοτική παράδοση, επίσης, δεν ξεχνά την αγωνιστικότητα του εθνομάρτυρα. Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου έγραψε γι αυτόν:

*Τα περισσότερα ένα πρωί δεν είχανε χαρά
ήταν στην στέγη ενός σπιτιού
και κλαίγανε
και στο διαβάτη λέγανε:
Αλίμονο που χάσαμε
δύο ανήσυχα φτερά!
Να μην τα πήρε ο άνεμος;
Μην ξαποσταίνουν κάπου;
Μην έπεσαν στη γη;
Τ' αδέρφι μας δεν φαίνεται
και τώρα πως θα πάμε;
Άσπρο καράβι, όλα μαζί,
στον αέρα της αυγής;
Κι ένας μικρός κορδαλλός
τραγούδησε απ' το ύψος.
Να μην το περιμένετε,
τι δεν θα ξαναρθή.
Πολύν καιρό εχάρηκεν
αξένοιαστο μαζί σας,
μα ήρθεν η ώρα της οργής,
η ώρα να υψωθή.
Περιστεράκι μια βραδυά
κοιμήθηκ' αυτού κάτω,
και την αυγή εξύπνησε αητός.
Έχετε γειά! Πήγε ψηλά κι ευφραίνει
τα ματωμένα του φτερά
στη βρύση του φωτός...* ■

ΠΗΓΕΣ

- Douglas Dakin, Ο Ελληνικός Αγώνας στη Μακεδονία 1897 – 1913, εκδ. αδελφών Κυριακίδη, 1996.
- <http://www.mixanitouxronou.gr/tellos-agras-o-makedonomachos>

ΝΑΟΥΣΑΙΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

«ΕΡΙΑ Α.Ε.»

Συνεχίζοντας την αναφορά σε επιχειρηματικές οικογένειες Ναουσαίων στη Θεσσαλονίκη από τις αρχές του 20ου αι. παρουσιάζουμε σήμερα την εταιρεία «ΕΡΙΑ Α.Ε.», από το έργο των Ευφροσύνης Ρούπα και Ευάγγελου Χεκίμογλου: Η επιχειρηματικότητα στην περίοδο 1900-1940. Μεγάλες επιχειρήσεις και επιχειρηματικές οικογένειες, τομ. Γ' στη σειρά «Η ιστορία της επιχειρηματικότητας στη Θεσσαλονίκη», Πολιτιστική Εταιρεία Επιχειρηματιών Βορείου Ελλάδος, Θεσσαλονίκη 2004.

*Γράφουν οι
Ευφροσύνη Ρούπα,
Ευάγγελος Χεκίμογλου,
Μανόλης Βαλσαμίδης*

Το 1907 η ομόρρυθμη εταιρεία «Χατζηλάζαρος, Αγγελάκης και Σία» συνέλαβε την ιδέα της ίδρυσης στη Νάουσα κάθετης μονάδας επεξερ-

γασίας ερίου «από της αρχικής του αγοράς μεχρι της παραγωγής υφασμάτων». Το 1908 τέθηκαν τα θεμέλια του εργοστασίου, τα σχέδια του

οποίου εκπόνησε ο αρχιτέκτων Ξενοφών Παιονίδης και την εκτέλεση τους ανέλαβε ο εργολάβος Α. Γραικός.

Μεταξύ των αρχικών εταίρων ήταν ο Περικλής Χατζηλάζαρος, ο Αθανάσιος Μακρής και ο Δημοσθένης Αγγελάκης. Θα πρέπει να τονισθεί η συνεισφορά του Αθανασίου Μακρή, διότι αυτός είχε την πρωτοβουλία της σύστασης της επιχείρησης και ήταν γενικός διευθυντής του εργοστασίου. Άλλοι εταίροι ήταν ο Κωνσταντίνος Χονδροδήμος, καθώς και οι Ιωάννης και Κωνσταντίνος Λαμνίδης, στους οποίους ανήκε το οικόπεδο στον ποταμό Αράπιτσα της Νάουσας, όπου ανεγέρθηκε το εργοστάσιο. Στο όνομα του Κωνσταντίνου Λαμνίδη εκδόθηκε η άδεια του εργοστασίου.

Το 1911, με ειδικό σουλτανικό διάταγμα, η επιχείρηση αναβαθμίσθηκε σε ανώνυμη εταιρεία, με την επωνυμία «Ανώνυμος Οθωμανική Υφαντουργική Εταιρεία Ναουσης». Το κεφάλαιο της εταιρείας ήταν 40.000 λίρες. Μετά την απελευθέρωση της περιοχής από τον ελληνικό στρατό και την ενσωμάτωσή της στην Ελλάδα (1912), η επιχείρηση ονομάσθηκε «“Ερια”, Ανώνυμος Ελληνική Υφαντουργική Εταιρεία Ναούσης». Το 1913 ο Δημοσθένης Αγγελάκης απεβίωσε. Το 1914 απεβίωσε και ο Κωνσταντίνος Χονδροδήμος.

Στα γραφεία της εταιρείας στη Θεσσαλονίκη συστάθηκε στις 15 Ιανουαρίου 1914 ο Σύλλογος Βιομηχάνων Μακεδονίας από τους Α. Δάνου, Γ. Λόγγο, Α. Μακρή, Ι. Μιζραχή, Δ. Σαχίνη, Δ. Τουρπάλη, Τ. Φερνάνδης, Ηρ. Χατζηδημουλα, Π. Χατζηλάζαρο.

Το 1915 το καταστατικό της παλαιός επιχείρησης τροποποιήθηκε, σύμφωνα με τις διατάξεις που προέβλεπε η ελληνική νομοθεσία. Το αρχικό κεφάλαιο της παλαιός εταιρείας, δηλαδή 40.000 οθωμανικές λίρες, η συναλλαγματική αντιστοιχία των οποίων ήταν 916.000 δραχμές, αυξήθηκε σε 1.500.000 δραχμές. Η έδρα της επιχείρησης ορίσθηκε στη Θεσσαλονίκη. Οι βασικοί εταίροι ήταν τότε οι εξής:

(1) Περικλής Χατζηλάζαρος, κτηματίας και ηγετικό στέλεχος της ελληνικής κοινότητας Θεσσαλονίκης.

(2) Κλέων Χατζηλάζαρος, γιος του Περικλή, δι-

ευθυντής του καταστήματος της Τράπεζας της Ανατολής, ο οποίος αντικατέστησε στην εταιρεία τον αποβιώσαντα Κωνσταντίνο Χονδροδήμο.

(3) Γρηγόριος Δ. Λόγγος, έμπορος και βιομήχανος. Γόνος της πρώτο πόρας βιομηχανικής οικογένειας Λόγγου, που είχε ιδρύσει το βαμβακοκλωστήριο «Λόγγου-Τουρπάλη» στη Νάουσα, στα τέλη του 19ου αιώνα.

(4) Αθανάσιος Μακρής, σύμβουλος και διευθυντής της εταιρείας.

(5) Ηλίας Θεμελής Πάζε, έμπορος, κάτοικος Νάουσας.

Στο διοικητικό συμβούλιο συμμετείχαν οι παραπάνω μέτοχοι καθώς και ο Ηλίας Μαγκολέτσης έμπορος, κάτοικος Μάντσεστερ Αγγλίας. Πρόεδρος ήταν ο Κλέων Χατζηλάζαρος.

Από την ίδρυσή του το εργοστάσιο παρήγε κυρίως χακί ύφασμα, το οποίο απορροφούσε ο οθωμανικός στρατός. Έτσι, μετά την απελευθέρωση, ο ελληνικός στρατός βρήκε έτοιμες μεγάλες ποσότητες, με τις οποίες αντιμετώπισε τις ανάγκες του. Η πορεία της επιχείρησης υπήρξε εξαιρετικά επιτυχής, γι' αυτό και κατά την περίοδο της απελευθέρωσης έγινε επέκταση των εγκαταστάσεών της. Το 1913 ο Γ. Κοφινάς περιγράφει πιο συγκεκριμένα το εργοστάσιο, το είδος και την ποιότητα των προϊόντων που παρήγε ως εξής:

«Το εργοστάσιον τούτο περιλαμβάνει τα εξής τμήματα: πλυντήριο μαλλιών και υφασμάτων, Στεγνωτήριο, Βαφείον, Υφαντήριο με 25 ιστούς και τμήμα τελείας παρασκευής, περιλαμβάνον τα μπατάνια, τα πιεστήρια, τας μηχανάς λειάνσεως, σιδερώματος κτλ. Το εργοστάσιον είναι υδροκίνητον, χρησιμοποιούν δυναμιν 350 ίππων, προσωπικόν εργατών 200. Παράγει ετησίως άνω των 180.000 μέτρων ή περί τα 600 μέτρα ημερησίως υφάσματος χονδρού σαγακίου. Κυρίως όμως έχει ειδικότητα διά το στρατιωτικόν ύφασμα (χακί), το οποίον πρότερον επώλει εις τον τουρκικόν στρατόν, ήδη εις τον Ελληνικόν. Τα άλλα παραγόμενα είδη σαγακίων καταναλίσκει εις Μακεδονίαν και τας νήσους του Αιγαίου. Ως πρώτας υλας χρησιμοποιεί, επί Τουρκίας, τα εγχώρια έρια, ήτοι 150 έως 200 χιλ. οκ. εκ του νομού Αδριανουπόλεως, παρέχοντος το καλύτερον εγχώριον έριον, και 100-150 χιλ. οκ. εκ του Αλβανικού. Η απόδοσις εκ του

...μετά την απελευθέρωση το 1912, η επιχείρηση ονομάσθηκε “Ερια”, Ανώνυμος Ελληνική Υφαντουργική Εταιρεία Ναούσης...

ΝΕΑ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΝΑΟΥΣΗΣ
ΕΡΙΑ

ΚΤΙΡΙΑ ΒΟΓΑ 5-6-Τηλ. Δ. Ύφαντουρ. ΕΡΙΑ,
ΕΤΑΙΡΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡ. 100,000,000
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ 320,000 ΜΕΤΡΑ ΕΤΗΣΙΩΣ
ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ ΕΝ ΝΑΟΥΣΗ
ΙΔΡΥΣΙΣ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ 1906
ΕΔΡΑ ΕΤΑΙΡΙΑΣ Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Ύφασματα έμπορικά **CHEVIOTTE** εις διάφορα
 σχέδια.—Χαλί στρατού και άξιωματικών.—Κλινοσκε-
 πάσματα όλων των ειδών και χρωματισμών **PURE**
LAINÉ. Νήματα Ταπιτουργίας.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΛΙΟΝ
 Πρόεδρος: *Κλεων Χατζηλάζαρος, Γρ. Λόγγος*
Δημ. Χονδροδήμος, Ήλ. Θ. Πάζης, Κωνστ. Λα-
μνίδης, Νικ. Χρησιδης.
 Διευθυντής της Έταιρείας **ΑΡΙΣΤ. ΧΟΝ-**
ΔΡΟΔΗΜΟΣ.

Η «ΕΡΙΑ» έπρομήθευσεν εις όλους τους Στρατούς
 των Συμμάχων Χαλί, Κλινοσκεπάσματα κ.λ.π.
 Τα προϊόντα του Έργοστασίου «ΕΡΙΑ»
 κατασκευάζονται έξ ολοκλήρου από
 πρώτας ύλας έγχωρ. παραγωγής.

35,000 £ ΝΕΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Διαφημιστική
 καταχώρηση της
 εταιρείας «ΕΡΙΑ»
 στον τύπο της
 εποχής (1927)

αρχικού ερίου εις ύφασμα ποικίλλει κατά 50-60% αναλόγως της ποιότητάς του.»

Το 1922 η υφιστάμενη εταιρεία αντικαταστάθηκε από την “Ερια”, Νέα Ανώνυμος Ελληνική Υφαντουργική Εταιρεία Ναούσης. Το εταιρικό κεφάλαιο ανερχόταν σε 10.000.000 δραχμές. Μέτοχοι ήταν η παλιά «Ερια», με κεφάλαιο 9.000.000 δραχμές και οι Κλέων Χατζηλάζαρος, Γρηγόριος Λόγγος, Ηλίας Πάζης, Δημήτριος Χονδροδήμος και Αθανάσιος Μακρής, με

κεφάλαιο 200.000 δραχμές ο καθένας. Ο Περικλής Χατζηλάζαρος είχε αποβιώσει το 1917.

Το 1924 εγκρίθηκε η εισαγωγή των μετοχών στο Χρηματιστήριο των Αθηνών, εξέλιξη ασυνήθιστη για βορειοελλαδική επιχείρηση. Το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας ανερχόταν σε 16.000.000 δραχμές, διαιρεμένο σε 160.000 μετοχές των 100 δραχμών.

Την περίοδο εκείνη στο διοικητικό συμβούλιο συμμετείχαν οι μέτοχοι που προαναφέρθηκαν

με πρόεδρο τον Κλέωνα Χατζηλάζαρο και αντιπρόεδρο τον Γρηγόριο Λόγγο. Συμμετείχαν επίσης ο Κωνσταντίνος Λαμνίδης ως διευθυνών σύμβουλος και ο Ν. Χριστίδης, λόγω της ιδιότητάς του ως διευθυντή του εργοστασίου». Στα 1931-1933, διευθυνων σύμβουλος ήταν ο Αριστείδης Χονδροδήμος, ενώ από το 1933 ως πρόεδρος υπογράφει ο δικηγόρος Πέτρος Λεβής. Την ίδια περίοδο, αντιπρόεδρος ήταν ο Γεώργιος Μπρόβας, ενώ στο συμβούλιο συμμετείχε και ο Νατάν Μπαρζιλάι.

Το 1924 ο Ν. Μικελής, επόπτης της βιομηχανίας, περιέγραφε το έργο στάσιο ως εξής: «Εργοστάσιον μέγα και τέλειον (...), επεκτεινόμενον ήδη σημαντικότερα. (...) Ιδρύθη τω 1908. Κινείται δι' υδροστροβίλου 250 ίππων δυνάμεως. Πτώσις ύδατος 17 μέτρων. Λόγω της μικράς πτώσεως διάμετρος σωλήνος 160 εκατοστών.

Έχει και πλυντήριο του ερίου (Λεβιάθαν) 1000 ακ. κατά 10ωρον, βαφείον με δύο κάδους βαφής 170 χιλιογρ. έκαστον, έναν κάδον βαφής υφασμάτων και ένα διά βαφήν ινδικού. Υπάρχουσι προσέτι 3 ανοικτικά μηχαναί, 4 συστήματα λαναρών (εν όλω 11) 3 υδροτριβαί, 2.400 άτρακτοι (εν λειτουργία 2.000) και 35 ιστοί διπλού πλάτους υφάσματος (εν λειτουργία 30) ως επίσης διάφορα βοηθητικά μηχανήματα, στεγνωτήρια αποψιλωτικά μηχαναί κλπ.

Έκαστος εκ των ιστών δέον να αποδίδη ημερησίως 25 μέτρα, σήμερον αποδίδει 18 λόγω της τελευταίως παρατηρηθείσης μικρός αποδόσεως του εργάτου, δι' ήν η παραγωγή του εργοστασίου ηλαττώθη κατά 25%. Ήδη η Εταιρεία επεκτείνει τας εγκαταστάσεις αυτής προσθέτουσα μηχανήματα διά την παραγωγήν στενών γυναικείων υφασμάτων και έτερα κλωστικά ειδικά διά την παραγωγήν 500-600 χιλιογράμμων νημάτων ημερησίως διά την ταπητουργίαν. Σήμερον το εργοστάσιον απασχολεί 150 εργάτιδας και 100 εργάτας παράγει δε ετησίως εν κανονική λειτουργία περί τας 200-220 χιλιάδας μέτρα κουβερτών στρατού, ύφασμα χακί στρατού και χρωματιστόν αγοράς, συνολικής αξίας περίπου 30.000.000.

Έριον κατεργάζεται εν συνόλω 300-400 χιλ. οκάδας, εξ ου το εγχώριον είναι 80% περίπου. Εκτός των ανωτέρω εγκαταστάσεων υπάρχει ατμολέβης διά την παραγωγήν ατμού και κεντρική θέρμανσις του εργοστασίου διά τον χειμώνα».

Η μετοχή της μακεδονικής εταιρείας συνά-

ντησε ενθουσιώδη υποδοχή στο Χρηματιστήριο. Μέσα στον ίδιο χρόνο της έκδοσής της, από 100 δραχμές ανέβηκε στις 253, ενώ στα 1925 έφθασε σχεδόν σας 400. Έπειτα ξεκίνησε η πτώση. Στα 1926 κατέβηκε στις 300 δραχμές, το 1927 στις 203, το 1928 στις 185 και το 1929 στις 166, παραμένοντας σημαντικά ανώτερη από την ονομαστική αξία της.

Η εικόνα που παρουσιάζουν οι ισολογισμοί που εντόπισε η έρευνα, στην περίοδο 1927-1935, είναι δραματική. Το 1926 είχε αποφασισθεί έκδοση πρόσθετου μετοχικού κεφαλαίου ενός εκατομμυρίου δραχμών. Το ποσό χρησιμοποιήθηκε για να καλύψει μεγάλη ζημία που προέκυψε εντός του έτους 1927. Το πιθανότερο είναι ότι η ζημία οφειλόταν στον εκμηδενισμό των παραγγελιών του στρατού, και ίσως γι' αυτό να παρατηρείται στροφή στην παραγωγή νέων προϊόντων. Οι παραγγελίες του στρατού είχαν περιορισθεί ήδη από το 1924, οπότε η επιχείρηση είχε αναγκασθεί, για να πιέσει τα πράγματα, να κηρύξει λοκ-άουτ. Αλλοτε, πάλι, οι παραγγελίες δεν πληρώνονταν κανονικά. Κάποια εποχή μάλιστα το κράτος όφειλε το σοβαρό, τότε, ποσό των 5.000.000. Τα επόμενα δυο χρόνια, πάντως, η πορεία ήταν καλή. Το 1929, μάλιστα, διανεμήθηκε μέρισμα για τελευταία φορά στην ιστορία της επιχείρησης, συνολικά 960.000 δραχμές.

Το 1931 η εταιρεία υπέστη τεράστια συναλλαγματική ζημία, λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης, που έφθασε το ποσό των 10.000.000 δραχμών. Όπως και οι άλλες υφαντουργίες, η «Ερια Α.Ε.» εργαζόταν κυρίως με εισαγόμενα μαλλιά, δεδομένου ότι τα διαθέσιμα εντός των ελληνικών ορίων ήταν ακατάλληλα. Η υποτίμηση της δραχμής του έτους εκείνου δημιούργησε στην επιχείρηση μεγάλο ρήγμα. Για να αντιμετωπίσει τα προβλήματα ρευστότητας που προέκυψαν, η εταιρεία προέβη σε πρόσθετο δανεισμό, αυξάνοντας τις ήδη πολύ υψηλές δανειακές υποχρεώσεις της σε πάνω από 40.000.000 δραχμές. Η τιμή της μετοχής, η οποία στα 1930 είχε ήδη πέσει στις 93 δραχμές, δηλαδή κάτω από την ονομαστική αξία της, κατέρρευσε στις 41 το 1931.

Το επόμενο έτος -μεταίχμιο των συνεπειών

...η μετοχή της εταιρείας συνάντησε ενθουσιώδη υποδοχή στο Χρηματιστήριο και μέχρι το 1929 ήταν ανώτερη της αρχικής της αξίας...

Μετοχή της εταιρείας «ΕΡΙΑ» σε δύο γλώσσες ελληνικά και γαλλικά (1922) συνολικού εταιρικού κεφαλαίου 10.000.000 δραχμών

της διεθνούς κρίσης- αποδείχθηκε χειρότερο. Το εργοστάσιο υπολειτούργησε και η εταιρεία περιορίστηκε στην πώληση αποθεμάτων. Τα έσοδα απορροφήθηκαν από τα τοκοχρεολύσια και τελικώς διαμορφώθηκε ακόμη πιο ζημιογόνο αποτέλεσμα, στο επίπεδο των 11,5 εκατομμυρίων δραχμών. Η μετοχή έπεσε στο ένα τέταρτο της ονομαστικής αξίας της.

Το 1933 πουλήθηκαν και τα τελευταία αποθέματα εμπορευμάτων, ενώ όλα τα έσοδα απορροφούσαν οι τόκοι. Τα επόμενα δύο χρόνια προέκυψαν νέες ζημίες, εντό η επιχείρηση έπνεε τα λοίσθια. Το 1935, η συσσωρευτική ζημία έφθασε τα 34 εκατομμύρια, υπερδιπλάσια από το κεφάλαιο της εταιρείας, ενώ οι δανειακές υποχρεώσεις ξεπερνούσαν τα 38 εκατομμύρια. Η μετοχή δεν άξιζε πάνω από 12 δραχμές.

Από το 1933 και μέχρι το 1938 το εργοστάσιο

νοικιάσθηκε από τους «Βορρές & Μαρσάν», για να στεγάσει την «Ανώνυμο Νηματουργική και Υφαντουργική Εταιρεία». Από το 1938 και καθ' όλη την περίοδο της Κατοχής το εργοστάσιο παρέμεινε κλειστό. Το 1949, κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, οι εγκαταστάσεις καταστράφηκαν.

Τη μεταπολεμική περίοδο τη διαχείριση του εργοστασίου ανέλαβε ο Αριστείδης Χονδροδήμος, ο οποίος εξαγοράζοντας τις μετοχές άλλων εταίρων έγινε ο κύριος μέτοχος. Μεταξύ των μετόχων ήταν ο Δημήτριος Χονδροδήμος, ο Κωνσταντίνος Λαμνίδης, ο Χρήστος Χριστίδης, ο Πέτρος Λεβής και ο Ιωάννης Σταθάκης. Για σύντομο χρονικό διάστημα επικρατούσε αισιοδοξία ότι το εργοστάσιο θα λειτουργούσε και πάλι κανονικά.

Η επιχείρηση είχε χρηματοδοτηθεί από το

Σχέδιο Μάρσαλ, δεν κατέστη όμως δυνατόν να λειτουργήσει για διάφορους λόγους. Ένας από αυτούς ήταν το γεγονός ότι το δάνειο διατέθηκε από τους επιχειρηματίες για την αγορά νέων μηχανημάτων, και έτσι, αφενός δεν καλύφθηκε το ποσό που ήταν απαραίτητο για την πλήρη αποκατάσταση του κτιρίου αφετέρου δεν απέμειναν χρήματα ως κεφάλαιο κίνησης.

Κατά τη διάρκεια των διαδικασιών αποκατάστασης, το 1950, το αρχικό ποσό του δανείου Μάρσαλ περικόπηκε. Η υποτίμηση της δραχμής, το 1953, πολλαπλασίασε τις οικονομικές υποχρεώσεις των επιχειρηματιών. Ο Αριστέιδης Χονδροδήμος είχε εν τω μεταξύ στραφεί σε νέες επενδύσεις σε άλλους τομείς. Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 η επιχείρηση εξαγοράσθηκε από την «Πέλλα-Όλυμπος Α.Ε.» των Γρηγόρη Λαναρά, Γιάννη Λαναρά και Πέτρου Καρατζιά.

Συμπληρωματικά στοιχεία για την οικογένεια Χατζηλαζάρου μας δίνει ο κ. Μανώλης Βαλσαμίδης:

Ο Εργοστασιάρχης εμφανίζεται Θεσσαλονικεύς. Είναι κάτοικος Θεσσαλονίκης, αλλά η καταγωγή του είναι από το χωριό του Βερμίου Κάτω Γραμματικό. Το χωριό αυτό πριν καταληφθεί από τον Αλή πασά ήταν σε μεγάλη ακμή. Από αυτό κατάγεται ο Πατριάρχης Χρύσανθος, πρώην Βεροίας και στη συνέχεια Σερρών. Ως Σερρών ο Χρύσανθος βοήθησε πολλούς Ναουσαίους που κατέφυγαν εκεί ζητώντας προστασία με την καταστροφή της Ναούσης από τους Τούρκους το 1822. Κάποιοι απ' αυτούς που έμειναν εκεί φέρουν το όνομα Πουλιβάκες.

Με τα αδέρφια Χατζηλαζάρου (τρία αδέρφια και μια αδελφή) η ιστορία επίσης είναι μεγάλη. Ασκούσαν, με έδρα το χωριό τους, διαμετακομιστικό εμπόριο και ήταν οικονομικά δυνατοί. Με τις απειλές και τις πιέσεις των Τουρκαλβανών στα χρόνια του Αλή Πασά εγκαταλείπουν το χωριό τους και μέσω Έδεσσας, Γουμένιστας φτάνουν και εγκαθίστανται στις Σέρρες, όπου συνεχίζουν το διαμετακομιστικό εμπόριο. Εμπορεύονταν τα πάντα με Αυστροουγγαρία

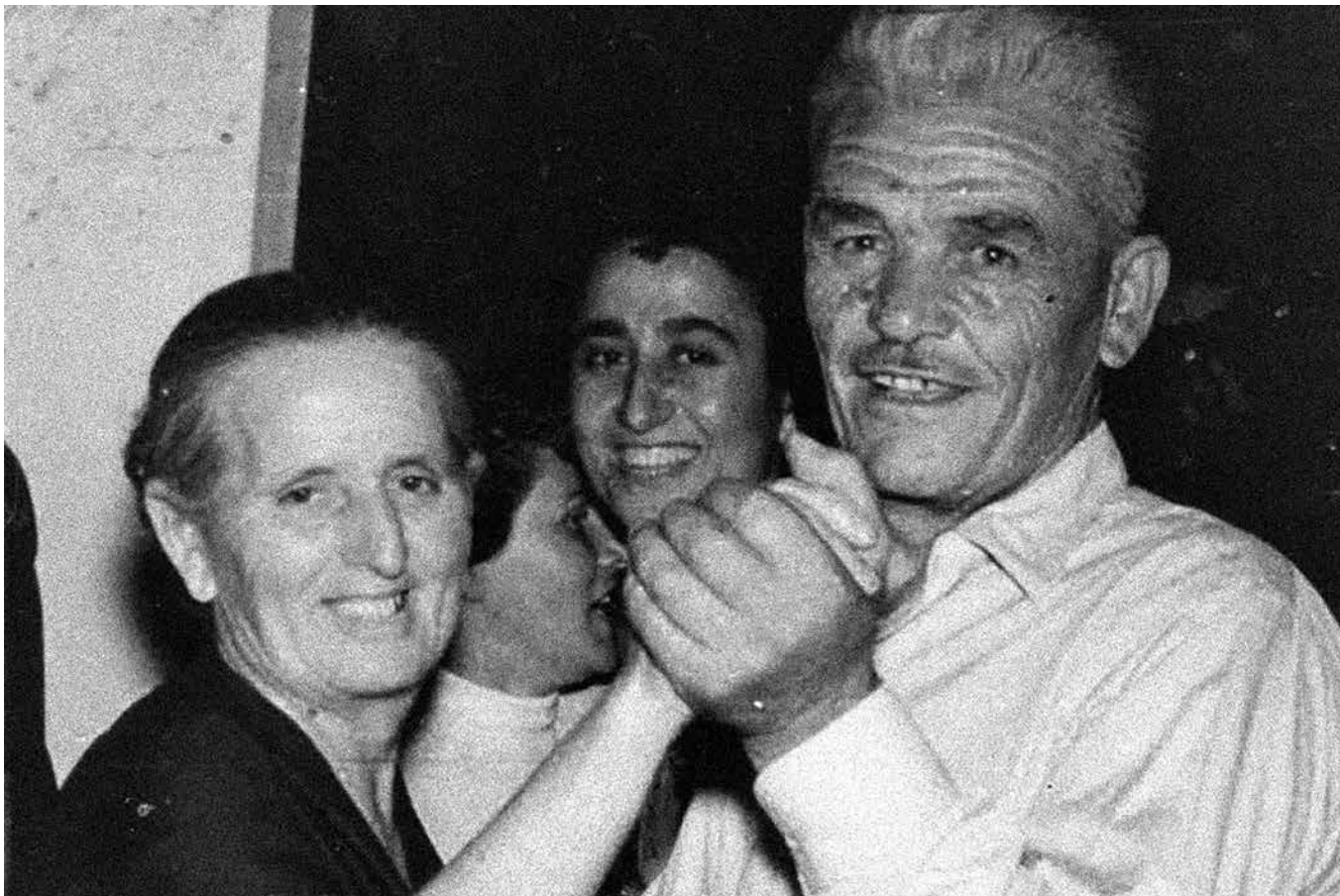
και Ρωσία. Μετοικούν στη Θεσσαλονίκη και είναι στο τέλος του 19ου αιώνα οι μεγαλύτεροι έμποροι στη Μακεδονία, κάτοχοι γαιών στη Μακεδονία και τη Θεσσαλία. Γόνι της οικογένειας οι αδελφοί Φιλώτας και Περικλής, ο και πρόξενος των ΗΠΑ.

Η συμβολή τους στον Μακεδονικό Αγώνα είναι μεγάλη. Το 1912, η απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης βρίσκει τον Φιλώτα Χατζηλαζάρου πρόεδρο της Ορθοδόξου Ελληνικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης. Με απόφαση του συμβουλίου της Κοινότητας Θεσσαλονίκης αποφασίζεται να φιλοξενηθεί ο Βασιλεύς Γεώργιος ο Α' στο σπίτι του Χατζηλαζάρου. Ο Φ. Χατζηλαζάρου διατηρούσε άριστες φιλικές σχέσεις και με τον πρωθυπουργό Ελευθέριο Βενιζέλο, με προτροπή του οποίου μετά τη συνθήκη της Λωζάνης, διέθεσε δωρεάν το αγρόκτημά του στις Σέρρες έκτασης 2.500 στρεμμάτων για την εγκατάσταση των προσφύγων Μικρασιατών. Είναι γνωστό ότι το 52% των Μικρασιατών προσφύγων, 638.253 άτομα, εγκαταστάθηκαν στη Μακεδονία

Ο Χατζηλαζάρου δεν ξέχασε τη Νάουσα, ούτε το χωριό του. Στη Νάουσα ιδρύει την Εριουργία Χατζηλαζάρου και δίνει δουλειά σε 150 εργάτες, στο δε χωριό του, μετά τη γερμανική κατοχή, συνέβαλε στην ανασυγκρότησή του, αποστέλλοντας σ' αυτό από την Αθήνα, όπου πλέον κατοικούσε, ένα φορτηγό αυτοκίνητο με αγροτικά εργαλεία.

Στις Σέρρες, η οικογένεια Χατζηλαζάρου δώρισε στην εκεί Ελληνική Κοινότητα ένα οικόπεδο στο κέντρο της πόλης των Σερρών, το οποίο η Ελλ. Κοινότητα παραχώρησε μετέπειτα στο Όμιλο ΟΡΦΕΑ Σερρών (Σωματείο Μουσικο-γυμναστικό, αλλά κυρίως λειτούργησε ως Μυστική Πολιτική και ένοπλη Οργάνωση στην περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα). Οι Υιοί Ιωάννου Χατζηλαζάρου (Περικλής, Ευριπίδης και Νικόλαος) διαχειριζόταν τρία μεγάλα τσιφλίκια, το Λάτροβο κοντά στο Σιδηρόκαστρο, και τα Μπαχτιάρ και Γιαννές κοντά στο Κιλκίς. Κατείχαν επίσης μεγάλα αστικά ακίνητα στην Εγνατία και κοντά στο λιμάνι, στην Θεσσαλονίκη. ■

... την περίοδο της Κατοχής το εργοστάσιο ήταν κλειστό και κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου, οι εγκαταστάσεις καταστράφηκαν...

ΤΑ ΛΟΥΤΡΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΤΟ 1931

Στην Νάουσα του 1931, ο προσφυγικός συνοικισμός είχε κτιστεί και τα σπίτια είχαν δοθεί στους δικαιούχους. Για τους ξεριζωμένους της Μικρασιατικής καταστροφής, ξεκινούσε μια καινούργια, κανονική ζωή, στην νέα πατρίδα. Δήμαρχος στην πόλη της Νάουσας, εκείνη την περίοδο (1925-1932) ήταν ο Τζον Περδικάρης, μια εξαιρετικά σημαντική προσωπικότητα, που νοιάστηκε ιδιαίτερα για τους πρόσφυγες.

γράφει η
Λευκή Σαμαρά

Στα χρόνια της δημαρχίας του, έγιναν στην πόλη δυο τεράστια για την εποχή έργα: Ιδρύθηκε η Ηλεκτρική -Εταιρεία με αποτέλεσμα να έχουν τα σπίτια φως, έγινε το υδραγωγείο της πόλης και τοποθετήθηκαν στα

σπίτια βρύσες.

Ο Απόστολος Παπαδόπουλος με την γυναίκα του Όλγα Χονδροματίδου, είχαν εγκατασταθεί στο διώροφο επί της οδού Ακριτών 8. Όπως αφηγούνται οι κόρες τους, η Βαγγελιώ

Παπαδοπούλου και η Άννα Παπαδοπούλου- Μπατάνη, ο Απόστολος Παπαδόπουλος και η Όλγα Χονδροματίδου, είχαν έρθει παντρεμένοι το 1922 στην Ελλάδα, μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λωζάννης, περί ανταλλαγής πληθυσμών. Πρώτος σταθμός τους, ήταν η Θεσσαλονίκη, όπως των περισσότερων προσφύγων. Δεν τους άρεσε και έφυγαν για την Πτολεμαΐδα. Ούτε εκεί έμειναν ευχαριστημένοι, όμως πρωτάκουσαν για την Νάουσα. Κάποιοι πρόσφυγες, τους είπαν πως είναι πολύ ωραίος τόπος, με πολλά νερά και εργοστάσια.

Όταν είδαν την Νάουσα, αποφάσισαν να εγκατασταθούν και να δημιουργήσουν την οικογένειά τους εκεί. Την εποχή που έφθασε το ζευγάρι στην Νάουσα, δήμαρχος ήταν ο Θωμάς Αρνής (1922-1925), τον οποίο ο Απόστολος ανέφερε συχνά ότι του συμπαραστάθηκε στο ξεκίνημά του. Ο Απόστολος Παπαδόπουλος ήταν το τέταρτο παιδί, από τα έξι της οικογένειας. Πρώτος ήταν ο Νικόλας, ακολουθούσε ο Παύλος, ο Βασίλης, ο Απόστολος, ο Γιώργος και η Βικτωρία, που παντρεύτηκε στην Νάουσα τον Ιωσήφ Ιωσηφίδη, πόντιο από την Αργυρούπολη. Τόπος καταγωγής τους ήταν το Κάρς, η Γωγαρηνή των Ελλήνων γεωγράφων στα ρωσοτουρκικά σύνορα του Καυκάσου. Στο Βατούμ, στα παράλια του Ευξείνου Πόντου, το αρχαίο «Βαθέον», η οικογένεια είχε φούρνο, τον οποίο διατηρούσαν την εποχή της Μικρασιατικής εκστρατείας, ο Απόστολος με τον Νικόλα.

Το επώνυμο του Απόστολου ήταν Παπαδόπουλος. Το επώνυμο του Νικόλα ήταν Αηδονόπουλος. Ο παππούς τους, Γιάννης, ήταν παππάς, ο παπα-Γιάννης και το όνομα της οικογένειας ήταν Αηδονόπουλοι. Εκείνοι που είχαν τον φούρνο έμειναν Αη-

δονόπουλοι. Εκείνοι που ήταν κοντά στον παπά, λέγονταν Παπαδόπουλοι. (Παπαδοπαίδια). Ενθύμιο αυτής της καταγωγής τους ήταν η εικόνα του Αγίου Χαραλάμπους, που έφεραν μαζί τους από την πατρίδα. Όταν κατέβηκαν οι αντάρτες στην Νάουσα και έγινε το πρώτο χτύπημα, χτυπήθηκε το σπίτι και η εικόνα καταστράφηκε. Είχαν όμως έναν πολύ καλό αγιογράφο από τα μέρη τους, τον Παναγιώτη Ακριτίδη (Πάντσο), παππού της Δάνας Πετρά, που την διόρθωσε και την χάρισαν, μετά, στον Άγιο Δημήτριο.

Έχοντας αυτές τις καταβολές, με την εγκατάστασή τους στη Νάουσα, ο Απόστολος ξεκίνησε με μικροεμπόριο στα γύρω χωριά, προτού ανοίξει το γνωστό υαλοπωλείο, αρχικά απέναντι από την Ομόνοια, που το διατήρησε μέχρι πρόσφατα η κόρη του Άννα, επί της οδού Δημαρχίας. Τα αδέρφια του, Παύλος και Γιώργος Αηδονόπουλος άνοιξαν το επί-

Το χαρακτηριστικό «σαμοβάρι» στην αίθουσα αναμονής των λουτρών

σης πολύ γνωστό κατάστημα νεοτερισμών «Αηδονόπουλος», απέναντι από του Λυσίμαχου.

Το αλισβερίσι με τα χωριά που είχαν γεμίσει προσφυγιά, απέδιδε πενιχρά έσοδα για να συντηρηθεί μια οικογένεια και ο πολυμήχανος Απόστολος, αναζητούσε κάτι πιο προσοδοφόρο. Παρατηρώντας την πόλη που εγκαταστάθηκε και τους νέους συμπατριώτες του, τους Ναουσαίους, εκείνο που του είχε κάνει εντύπωση εξαρχής, ήταν, πώς σε μια πόλη περίπου δέκα χιλιάδων κατοίκων, δεν υπήρχαν λουτρά! Βλέποντας τον κόσμο να πλένεται στην σκάφη (στην κουπάνα) ανακοίνωσε στην Όλγα ότι θα χτίσει λουτρά, όπως στην πατρίδα.

Στον σκεπτικισμό της Όλγας, η απάντηση ήταν πώς θα λειτουργούσε με αυτούς που είχαν μάθει να πηγαίνουν στα λουτρά και τώρα τα στερούνται. Το σπίτι, όπως όλα τα προσφυγικά, ήταν μέσα σε ένα οικόπεδο με κήπο. Είχε μια εξωτερική σκάλα, που οδηγούσε στον ημιώροφο, όπου υπήρχε ένα δωμάτιο, ευρύχωρο σαλόνι, κουζίνα, και συνέχιζε για τον επάνω όροφο που ήταν οι κρεβατοκάμαρες. Ο Απόστολος, πήρε έναν εργάτη για βοηθό και άρχισε να διαμορφώνει, από τον κήπο και κάτω από τον ημιώροφο, τον χώρο για τα λουτρά. Έριξε μωσαϊκό παντού, με μεγάλες, ξεχωριστές, πέτρες, για να εντυπωσιάζει και έστησε ένα σιδερένιο καζάνι που χωρούσε πάνω από τρία κυβικά νερό. Για να συνειδητοποιήσουμε το μέγεθος του καζανιού, λέει η Βαγγελιώ, όταν κατέβηκαν οι αντάρτες, εκεί μέσα κρύφτηκαν τέσσερα άτομα, κρατημένοι από τα σίδερα. Ο αδελφός μας Σπύρος Παπαδόπουλος, ο θείος μας Γιώργος Αηδονόπουλος, ένας φίλος του και ο Κυριάκος Ορδουλίδης.

Από τα τοιχώματα του λουτρού, ο Απόστολος πέρασε, με δική του επινόηση, εκτός από τους σωλήνες του ζεστού νερού και την καπνοδόχο του καζανιού. Έτσι δημιούργησε την κατάλληλη θερμοκρασία για το λουτρό-χαμάμ. Τροφοδοτούσαν το καζάνι με ξύλα και έβγαζαν τα πυρωμένα κάρβουνα μέσα στα εντυπωσιακά χάλκινα μαγκάλια που είχαν από την πατρίδα και τα τοποθετούσαν στην αίθουσα αναμονής για να είναι ζεστή. Σε αυτήν την αίθουσα, που ήταν ένα άνετο σαλόνι, υπήρχαν, εκτός από τα καθίσματα, ένα κεντρικό τραπέζι με ένα τεράστιο σαμοβάρι επάνω και το σερβίτσιο του τσαγιού. Δίπλα από τα καθίσματα, ήταν τοποθετημένα τραπεζάκια, όπου οι λουόμενοι μπορούσαν να ακουμπήσουν το φλιτζάνι του τσαγιού ή του καφέ ή την πορτοκαλάδα τους.

Μετά την αίθουσα αναμονής, ήταν τα αποδυτήρια, που μπορούσαν οι λουόμενοι να ξεντυθούν και να τοποθετήσουν τα ρούχα τους στα ειδικά ντουλαπάκια, μαζί με τα προσωπικά τους αντικείμενα. Ύστερα, αφού έβαζαν στα πόδια τους τα τσόκαρα που υπήρχαν για τον καθένα, έμπαιναν στην αίθουσα του λουτρού. Αυτή η αίθουσα, ήταν πολύ ευρύχωρη. Διέθετε ένα μπάνιο από μωσαϊκό και τρεις γούρνες, που κάθονταν έως και πέντε άτομα, όπως μου έλεγε η Χρυσούλα Θωμαΐδου-Βελή.

«Όταν πηγαίναμε παρέα, θέλαμε να είμαστε όλες μαζί. Νιώθαμε στα λουτρά πολύ άνετα. Η μόνη φορά που ένιωσα άβολα, ήταν όταν ήρθε η καθηγήτριά μας, η κα Φωφώ Ιωαννίδου, μετέπειτα Καρεκλά. Αλλά μόλις την άκουσα να μου λέει, - Θωμαΐδου, παιδί μου, τι καλά που είσαι και εσύ εδώ-, αμέσως ένιωσα πάλι άνετα... Νομίζω ότι και αυτή ένιωσε καλύτερα που βρήκε κάποιον γνωστό

Ο πρωτοπόρος για την εποχή ιδιοκτήτης των λουτρών Απόστολος Παπαδόπουλος

της, γιατί δεν είχε πολύ καιρό που είχε εγκατασταθεί στην Νάουσα, διορισμένος φιλόλογος στο Λάππειο».

Η κάθε γούρνα του λουτρού είχε δύο βρύσες με ζεστό και κρύο νερό και πολύ ωραία τάσια για να ρίχνουν οι λουόμενοι με αυτά απάνω τους νερό ή να λούζουν τα παιδιά τους, «Η μαμά μου μας πήγαινε κάθε εβδομάδα στο λουτρό» μου έλεγε ο Παναγιώτης Σαββατόπουλος. «Ήταν πολύ ωραία! Με τα πέτρινα καθίσματά του, τα τραπεζάκια του, τον κήπο τα καλοκαίρια και τις πορτοκαλάδες, που είχαν στο κλείσιμό τους το λαστιχάκι! Ήταν μαγικά...»

Όλοι οι κάτοικοι του συνοικισμού πήγαιναν στο χαμάμ, καθώς και όλοι οι ξένοι, που ήταν σε δημόσιες θέσεις στην πόλη. Ναουσαίες που πήγαινε

στα λουτρά, ήταν η Ιερουσαλήμ του Πατσία, που είχε παντρευτεί τον Μιχάλη Μουμτζίδη, η Ελένη του Λάτση (Χονδρογιάννη), που είχε παντρευτεί τον Μιχάλη Σαρηγιαννίδη, τον Μίσια. Όμως τα παιδιά της η Ελένη, -όπως λέει η κόρη της Βαλεντίνη Σαρηγιαννίδου-Τρύφων-, δεν τα πήγε ποτέ. Φαίνεται, πως για τον σιάργκαβο παππού Λάτση, που κατάπιε με δυσκολία το γάμο της Ελένης, το να πάνε τα παιδιά σε λουτρά ήταν τεράστιο βήμα!

Οι Ναουσαίοι της εποχής, βολεύονταν πολύ στην κουπάνα, μετά την μπουγάδα, που περίσσευε και μπόλικο ζεστό νερό. Έτσι, με ένα πλύσιμο, που κρατούσε έως το επόμενο Σάββατο, δεν έφευγε και το «μύρο». Θυμάμαι

Η σύζυγος του Απόστολου Παπαδόπουλου Όλγα Χονδροματίδου, το «δεξί του χέρι» στα λουτρά

τις μανάδες μας, να λοξοκοιτάζουν όσες έφκιναν συχνά μπάνιο. «Τις παστρικές!» Έτσι, για να μην είμαστε «παστρικές για πιργέλιου», μυρίζαμε όλη την εβδομάδα σαν σαλάτες από το ξύδι που ξεπλέναμε τα μαλλιά για να γυαλίζουν, καθώς και τις μαθητικές ποδιές, που επίσης γυάλιζαν και μύριζαν ξύδι! Όσο για τις πατούσες, οι οποίες μαύριζαν απ' το χρώμα που έβγαζαν τα μάλλινα σκουφούνια το χειμώνα, μας τις έτριβαν με κεραμίδα, άμα ήταν να μας δει γιατρός ή όταν ήταν να βάλουμε πέδιλα.

Θυμάμαι, όταν το 1960 χτίζαμε το σπίτι επί της Γκαρνέτα, ο αείμνηστος Γιάννης Γιαννικουράς είχε σχεδιάσει ένα ευρύχωρο μπάνιο μέσα στο σπίτι. Όσοι το έβλεπαν μας έλεγαν. «Μαρή,

μέσα στου σπίτι; Δε δα μυρίζει;..» Γιατί, η πιο σύγχρονη αντίληψη περί μπάνιου και τουαλέτας ήταν μακριά στην αυλή, στον μπαχτσέ, όπου περνούσε νερό από κάτω ή στην άλλη πλευρά της πίσω βεράντας, για τα πιο καινούργια σπίτια.

Όσο για τις βραδινές ανάγκες, τα δοχεία νυκτός, άλλα μισός τενεκές, άλλα εμαγιέ, άλλα μπακιρένια, άλλα χωμάτινα, είχαν την μόνιμη θέση τους κάτω από το κρεβάτι, σκεπασμένα με κάνα χαρτόνι και έσωζαν την κατάσταση, ενώ προστάτευαν απ' τα νυχτερινά τρουκουλίσματα, μεσ' τον γλυκό τον ύπνο, από την διανομή προς τον «αναγκαίο». Έτσι, βλέπαμε με θαυμασμό, εμείς της Κορή, τους κυρίους και τις κυρίες που

ανέβαιναν τον ανήφορο της Δημ. Πεχλιβάνου, ωραία ντυμένοι, με τις μπουννουζοπετσέτες να κρέμονται στο μπράτσο, να πηγαίνουν για «τα λουτρά του Παπαδόπουλου».

Τα λουτρά λειτουργούσαν με ωράριο. Η είσοδος ήταν δύο δραχμές και το Σάββατο οι γυναίκες ήταν μέχρι το απόγευμα και μετά πήγαιναν οι άνδρες. Τις Κυριακές πήγαιναν τα αντρώγυνα και ύστερα όλοι μαζί, στο σαλόνι ή στον κήπο, ανάλογα με την εποχή, τραγουδούσαν, ενώ ο Απόστολος έπαιζε λύρα και θυμούνταν τις πατρίδες τους. Μόνιμο και πρόθυμο προσωπικό των λουτρών, τα τέσσερα παιδιά του. Ο Σπύρος που έφερνε τα ξύλα, υπεύθυνος για την θέρμανση, και τα κορίτσια, η Σόνια, ή Αννούλα και η Βαγγελιώ, που έτριβαν τα μωσαϊκά, γυάλιζαν τους λουτήρες και τις βρύσες, άστραφταν τα τάσια.

Επίσης βοηθούσαν όσους δυσκολεύονταν να περπατήσουν, σέρβιραν τους καφέδες, τα τσάγια και τα αναψυκτικά και παράλληλα, πήγαιναν στο σχολείο. Και τα τέσσερα αποφοίτησαν από το γυμνάσιο, σε εκείνα τα χρόνια, που λίγα παιδιά το κατάφερναν αυτό. Οι πιο πολλοί γονείς έστελναν τα παιδιά τους στο εργοστάσιο, γιατί η φτώχεια ήταν πολύ μεγάλη και ένα σίγουρο μεροκάματο βοηθούσε όλη την οικογένεια και τις κοπέλες να κάνουν την προίκα τους.

Τα πάντα λειτουργούσαν κάτω από το άγρυπνο μάτι και τον έλεγχο της κυρά-Όλγας. Αυτό ήταν, που βοήθησε τα λουτρά να μην διακόψουν καθόλου την λειτουργία τους, μέχρις ότου χάλασαν το σπίτι, για να χτίσουν το καινούργιο. Και αυτό, είχε φυσικά λουτρό, όμως, για την οικογένεια, μόνο. Μεγάλη τύχη, ήταν για τον Απόστολο που είχε μια γυναίκα σαν την Όλγα! Δραστήρια, δουλευ-

ταρού και πανέξυπνη, όλα λειτουργούσαν κάτω από την επίβλεψή της και αυτό επέτρεπε στον Απόστολο να ασχοληθεί και με το μαγαζί και να πρωτοστατήσει, μαζί με τον Λύσανδρο Παπαδόπουλο, για την δημιουργία της Ευξείνου Λέσχης, που συνέντρεξε, από το οικόπεδο, μέχρι το τέλος του κτηρίου και την εγκατάστασή τους σε αυτό.

Ο Απόστολος και η Όλγα, έζησαν και πάλεψαν να στήσουν νοικοκυριό σε δύσκολους καιρούς. Ενώ ξεπέρασαν την προσφυγιά, την κατοχή, δυσκολεύτηκαν πολύ στον εμφύλιο. Όπως οι περισσότεροι στον συνοικισμό, έτσι και ο Απόστολος Παπαδόπουλος, δεν γλύτωσε τις φυλακές και την Μακρόνησο. «Ο πατέρας μας υπέστη πολλές διώξεις γιατί είχε «φάκελο» στην Ασφάλεια και εκεί ήταν που έβαλε πλάτη η μάνα μας και μαζί με τα παιδιά της κράτησε τα λουτρά.

Με αυτά τα χρήματα συντηρούσε το σπίτι και πλήρωνε τα ασφαλιστρα του πατέρα μας καθώς και τα δικά της στο ΤΕΒΕ, από την ώρα που άρχισε να λειτουργεί στην Νάουσα. Όταν ο Απόστολος έκανε το «διάλειμμα» του, έως ότου τον αποφυλακίσουν, μέσα στην βοήθεια που προσέφερε, ήταν και οι εξωτερικές δουλειές, όπως η πληρωμή των ασφαλιστρών.

Η Αννούλα θυμάται τον μόνιμο διάλογο, που διεξάγονταν στα ποντιακά. «Όλγα δώμα τα παράδας» - «Απόστολε, ξαν παράδας αραέφς. Τι δεν κι' ασφήσμε» - «Όλγα, δώμα τα παράδες, θα πληρώνω το ΤΕΒΕ» (Όλγα δώσ' μου τα λεφτά-Απόστολε, πάλι χρήματα μου ζητάς. Τίποτα δεν μου αφήνεις. Δώσ' μου τα λεφτά να πληρώσω το ΤΕΒΕ).

Έτσι, και με την συμπαράσταση του Απόστολου, η Όλγα έγινε η πρώτη ασφαλισμένη γυναίκα που πήρε σύνταξη από το ΤΕΒΕ της Νάου-

σας. Όμως με αφάνταστα σκληρή εργασία, αφού η «επιχείρηση» με την εγκατάσταση του στρατού στην Νάουσα, το 1955, ανέλαβε να εξυπηρετεί όλο το τάγμα. Όχι μόνο σαν λουτρό, αλλά και σαν πλυντήριο. Έπαιρναν τα ρούχα, τα έπλεναν, τα

δωρεά του Τρόμπακα, για την δημιουργία λουτρών στην γενέτειρά του! Λουτρών, που ούτε έγιναν, ούτε λειτούργησαν! Τα πρώτα δημοτικά λουτρά της Νάουσας είναι στο κολυμβητήριο, στον Αγία-Νικόλα. Ευτυχώς...

Χαρακτηριστικό εσωτερικό των λουτρών του Παπαδόπουλου

σιδέρωναν και τα παρέδιδαν παίρνοντας την επόμενη παρτίδα. Αυτό γίνονταν από την οικογένεια όσο λειτουργούσαν τα λουτρά.

Το 1965 όταν η Όλγα και ο Απόστολος είχαν συνταξιοδοτηθεί και τα τέσσερα παιδιά τους είχαν αποκατασταθεί, αποφάσισαν να γκρεμίσουν το προσφυγικό με τα λουτρά και να χτίσουν ένα άνετο σπίτι, για το γιο και τα εγγόνια τους. Έκλεισαν την εποχή που η πόλη της Νάουσας πανηγύριζε την

Υστερόγραφο: Ευχαριστώ τα παιδιά της Όλγας και του Απόστολου Παπαδόπουλου, Σπύρο, Βαγγελιώ, Άννα, για τις πολύτιμες πληροφορίες που μου έδωσαν, τα εγγόνια που περιποιήθηκαν τις παλιές «γούρνες» και τις φωτογράφησαν, την Χρυσούλα Θωμαΐδου-Βελή, τον Παναγιώτη Σαββατόπουλο και την Βαλεντίνη Σαρηγιαννίδου-Τρύφων που μοιράστηκαν μαζί μας τις αναμνήσεις τους. Οι πληροφορίες για τους δημάρχους είναι από την ΝΙΑΟΥΣΤΑ, τεύχος 520, κείμενο του Τάκη Μπάιτση. ■

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΣΚΑΛΙΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΑΡΧΕΙΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ

Ερευνά ο Θεόδωρος Ζιώτας

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΥΙΩΝ ΤΟΥ Δ. ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ ΓΙΑ ΤΗΝ «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ»

Η εφημερίδα «Νέα Αλήθεια» στη 1 Ιουλίου του 1927 αρ. φύλλου 7631(28) έτος 25ο, στη στήλη της «Ελληνικά Εκδόσεις» παρουσιάζει το βιβλίο του Ευστ. Στουγιαννάκη «Η Ιστορία της πόλεως Ναούσης». Γίνεται μία εκτενής και λεπτομερή αναφορά στο βιβλίο, όπου και εγκωμιάζει τον Στουγιαννάκη για το έργο του.

Η αναφορά όμως της εφημερίδας ότι το βιβλίο έχει ως βάση το ανέκδοτο σχεδιάσμα του Δ. Πλαταρίδη, όπως αναφέρεται στον πρόλογο του βιβλίου, στάθηκε αφορμή για τους γιους του Δ. Πλαταρίδη να αντιδράσουν και να δημοσιεύσουν μία επιστολή στην εφημερίδα όπου αναφέρουν ότι το έργο αυτό είναι στην πραγματικότητα του πατέρα τους και ότι ο Στουγιαννάκης δεν πρόσθεσε ουσιαστικά τίποτε καινούργιο, πρόκειται δηλαδή για πιστή αντιγραφή πλέον από μερικές ασήμαντες σημειώσεις. Υποστηρίζουν ότι το έργο αυτό δόθηκε στον Στουγιαννάκη για να μελετηθεί και να διορθωθεί αν παραστεί ανάγκη και η έκδοσή του να γίνει από κοινού μαζί τους. Η επιστολή έχει ως εξής:

Εις το υπό ημερομηνίαν 1ης Ιουλ. φύλλον της καθ' όλα αξιολόγου εφημερίδος σας και υπό τον τίτλον «Ελληνικά Εκδόσεις» και η ιστορία της πόλεως της Ναούσης, μετ' εκπλήξεως είδομεν να αναφέρεται ως κυρίως συγγραφεύς ο κ. Ευστάθιος Στουγιαννάκης. Δεν θα είμεθα διόλου διατεθειμένοι να θίξωμεν το ανωτέρω ζήτημα εάν δεν εγράφετο η δευτέρα παράγραφος, η οποία αδικεί τον μοχθήσαντα συγγραφέα του έργου μακαρίτην πατέρα μας και η οποία κατά λέξιν έχει ως εξής.

Το βιβλίων αυτό, ως δηλοί και ο ίδιος συγγραφεύς, εγράφη επί τη βάσει ανεκδότου σχεδίασματος του μακαρίτου διδασκάλου Δ. Πλαταρίδου, επί του οποίου όμως εγένοντο τοσαύται διορθώσεις, προσθήκαι και συμπληρώσεις, ώστε δύναται τούτο να θεωρηθή ως πρωτότυπος και ιδία συγγραφή του κ. Ε. Στουγιαννάκη.

Είμεθα υποχρεωμένοι να δηλώσωμεν ότι το έργον εδόθη παρ'

ημών και δή του ενός εκ των αδελφών Νικολάου, εις τον κ. Στουγιαννάκην ίνα μελετηθή και διορθωθή εάν παραστή που ανάγκη, καθότι ο μακαρίτης πατήρ μας δεν επρόφθασε να πράξη τούτο, επελθόντος του θανάτου του, ίνα δε κατόπιν από κοινού μετά του κ. Στουγιαννάκη φροντίσωμεν περί της εκδόσεως αυτού μη αποβλέποντες ημεείς τουλάχιστον εις ουδέν υλικόν κέρδος, ως εδηλώθη τούτο και στον ίδιον κ. Στουγιαννάκην, αλλά απλώς κινούμενοι εκ του ενδιαφέροντος του να γνωσθούν εις τους συμπολίτας του οι κόποι τους οποίους κατέβαλεν ο μακαρίτης χάριν της ιδιαιτέρας αυτού Πατρίδος.

Ο κ. Ε. Στουγιαννάκης, εις την εν λόγω ιστορίαν («σχεδιάσμα» αφού το θέλει ο κ. Στουγιαννάκης) ουδέν νεώτερον προσέθεσεν, αλλ' είναι πιστή αντιγραφή του έργου του μακαρίτου πατρός μας, εκτός μερικών και όλως ασημάντων σημειώσεων, τας οποίας πολύ ορθώς γνωρίζει δια του σημείου Ε.Σ. διά να καθίσταται εύκολον εις τον αναγνώστη να κρίνη ποία και πόσα προσέθεσεν εις το έργον ο κ. Στουγιαννάκης. Χάριν της αληθείας δέον να προστεθή ότι προσετέθησαν εις το έργον τούτο και τα διάφορα Τουρκικά έγγραφα τα ανακαλυφθέντα εις το Τουρκικόν Αρχείον Βέροιας μετά την απελευθέρωσιν μεταφρασθέντα δε καταλλήλως υπό του κ. Σωκράτους Αναγνωστίδου.

Κατόπιν όλων των ανωτέρω θεωρούμεν τελείως άσκοπον πάσαν περαιτέρω συζήτησιν επί του προκειμένου και τελείως περιττήν την ανασκευήν και των εν προλόγω του βιβλίου τούτου αναφερομένων σολοικισμών και βαρβαρισμών.

Προέβημεν εις την ανωτέρω δημοσίευσιν παρ' ουδενός άλλου ελατηρίου κινούμενοι, ως απεδείξαμεν τούτο δια της μέχρι τούδε στάσεως μας, αλλά απλώς και μόνο ίνα αποδοθώσιν τα του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του Θεού τω Θεώ.

Φίλιππος Πλαταρίδης
Νικόλαος Πλαταρίδης
Ιωάννης Πλαταρίδης

■

Οι φυλακές Αβέρωφ στην Αθήνα

«ΑΓΑΠΗΤΗ ΕΥΘΥΜΙΑ... ΣΕ ΧΑΙΡΕΤΩ, ΕΛΛΗ»

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
ΚΥΡΙΑΣ ΕΛΛΗΣ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΣ ΕΥΘΥΜΙΑΣ

Ένα γράμμα είναι το θέμα μας, επιστολή μιας δασκάλας σε άλλη, πριν από 67 χρόνια. Αποστολέας η Έλλη Παρούση και παραλήπτρια η Ευθυμία Κιάου. Η πρώτη είναι δασκάλα στο Γ' Δημοτικό Σχολείο, στα Γαλάκεια στη Νάουσα και η δεύτερη είναι στις Γυναικείες Φυλακές Αβέρωφ στην Αθήνα, κομμουνίστρια πολιτική κρατούμενη. Ήταν δασκάλα στη Νάουσα, την συνέλαβε η Χωροφυλακή το 1946, για τα πολιτικά της φρονήματα και για την αντιστασιακή της δράση κατά τη ναζιστική κατοχή. Έμεινε στη φυλακή ως το 1952.

γράφει ο
Νίκος Κιάος

Η Έλλη Παρούση, η «κυρία Έλλη»,
όπως την έλεγαν οι μαθητές της

αλλά και οι γονείς και πολλοί της
κοινωνίας της πόλης μας, είχε την

πρώτη τάξη στα Γαλάκεια και μαθητής της ήταν ο γράφων, γιος της Ευθυμίας Γιουλέκα-Κιάου.

Δεν γνώριζα το γράμμα ούτε τη σχετική αλληλογραφία των δύο δασκάλων. Το βρήκα, το «ανακάλυψα» ξεκαθαρίζοντας τα πράγματα στο σπίτι της μητέρας μου μετά το θάνατό της το Μάρτιο του 2016. Ζητώ την κατανόηση των αναγνωστών καθώς παρατίθενται πράγματα και αναφορές που έχουν να κάνουν με εμένα, επτάχρονο παιδί τότε, αλλά θεωρώ ότι το γράμμα είναι ντοκουμέντο, ίσως και σπάνιο υλικό για τον ερευνητή της ιστορίας και αναγκαστικά το δημοσιεύω, έστω κι αν αναφέρεται στην προσωπική μου ζωή.

Τον Ιούνιο του 1950 έχουν περάσει 10 μήνες από το τέλος του εμφυλίου πολέμου και σχεδόν ενάμιση χρόνος από τις μάχες μέσα στη Νάουσα. Ο Δημοκρατικός Στρατός από τη μια μεριά, ο Εθνικός Στρατός και η Χωροφυλακή από την άλλη. Οι αντάρτες, έτσι τους λέγαμε στη Νάουσα, (αλλού, σ' άλλα μέρη και «επισήμως» τους έλεγαν «συμμοριότες» από τον «συμμοριτοπόλεμο», δηλαδή τον εμφύλιο ή ανταρτοπόλεμο) και ο Στρατός.

Η Νάουσα έζησε όσο λίγες περιοχές στην Ελλάδα τον εμφύλιο. Πόλεμος, φωτιές, στάχτες πάνω από τα κεφάλια μας, εκρήξεις, μπαμ μπουμ, φωτιές πάλι, καταστροφές. Η φρίκη, ο τρόμος, η καταστροφή, όπως μένουν στη μνήμη από τις εντυπώσεις και τις εικόνες στα μάτια του εξάχρονου παιδιού, τότε, των παιδιών και σημαδεύουν τη ζωή τους.

Πότε οι μεν, οι αντάρτες, να έχουν την πόλη, πότε οι δε, ο Στρατός. Ο εμφύλιος τελείωσε με την ήττα του Δημοκρατικού Στρατού. Εντάθηκαν οι διώξεις των ηττημένων, οι οποίες είχαν αρχίσει τρία-τέσσερα χρόνια

πριν και συνεχίζονταν. Το επίσημο κράτος κυνηγούσε, δίωκε κομμουνιστές, αριστερούς, συμπαθούντες, αγωνιστές του ΕΑΜ επί κατοχής, φυλακές, εξορίες, βασανιστήρια, απολύσεις από το δημόσιο, συνθήκες επιβολής απαγορεύσεων και έκτακτων μέτρων, πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων, τρομοκρατία, αστυνομοκρατία με τη Χωροφυλακή, τους χαφιέδες, τους Μάηδες να κυριαρχούν και να ελέγχουν την ύπαιθρο και όχι μόνο. Και χιλιάδες σε αναγκαστική υπερορία, πρόσφυγες, στις χώρες του λεγόμενου σοσιαλιστικού στρατοπέδου, στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Φόβος και διχασμός. Το κράτος του ζόφου και του τρόμου. Φόβος, διότι ακόμη και αν μιλούσες με αριστερούς, μπορούσε να σε καλέσει η Ασφάλεια να σε «νουθετήσει», να σε απειλήσει ότι θα σου κάνει φάκελο, να σε προειδοποιήσει για συνέπειες, ακόμα και να απολυθείς από τη δουλειά σου, πολύ περισσότερο από το δημόσιο, από δάσκαλος στο Σχολείο.

Γι αυτό ακριβώς η επιστολή της δασκάλας κυρίας Έλλης είναι ιστορικό ντοκουμέντο. Τόλμησε, απήφησε, θεώρησε υποχρέωση ηθική, καθήκον συναδελφικό, δεν ξέχασε τη φιλία και έγραψε το γράμμα.

Ποιοι και πόσοι έστειλαν τότε γράμματα σε κομμουνιστές στις φυλακές; Τα γράμματα σ' όλες τις φυλακές λο-

γοκρίνονται και τα γνωρίζει η Ασφάλεια. Η συναδέλφος, φίλη και παιδαγωγός γράφει στην κρατούμενη και, επί πλέον, στέλνει τους χαιρετισμούς του συζύγου της Θύμιου Παρούση, ο οποίος ήταν τότε Διευθυντής του Α' Δημοτικού Σχολείου.

«Πήρα το δελτάριό σου» γράφει. Η Ευθυμία της είχε στείλει ταχυδρομικό δελτάριο, της ζητούσε «πληροφορίες» για το γιο της, εμένα, κι αυτή της απαντούσε.

Το γράμμα

Εν Ναούση τη 17 Ιουνίου 1950

Αγαπητή Ευθυμία

Προ πολλών ημερών πήρα το δελτάριό σου δίχως να σου απαντήσω ακόμη, με συγχωρείς γιατί ήμουν απασχολημένη. Είδα να μου γράφεις και να ζητάς πληροφορίες για το Νικάκη. Χωρίς να θέλω να σε κολλακέυσω, έχεις ένα παιδί εξαιρετικό απ' όλες τας απόψεις.

Δηλαδή έξυπνο με αντίληψη μεγίστη, θετικό, μετρημένο και λογικό. Όλες οι εκδηλώσεις του στη μαθητική ζωή είναι μετρημένες.

Εγώ από την αρχή το παρακολουθούσα και το πρόσεχα σαν παιδί συναδέλφισσας και κάτι περισσότερο ακόμη, γνωρίζοντας την οικογενειακή του κατάσταση. Στην αρχή, όταν ήρθε από την Αθήνα, ήταν πολύ συνεσταλμένο και φοβισμένο μπορώ να πω. Ίσως βέβαια να υπέφερε ψυχικά από την έλλειψή σου, γιατί πάντοτε μου έλεγε ότι, «άμα θα τελειώσω το σχολείο θα πάω στη μαμά». Κι εγώ όμως πάντα τον έλεγα να μη στενοχωρείται γιατί η μαμά θα 'ρθη γρήγορα.

Αυτά βέβαια γινόνταν στην αρχή. Τώρα όμως έχει αλλάξει πολύ, γελά παίζει, φαίνεται πως είναι ευχαριστημένο και φαίνεται ακόμη ότι δεν στενοχωρείται όπως πρώτα από την απουσία σου.

Διαβάζει πολύ ωραία, γράφει γράμματα

...η Νάουσα έζησε όσο λίγες περιοχές στην Ελλάδα τον εμφύλιο. Πόλεμος, φωτιές, στάχτες πάνω από τα κεφάλια μας, εκρήξεις, μπαμ μπουμ, φωτιές πάλι, καταστροφές...

τόσο ωραία, νομίζεις πως είναι του τύπου. Μη στενοχωρείσαι λοιπόν Ευθυμία για το παιδί σου γιατί σου επαναλαμβάνω ότι έχεις ένα παιδί εξαιρετικό. Εσύ πώς περνάς αυτού;

Έχεις χαιρετισμούς από το Θύμιο

Σε χαιρετώ

Έλλη

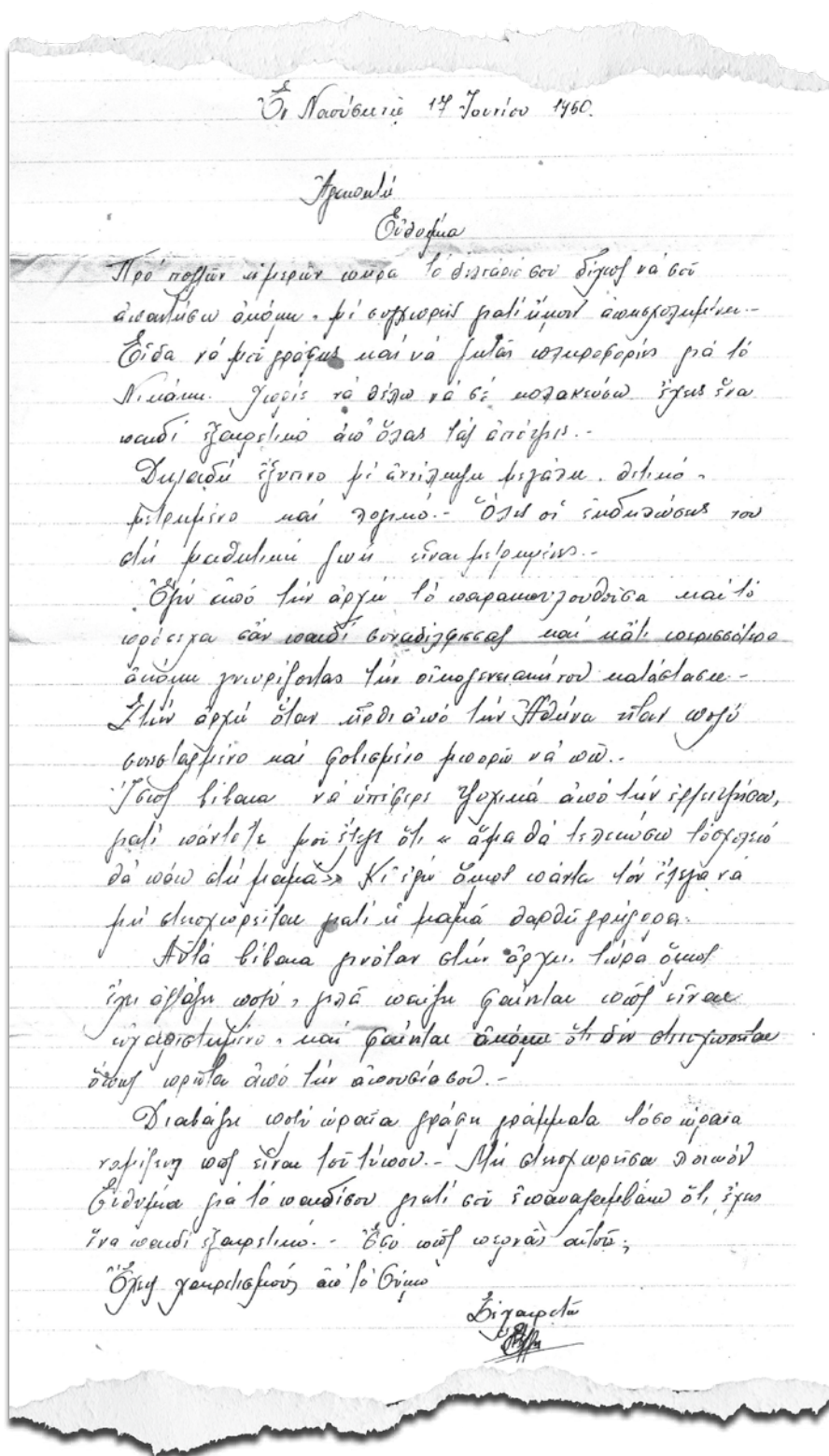
«Στην αρχή, όταν ήρθε από την Αθήνα», γράφει.

Θα ήταν ίσως Ιανουάριος ή Φεβρουάριος του 1950. Τον Οκτώβριο ή το Νοέμβριο του 1949, αφού είχε αρχίσει το σχολικό έτος το Σεπτέμβριο, είχα πάει στην Αθήνα για τη μάννα μου. Την είδα, καλύτερα τη γνώρισα στις φυλακές Αβέρωφ, όπου την επισκέφθηκα με τη θεία μου Αναστασία, αδελφή της μάνας μου. Είχα ίσως τριάμιση χρόνια να τη δω. Την είχαν συλλάβει στο σπίτι μας το 1946, ήμουν τριών χρόνων.

Στη φυλακή πήγα πολλές φορές και την είδα, έβλεπα τη μάννα μου, την είχα γνωρίσει.

«... ήταν πολύ συνεσταλμένο και φοβισμένο», συνεχίζει.

Την είδα, αλλά επέστρεψα στη Νάουσα πάλι, χωρίς τη μάννα και χωρίς πατέρα, που ήταν στην εξορία από το 1946, που τον είχαν συλλάβει κι αυτόν. Χωρίς τους γονείς, πάλι, αλλά στη θαλπωρή και τη ζεστή αγκαλιά, πάντοτε, της γιαγιάς Λένκου, της μητέρας της μάνας μου, της θείας Κατερίνης, αδελφής της και του παππού Θωμά, πατέρα της, που μόλις είχε έρθει, του είχαν επιτρέψει να έρθει, δηλαδή, από τη Θεσσαλονίκη. Κάποια παιδιά στο σχολείο, ακόμα και φίλοι μου, συμμαθητές, με κορόιδευαν ή έστω με πείραζαν λέγοντας «ο πρωτευουσιάνος», διότι είχα πάει στην πρωτεύουσα.

Το γράμμα της Έλλης Παρούση προς την φυλακισμένη Ευθυμία Κιάου

Τσαντιζόμουνα, με πείραζε, αισθανόμουν άσχημα, δηλαδή διαφορετικός, μειωμένος ίσως, κατά βάθος, που δεν μπορούσα να φωνάξω κι εγώ «μαμά,

μπαμπά». Μπορεί. Και κάποια στιγμή πήρα πέτρα και από την είσοδο του Σχολείου τα «Γαλάκεια», την πέταξα στην αυλή σ' ένα συμμαθητή

και φίλο μου. Τον βρήκε στο κεφάλι, πάνω από το δεξί αυτί. Παγώσαμε όλοι, θυμάμαι.

Η κυρία Έλλη, η δασκάλα μας, θα μπορούσε να με διώξει από το σχολείο, να με δειρεί ή να με μαλώσει πολύ αυστηρά. Με έβαλε μόνο τιμωρία όρθιο, δίπλα στον πίνακα την επόμενη ώρα του μαθήματος. Αυτή ήταν η τιμωρία.

Δεν αναφέρει στην επιστολή τίποτα από το περιστατικό, όπως δεν θυμάμαι, μάλλον, να ξέρω να έγινε γενικότερο ζήτημα τότε με τους γονείς του φίλου μου και αν έγινε πώς είχε αντιδράσει η δασκάλα.

Γράφει «ίσως βέβαια να υπέφερε ψυχικά από την έλλειψή σου». Και θέλησε και έκρυψε από τη μάνα μου το επεισόδιο, μπορεί και για να

μη τη βαρύνει, τη στενοχωρήσει. Η συμπεριφορά της όμως, ήταν μια ξεχωριστή, εξαιρετική, ίσως σπάνια παιδαγωγική ενέργεια.

«...Το παρακολουθούσα», γράφει «και το πρόσεχα... Γνωρίζοντας την οικογενειακή του κατάσταση».

Ακριβώς γνώριζε ότι το παιδί μεγάλωνε επί χρόνια χωρίς γονείς, η μάνα στη φυλακή, ο πατέρας, Θωμάς Κιάος, φυσικός, καθηγητής Γυμνασίου, στην εξορία και μάλιστα, τότε, στη Μακρόνησο.

Κάτι ακόμα που φανερώνει την προσοχή, την φροντίδα της δασκάλας που ξεπερνά ακόμα και τη λογοκρισία και αψηφά τις ενδεχόμενες συνέπειες γι' αυτήν. «Κι εγώ όμως πάντα τον έλεγα να μη στενοχωρείται γιατί η μαμά θα 'ρθή γρήγορα». Ούτε λύπη

για το παιδί, ούτε φταίξιμο στη μάνα και συνάδελφο, ούτε κατηγορία.

Καίτοι προφανώς αντίθετη πολιτικά, αναγνώριζε και σεβόταν την φίλη και συνάδελφο και ανάλογα συμπεριφερόταν να μη δείξει στο παιδί ότι βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, ότι ξεχωρίζει από τα άλλα παιδιά.

Για την ιστορία να αναφερθεί ότι η Ευθυμία βγήκε από τη φυλακή το 1952, δύο χρόνια μετά και ο Θωμάς από την εξορία το 1956. Η οικογένειά μας άρχισε τη ζωή της το 1957 στην Αθήνα.

Και οι δύο είχαν απολυθεί από την υπηρεσία τους με τη σύλληψή τους το 1946 και δεν επανήλθαν ποτέ μετά. Συνελήφθησαν πάλι στις 21 Απριλίου 1967 και έμειναν επί χρόνια εξόριστοι. ■

ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΖΑΛΙΟΥ - ΜΠΑΣΙΑΚΟΥΛΗ

«Γυναίκες και φορεσιές της Νάουσας, το τέλος μιας εποχής»

Μία σημαντική έκδοση, έργο ζωής της συγγραφέως-ερευνήτριας, που έρχεται να καλύψει την ελλιπή βιβλιογραφία και τις αναφορές στις γυναικείες φορεσιές της Νάουσας.

Είναι μια πολύπλευρη προσέγγιση των τοπικών ενδυμασιών (γυναικείων και ανδρικών) που υποστηρίζεται από μια εξαιρετική επιλογή φωτογραφικού υλικού και περιλαμβάνει πάρα πολλές προφορικές πληροφορίες που καταγράφουν το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο της Νάουσας και ειδικότερα τη θέση της γυναίκας στην τοπική κοινωνία. Στο βιβλίο δημοσιεύονται πλήθος ανέκδοτες φωτογραφίες οικογενειών, καθώς και εντυπωσιακές φωτογραφίες εξαρτημάτων των ενδυμασιών, κεντημάτων και κοσμημάτων που τις συνόδευαν.

Ένα βιβλίο-Λεύκωμα που δεν πρέπει να λείπει από κανένα ναουσαίικο σπίτι, πραγματική «προίκα» για τις επόμενες γενιές.

Τιμή διάθεσης 60€. Τα έσοδα από την πώλησή του προορίζονται για την ενίσχυση των δράσεων και τη συνέχιση της λειτουργίας του Συλλόγου Ατόμων με Αναπηρίες «ΥΦΑΔΙ». Αποστέλλεται και με αντικαταβολή. Τηλ. επικοινωνίας: (Ευγ. Ζάλιου: 6936 431168, 23320 23913, ΥΦΑΔΙ: 23320 28838.

ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΩΝ ΠΥΡΓΩΝ 73 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Οι Πύργοι Πτολεμαΐδας (πρ. Καστράνιτσα) είναι ένα πανέμορφο και ιστορικό χωριό, χτισμένο στους βορειοδυτικούς πρόποδες του Βερμίου, κοντά στη λίμνη Βεγορίτιδα, κατοικημένο συνεχώς από την αρχαιότητα. Αυτό αποδεικνύεται από την ύπαρξη θολωτού μακεδονικού τάφου του 5ου π.Χ. αιώνα, από ευρήματα παλαιοχριστιανικού ναού και δύο άριστα σωζόμενα τοξωτά γεφύρια.

γράφει ο
Στάθης Ταξίδης*

Το 1737 γεννήθηκε στους Πύργους ο μεγαλέμπορος της Βιέννης και συνεργάτης του Ρήγα Φεραίου Χρήστος Μάνος, γενάρχης της οικογενεί-

ας Χρηστομάνου, ενώ στα 1740 δρα στο Βέρμιο με τριακόσια παλικάρια ο Καστράνιτσιώτης κλέφτης Γούτας, ο οποίος συλλαμβάνεται το 1747 στη

Βέροια. Εξαιτίας του γεγονότος αυτού οι Τούρκοι αυξάνουν τα μέτρα πίεσης στην ανθούσα κοινότητα, με αποτέλεσμα πολλοί κάτοικοι να αποδημήσουν στην Αυστροουγγαρία. Ο ιστοριοδίφης τους συναντά εκεί ως μεγαλέμπορους και διπλωμάτες (Πέτρος Ίτσκος), δημάρχους (Παναγιώτης Μόρφης) και τυπογράφους στο Σεμλίνο (Δημ. Καραμάτας).

Οι σερβικές πηγές καταγράφουν πάνω από εκατό κατοίκους της Καστράνιτσας ως απόδημους την εποχή αυτή, διασκορπισμένους στο Σεμλίνο, στο Όσιεκ, στη Βιέννη. Από τους Πύργους κατάγονται, επίσης, ο διαπρεπής γλύπτης στις Ηνωμένες Πολιτείες Γεώργιος Δημητρίου (1896-1974, σύζυγος της μεγαλύτερης Αμερικανίδας συγγραφέως παιδικής λογοτεχνίας Virginia Lee Burton), καθώς και ο επίσης διαπρεπής γλύπτης γιος τους, Άρης Δημητρίου (Aris Demetrios).

Στο χωριό την άνοιξη του 1924 εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής από τον Πόντο και τη Βιθυνία. Οι Πόντιοι, αυτοί που σώθηκαν από τη Γενοκτονία του ποντιακού ελληνισμού, προέρχονται από τα σιμοχώρια της Τραπεζούντας και της Γαλιανας (Όλασσα, Μαντρανόι, Τσουπανόι, Κογκά, Σέσερα, Λιβάδια) και από τα χωριά Κιοβ-τεπέ και Κιαμίν της περιοχής Επές της Γαράσαρης, ενώ οι πρόσφυγες από τη Βιθυνία κατάγονται από την περιοχή της Νικομήδειας, από την Απολλωνιάδα την «εν Ρυνδάκω ποταμώ».

Η ιστορία, λένε πολλοί, πως επαναλαμβάνεται. Τη δεύτερη φορά ως φάρσα ή ως τραγωδία. Και η ιστορία των Πύργων στην κορύφωσή της μοιάζει με αρχαία τραγωδία. Δεύτερη

φορά μέσα σε είκοσι περίπου χρόνια, οι προσφυγικής καταγωγής κάτοικοι του χωριού γίνονται τραγικά θύματα της ιστορίας και υφίστανται γενοκτονία και ολοκαύτωμα με θύτες τη φορά αυτή τους ηθικούς αυτουργούς της γενοκτονίας τους στη Μικρά Ασία και τον Πόντο, τους Γερμανούς.

Πριν καλά-καλά στεγνώσουν τα δάκρυα στα μάτια και προτού καν βγουν τα μαύρα ρούχα του πένθους για τα θύματα της τουρκικής θηριωδίας στον Πόντο και στη Μικρά Ασία, οι Γερμανοί και οι συνεργάτες τους από την ομάδα του Πούλου, αλλά και από το παρακείμενο χωριό Πελαργός (πρ. Μουλαλάρ) –δυστυχώς δυτικοποντιακής καταγωγής– εισβάλλουν, τα ξημερώματα της 23ης Απριλίου του 1944, και αφανίζουν το χωριό.

Εκτελούν εν ψυχρώ ή καίνε ζωντανούς μέσα στους αχυρώνες 340 κατοίκους –αδιακρίτως καταγωγής–

Η δασκάλα Αναστασία Σιούλη που εκτελέστηκε από τους Γερμανούς στην Κατράνιτσα

στην πλειονότητά τους γυναικόπαιδα, ακόμα και αβάφτιστα μωρά. Πρόσφυγες και ντόπιοι πληρώνουν βαρύ φόρο αίματος στους φασίστες θρηνώντας εκατόμβες νεκρών.

Οι γερμανικές δυνάμεις κατοχής, στο πλαίσιο των εκκαθαριστικών τους κινήσεων εναντίον των ανταρτικών ομάδων του ΕΛΑΣ που δρούσαν στη βόρεια Πίνδο, ανάμεσα στις περιοχές του Μετσόβου, της Κόνιτσας, της Καστοριάς και των Γρεβενών, σχεδίασαν μεγάλης έκτασης στρατιωτικές επιχειρήσεις με το κωδικό όνομα «Maigewitter» (μαγιάτικη καταιγίδα). Ως συνοδευτική της σχεδιάστηκε η επιχείρηση «Falke» (γεράκι) εναντίον των ανταρτών που δρούσαν στο Βέρμιο, στις περιοχές ανάμεσα σε Κοζάνη, Φλώρινα, Έδεσσα. Ως στόχο είχαν τον εγκλωβισμό και την εξόντωση του 16ου Συντάγματος του ΕΛΑΣ στα χωριά Άνω και Κάτω Γραμματικό και Αγία Φωτεινή Έδεσσας, Πύργοι και Μετσόβουνο Πτολεμαΐδας, Ροδοχώρι και Άγιος Παύλος Νάουσας, στα οποία έδρευε ή στάθμευαν οι δυνάμεις του. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, στους Πύργους το 16ο Σύνταγμα είχε προωθήσει έναν λόχο του 2ου τάγματός του, ενώ υπήρξαν και ενισχύσεις με την άφιξη του 3/53 Τάγματος της 9ης Μεραρχίας με αρχηγό τον Δημήτρη Κυρατζόπουλο (Φωτεινό), που τοποθετήθηκε στη γραμμή Πύργων-Κάτω Γραμματικού*.

Ξημέρωνε η 23η Απριλίου του 1944, Κυριακή του Θωμά και του Αγίου Γεωργίου ταυτόχρονα, όπως και φέτος –εβδομήντα τρία χρόνια είχε να συμβεί αυτή η σύμπτωση, δηλ. Κυριακή του Θωμά και Αγίου Γεωργίου– όταν οι πρώτοι που ξύπνησαν αχάραγα

* Στράτος Δορδανάς, Το αίμα των Αθών – Αντίποινα των Γερμανικών Αρχών Κατοχής στη Μακεδονία, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2007.

για να τακτοποιήσουν τα ζώα και να πάνε στην εκκλησιά αντιλήφθηκαν το τι συνέβαινε. Διέκριναν στους γύρω από το χωριό λόφους κινήσεις στρατιωτικών τμημάτων. Οι Γερμανοί είχαν ολοκληρώσει τις κυκλωτικές κινήσεις τους και είχαν ασφαλίσει τις θέσεις τους, πιάνοντας επίκαιρες θέσεις που έλεγχαν τις διόδους διαφυγής. Και πριν χτυπήσουν οι καμπάνες για να καλέσουν τους πιστούς στην εκκλησιά την ησυχία της αυγής διατάραξαν οι ομοβροντίες των οβίδων και τα κροταλίσματα των πολυβόλων. Έντρομοι οι κάτοικοι, όσοι δεν είχαν ξυπνήσει ακόμα, πετάχτηκαν από τα κρεβάτια τους για να δουν τι συμβαίνει. Φωνές, πολλές φωνές ακούγονται από παντού: «Οι Γερμανοί! Έρχονται οι Γερμανοί!».

Ανάστατοι όλοι ξεχύθηκαν στους δρόμους παίρνοντας μαζί τους ό,τι προλάβαν, με κατεύθυνση το Βέρμιο για να σωθούν. Οι Γερμανοί από το Αμύνταιο, με επικεφαλής αξιωματικούς της Γκεστάπο και καθοδηγούμενοι από ομάδα ντόπιων συνεργατών τους από παρακείμενο χωριό, μπήκαν στην Κάτω Συνοικία, ενώ άλλη ομάδα Γερμανών από την Πτολεμαΐδα είχε ήδη εισβάλει, ταυτόχρονα με την πρώτη, στη Μεσαία και την Άνω Συνοικία.

Το τι επακολούθησε είναι αδύνατο να περιγραφεί. Αδύνατο να το χωρέσει ανθρώπου νους το τι έκανε «άνθρωπος» σε άνθρωπο. Οι ζοφερές σκηνές της Κόλασης ωχριούν μπροστά στη φρίκη που εκτυλίσσεται σε κάθε γωνιά του χωριού!

Η Μεσαία Συνοικία δοκίμασε ανείπωτη συμφορά. Μέσα στους αχυρώνες της έγιναν παρανάλωμα της φωτιάς 180 άνθρωποι. Διακόσια μέτρα από εδώ ξεσκίζουν την κοιλιά της Σοφίας Γκέσιου, που γέννησε μόλις την

προηγούμενη μέρα, αφού πρώτα σκότωσαν μπροστά στα μάτια της τα δίδυμα μωρά και τον άντρα της.

Οι Γερμανοί χτενίζουν τις υπερκείμενες πλαγιές του Βερμίου, ξετρυπώνοντας από τις σπηλιές, τις λόχμες και τα λαγούμια, όπου είχαν καταφύγει για να σωθούν, 95 ανθρώπους από την Άνω Συνοικία. Τους συγκέντρωσαν κάτω από τη Μεγάλη Πέτρα και εν ψυχρώ τους εκτέλεσαν.

Στη συνοικία των «Σεβαστιανών» σκο-

Γερμανός στρατιώτης που τους βρήκε δεν τους εκτέλεσε, και με νοήματα τους έδωσε να καταλάβουν πως πρέπει να σκοτώσουν το μικρό για να μην τους εντοπίσουν τα Ες-Ες. Οι γονείς αρνήθηκαν, αλλά η οικογένεια σώθηκε. Μέσα στη βαρβαρότητα και μια χριστιανική πράξη, μια εξαίρεση από τον κανόνα, ευτυχώς...

Εν τω μεταξύ στην Κάτω Συνοικία, πυροβολώντας αδιακρίτως όποιον προσπαθούσε να ξεφύγει, έμπαιναν

Ομαδικός τάφος των εκτελεσθέντων κατοίκων της Κατράντισας από τους Γερμανούς

τώνουν 30 γυναικόπαιδα, ξεκληρίζοντας την οικογένεια Φωτιάδη. Η Άννα Κοσμίδου προσπαθεί μάταια να προστατέψει τα πέντε παιδιά της, κρύβοντάς τα μέσα στα φορέματά της. Η ίδια, ημιθανής, σώζεται με εννέα τραύματα από το σωρό των νεκρών. Ο Περικλής Μελκόπουλος είχε χωθεί με τη γυναίκα του και τα τέσσερα παιδιά του σε μια κρυψώνα. Το κλάμα του μικρότερου παιδιού τους πρόδωσε. Ο

μέσα στα σπίτια και οδηγούσαν τους ανθρώπους στο χώρο κοντά στην εκκλησία της Παναγίας, όπου βρισκόταν το νεκροταφείο. Αφού συγκέντρωσαν όλους τους κατοίκους, τους έβαλαν στη σειρά και έστησαν τα πολυβόλα. Τρόπος να το σκάσει κανείς δεν υπήρχε, μήτε δυνατότητα καμιά. Ωστόσο δεν έλειψαν κι εκείνοι που αρνήθηκαν να δεχτούν το θάνατο με σταυρωμένα χέρια, όσο κι αν

οι πιθανότητες σωτηρίας ήταν περιορισμένες. Ξεχύθηκαν στο ρέμα σε μια απέλπιδα προσπάθεια, με μάταιο αποτέλεσμα. Το παρακείμενο ρέμα και οι κοντινές πλαγιές γέμισαν νεκρούς. Οι υπόλοιποι μπροστά στα στημένα πολυβόλα περίμεναν ανήμποροι το θάνατο.

Ξαφνικά, και ενώ όλα ήταν έτοιμα για την ολοκλήρωση της απάνθρωπης πράξης, ένας Γερμανός μοτοσικλετιστής έφερε τη διαταγή για μετα-

πέτρα. Δεν απόμεινε ούτε ένα δείγμα από τα μακεδονικού τύπου αρχοντικά με το σαχνισί που διέθετε. Λίγο προτού πυρποληθεί, οι συνεργάτες των Γερμανών λαφυραγώγησαν τις περιουσίες των κατοίκων του, μεταφέροντας στο χωριό τους ακόμα και τις προίκες των ανύπαντρων κοριτσιών.

Η ύβρις όμως – με την αρχαιοελληνική της σημασία – δεν ολοκληρώθηκε, αφού οι νεκροί μας έμειναν άταφοι, βορά στα άγρια θηρία. Μετά από 10

λας, που τραυματισμένη ψυχικά δεν ξαναπάτησε το πόδι της στο χωριό. Όσοι νεκροί βρέθηκαν – πολλοί από αυτούς χωρίς να αναγνωριστούν – θάφτηκαν σε ομαδικούς τάφους.

Ο τελικός απολογισμός του ολοκαυτώματος καταμετρά 341 νεκρούς. Ο αριθμός αυτός εκτιμάται ότι είναι ακόμα μεγαλύτερος. Η ολοσχερής καταστροφή των αρχείων της κοινότητας και η μη επιστροφή έκτοτε στο χωριό κάποιων οικογενειών καθιστά εξαιρετικά δύσκολη την εξακρίβωση του τελικού αριθμού των θυμάτων.

Ο πόλεμος τελείωσε, οι κάτοικοι σιγά-σιγά επέστρεψαν στο χωριό – όχι όλοι, αφού πολλοί, τραυματισμένοι ψυχικά, δεν θέλησαν να ξαναγυρίσουν. Το 1951 που μετρήθηκαν βρέθηκαν μόνον 978, πολύ λίγοι, αφού οι μισοί... έλειπαν. Ακολούθησαν και άλλα δεινά, αυτά που επιφύλαξε στον τόπο Εμφύλιος.

Προϊόντος του χρόνου η ζωή άρχισε να βρίσκει τους κανονικούς της ρυθμούς, μα «τίποτε δεν ήταν όπως και πρώτα, τίποτε δεν ήταν όπως παλιά». Οι κάτοικοι του χωριού ανασκουμπώθηκαν. Σήκωσαν αποφασιστικά τα μανίκια τους και δούλεψαν απaráμιλλα. Τα παιδιά που σώθηκαν έπρεπε να ζήσουν. Το ένστικτο της αυτοσυντήρησης και της επιβίωσης, κατά κύριο λόγο, ήταν αυτό που τους έκανε να αντέξουν τον πρώτο καιρό. Αδάμαστη κι ακατάβλητη η ψυχή τους, δεν το βάζει κάτω. Δεν παραδέχεται καμία ήττα. Γιατί η ήττα δεν αποτελεί εξωτερικό γεγονός. Αποτελεί κατεξοχήν εσωτερικό ψυχικό γεγονός. Και δεν υπάρχει όταν δεν γίνεται αποδεκτή από την ψυχή.

Κι έγινε η απόγνωσή τους ελπίδα κι απαντοχή, ο πόνος και το δάκρυ τους παρηγοριά και προσμονή, η πίκρα τους δύναμη και κουράγιο, το

Συγγενείς με τα οστά εκτελεσθέντων κατοίκων της Κατράντισας από τους Γερμανούς

φορά των επιζώντων στα Χάνια της Πτολεμαΐδας.

Εδώ σκοτώνουν τη δασκάλα Αναστασία Σιούλη, τον νεαρό Κώστα Βερβέρη, καθώς και άλλα μέλη των εαμικών αντιστασιακών οργανώσεων, αφού πρώτα τους βασάνισαν φρικτά και τους υποχρέωσαν να σκάψουν τους τάφους τους. Το χωριό παραδόθηκε στις φλόγες. Καταστράφηκε... Ερειπώθηκε... Δεν έμεινε πέτρα πάνω σε

μέρες και πλέον, εκλιπαρώντας την άδεια από τον κατακτητή, δειλά-δειλά επέστρεψαν επιζήσαντες για να επιτελέσουν το θλιβερό καθήκον.

Σύμφωνα με μαρτυρία της Κατίνας Τουφεξή, που συνόδεψε τον πατέρα της για το σκοπό αυτόν, «η μυρωδιά καμένης ανθρώπινης σάρκας ήταν έντονη μέσα στα ερείπια και τα αποκαΐδια». Η εικόνα αυτή χαραχτηκε έντονα στη μνήμη της νεαρής κοπέ-

μοιρολόγι τους τραγούδι. Και τραγούδησαν μαζί Πόντιοι και ντόπιοι τα τραγούδια και τους σκοπούς τους. Τη μια φορά το «Μήλο μου κόκκινο», την άλλη το «Σεράντα μήλα κόκκινα σ' έναν μαντήλ' δεμένα». Τραγούδησαν, γιατί ο ιδρώτας τους που πότισε τη αιματοβαμμένη τους γη, την έκανε να βλαστήσει και να καρπίσει.

Έδωσε πλούσιους καρπούς. Μήλα ολοκόκκινα, μήλα πράσινα, κάθε λογής και ποικιλίας, εκλεκτής ποιότητας μήλα, από τα καλύτερα της χώρας μας, επιβραβεύοντας έτσι τους κόπους των κατοίκων. Το σπουδαιότερο όμως είναι που βλάστησαν και θαλερά κλαδιά στο δέντρο της ζωής. Γεννήθηκαν παιδιά και ξαναγέμισαν το σχολείο και οι δρόμοι του χωριού με χαρούμενες παιδικές φωνές, και οι ψυχές των χαροκαμένων με ελπίδα για ζωή.

Σήμερα, 73 χρόνια μετά το τραγικό αυτό γεγονός που σημάδεψε τον τόπο, οι Πύργοι αποτελούν μια οικονομικά ευημερούσα κοινότητα χιλίων κατοίκων. Η δυναμική και εκτεταμένη μηλοκαλλιέργεια, τα στάνταρντ παραγωγής της οποίας αγγίζουν τα αντίστοιχα ιταλικά, και οι εργαζόμενοι κάτοικοί της στα εργοστάσια της ΔΕΗ, συγκράτησαν τον πληθυσμό στον τόπο, ανεβάζοντας παράλληλα και το βιοτικό του επίπεδο.

Όμως ο άνθρωπος «ου μόνον επ' άρτον ζήσεται», και χρέος ιερό επιτάσσει στους απογόνους των θυμάτων του ολοκαυτώματος των Πύργων τη γνωστοποίησή του στο πανελλήνιο, τη μεταλαμπάδευση της μνήμης στις επερχόμενες γενιές. Γιατί κατά πως

λέει ο ποιητής Κωστής Παλαμάς:

*Χρωστάμε
σε όλους όσους ήρθαν, πέρασαν,
θα έρθουν, θα περάσουν.
Κριτές θα μας δικάσουν
οι αγέννητοι, οι νεκροί.*

Η μνήμη του παρελθόντος είναι αυτή

ροποίηση της μνήμης είναι ένας από τους τρόπους που την καθιστούν στείρα και επικίνδυνη.

Η μνήμη, λοιπόν, ας καταστεί οδηγός μας στον αγώνα ενάντια στον νεο-ναζισμό, στον ολοκληρωτισμό, στην παγκοσμιοποίηση, στην αφομοίω-

Το χαρακτηριστικό πέτρινο γεφύρι Σάνδρουμου στους Πύργους Εορδαίας σήμερα

που δίνει νόημα, συνοχή και περιεχόμενο στη ζωή και την ύπαρξη μας. Γιατί η μνήμη δεν είναι μόνο ο χρονικογράφος των περασμένων βιωμάτων μας, αλλά και ο προσωπικός μας χρόνος όπου αγκυροβολούν οι εμπειρίες μας. Δεν συντρέχει όμως κανένας λόγος να στηθεί μια λατρεία της μνήμης για τη μνήμη. Γιατί η ιε-

ση. Είναι απαραίτητη η μνήμη στον αγώνα για την αποφυγή τραγικών γεγονότων. Για να μην ξαναγνωρίσει η ανθρωπότητα καταστροφικούς πολέμους, γενοκτονίες, σφαγές, ολοκαυτώματα, ολοκληρωτισμούς, πρέπει να θυμάται τις γενεσιουργούς των αιτίες. Να θυμάται και να αγωνίζεται για να τις αποφεύγει... ■

* Ο Στάθης Ταξίδης είναι δάσκαλος-συγγραφέας, επιμελητής έκδοσης του βραβευμένου από την Ακαδημία Αθηνών περιοδικού «Ποντιακή Εστία» που εκδίδει στη Θεσσαλονίκη το σωματείο «Παναγία Σουμελά» από το 1950.

βιβλία που δεν πρέπει να λείπουν από τη βιβλιοθήκη σας...

ΝΑΟΥΣΑ, 19ος-20ος αιώνας

Συλλογικό έργο που παρουσιάζει πτυχές της ιστορίας της πόλης μετά την καταστροφή της το 1822 και μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

σελ.: 414,
τιμή: 20€ (χαρτόδετο)
25€ (πανόδετο)

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ
ΣΤΟΥΓΙΑΝΝΑΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ
ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ ΤΗΣ
ΤΟ 1822

(ΚΑΤΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟΝ
ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ
Δ. ΠΛΑΤΑΡΙΔΗ)

σελ.: 270, τιμή: 10€

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ

ΝΑΟΥΣΑ 1906- 1922 (Α' ΜΕΡΟΣ)

Ιστορικά γεγονότα και η γενική επικρατούσα κατάσταση στη Νάουσα κατά την περίοδο 1906-1922 με βάση το διασωθέν πρωτογενές υλικό από τους κώδικες της ορθόδοξου ελληνικής κοινότητας της Νάουσας.

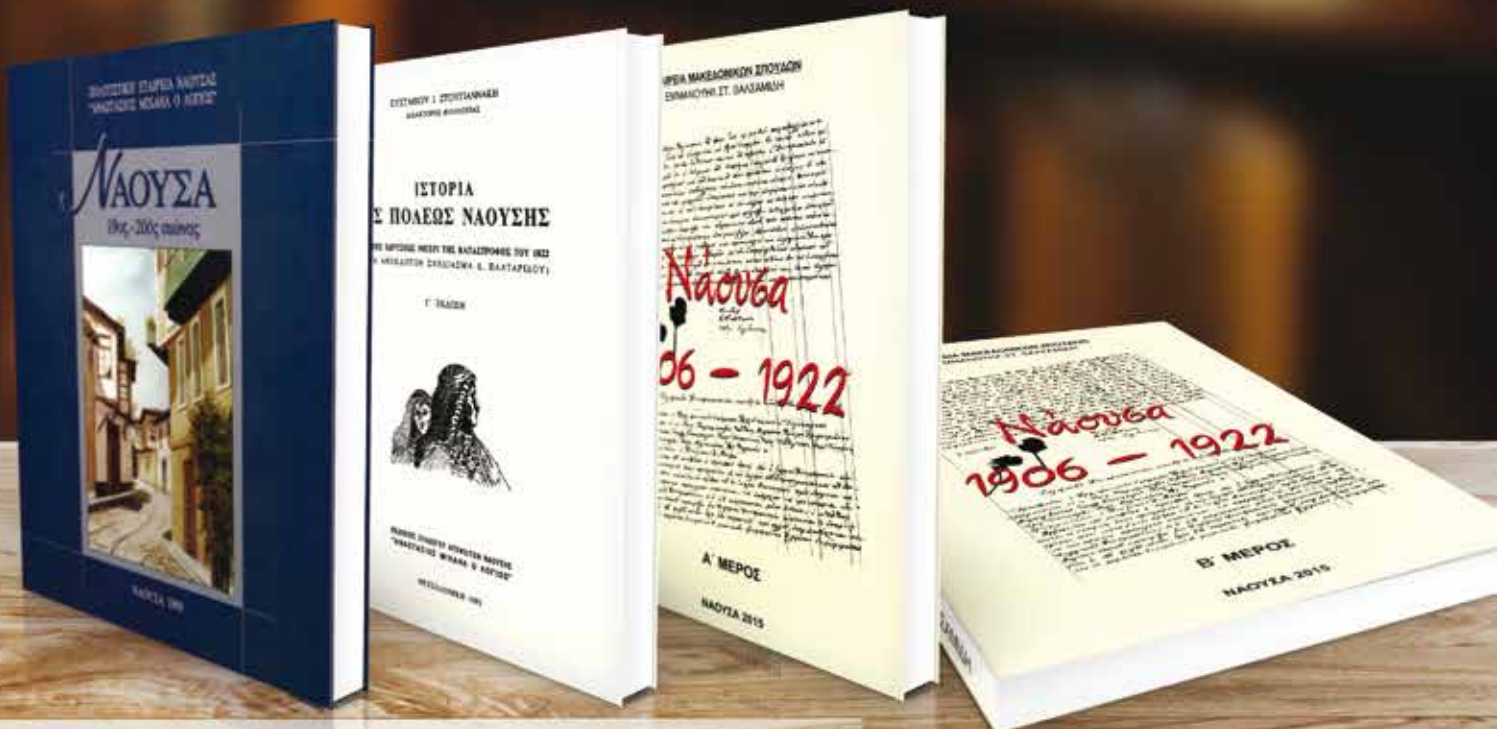
σελ.: 352, τιμή: 10€

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ

ΝΑΟΥΣΑ 1906- 1922 (Β' ΜΕΡΟΣ)

Ιστορικά γεγονότα και η γενική επικρατούσα κατάσταση στη Νάουσα κατά την περίοδο 1906-1922 με βάση το διασωθέν πρωτογενές υλικό από τους κώδικες της ορθόδοξου ελληνικής κοινότητας της Νάουσας.

σελ.: 352, τιμή: 10€

Σύμμεικτα

Διάφορα άρθρα & μελέτες του Στέργιου Αποστόλου
για τη Νάουσα και τον λοιπό Ελλαδικό χώρο
(Β' Τόμος)

Η έκδοση περιλαμβάνει όλες τις μελέτες και τα άρθρα τα οποία ο Στέργιος Σπ. Αποστόλου έγραψε από το 1992 και εντεύθεν και αποτελεί σημαντική συμβολή στον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας για τη Νάουσα και το ιστορικό παρελθόν της, καθώς συνοδεύεται από πληθώρα πηγών αλλά και πλούσια βιβλιογραφία, κάτι που χαρακτηρίζει, άλλωστε, το σύνολο της προσπάθειας του Ναουσαίου συγγραφέα.

σελίδες 442, τιμή 15€

